

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

په پي اخیستنه او کيږي.

لسم ټولگی

تفسیر شریف - لسم ټولگی

Ketabton.com

چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش

د پوهني وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو
د روزني او د ساينس د مرکز معيښت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

لسم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

الف

لیکوالان

- د کتور عنايت الله خليل هدف
- رقيب الله ابراهيمي

علمي اېډيټ

- د کتور فضل الهادي وزين
- فضل الله نيازي

د ژبې اېډيټ

- بريالۍ باجوړی

دیني، سیاسي او کلتوري کمیټه

- ډاکټر عطاء الله واحديار د پوهني وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئیس.
- مولوي قيام الدين کشف
- محمد آصف کوچي

د څارني کمیټه

- د کتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ټينرونگو د روزني او د ساينس مرکز معين
- د کتور شير علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول
- د سرمولف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئیس

طرح او ډيزاين

عبادت الله غفاري او حميدالله غفاري

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د نوري هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی د بلخو د ازیکو
د پښتون او هزاره وو د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي پامپریان، نورستانیان
براهوی دي، قزلباش دي هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل خلیږي لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کي د آسیا به لکه زره وي ج اویدان
نوم د حق مودی رهبر وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهني د وزير پېغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توک دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولني د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انگشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې ټکي زياتې شوي دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه گرځېدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لورنيو او زامنو په باکفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهني د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤليت په ريښتوني توگه سرته رسوي. د پوهني وزارت تل زيار کارې چې د پوهني تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ، د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولني د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لاسنه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې بې مرسته کړي، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو ملگرو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې بې مرسته کړي ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهني وزير

د موضوعاتو فهرست

۱	لومړۍ لوست – د تفسیر د علم مفهوم او ارزښت:.....
۵	دویم لوست – د فاتحي سورت تفسیر.....
۱۰	درېم لوست – په علم او قلم سره د وحی پیل.....
۱۵	څلورم لوست – د اخلاص سورت.....
۱۸	پنځم لوست – یوازې الله ﷻ د هر څه واکمن او پیلناکوونکی دی.....
۲۳	شپږم لوست – د الله تعالی غوره نومونه.....
۲۸	اووم لوست – انسان عبث او بی فایده نه دی پیدا شوی.....
۳۲	اتم لوست – انسان د الهي نعمتونو په سپورې کې.....
۳۶	نهم لوست – د الله ﷻ په لوري بلنه.....
۴۰	لسم لوست – ایمان او نیک عمل.....
۴۳	یوولسم لوست – امانت او په اسلام کې د هغه ارزښت.....
۴۸	دو لسم لوست – د وینا او کرني یووالی.....
۵۲	دیارلسم لوست – د الله ﷻ له ذکر نه د سرغړونې پایله.....
۵۵	څوارلسم لوست – نیکی څه ده؟.....
۵۹	پنځلسم لوست – په اسلام کې د سولې ارزښت.....
۶۴	شپاړسم لوست – د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (لومړۍ برخه).....
۶۹	اوو لسم لوست – د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (دویمه برخه).....
۷۳	اته لسم لوست – له بدگمانۍ ، غیبت او عیب پلېلو څخه ځان ژغورل.....
۷۶	نولسم لوست – کورونو ته د ننوتلو آداب.....
۸۱	شلهم لوست – د شرايو او قمار حراموالی.....
۸۴	یووللسم لوست – په عدل او احسان امر کول.....
۸۷	دوه ویلسم لوست – د مور او پلار حقوق.....
۹۱	درویشتم لوست – د خپلوانو، مسکینانو او مسافرو حقوق.....
۹۵	څلر ویلسم لوست – په معاملاتو کې عدالت او مسؤولیت.....

لومړی لوست

د تفسیر د علم مفهوم او ارزښت

د تفسیر تعریف

تفسیر په لغت کې بیانولو، څرگندولو او د معنا ظاهرولو ته وايي. د مفسرینو په اصطلاح کې: تفسیر داسې یو علم دی چې د هغه په واسطه د قرآن کریم د الفاظو معنای، حکمونه او حکمتونه پېژندل کېږي.

د تفسیر د علم تاریخ

د قرآن کریم تفسیر یو له هغو مهمو او غوره شرعي علومو څخه دی چې دنده یې د قرآن کریم د پلورنه او د انسان له توان سره سم د هغه د معنا، احکامو او حکمتونو بیانول دي. د تفسیر علم د اسلام له لومړي پړاو څخه پیل شوی او رسول الله صلی الله علیه وسلم د قرآن کریم لومړنی مفسر و چې د اړتیا سره سم یې صحابه وو ته د قرآن کریم زیات آیتونه تفسیر کړي دي.

د صحابه کرامو په دور کې د تفسیر علم پراختیا وموندله او د دوی له منځه څلور خلیفه گان، عبدالله بن عباس، عبدالله بن مسعود، ابی بن کعب — رضی الله تعالی عنهم — او داسې نور د لویو مفسرینو په توگه رابنکاره شول.

د تابعینو په دور کې د تفسیر علم ته پاملرنه نوره هم زیاته شوه، د حسن بصري، قتاده بن دعامة، عکرمه، مجاهد بن جبر او سعید بن جبیر — رحمهم الله — په څېر لویو علماوو د اسلامي نړۍ په بېلابېلو سیمو کې د شاگردانو په تربیه کولو سره دې علم ته ستر خدمتونه تر سره کړل.

د تابعینو له دور څخه تر دې دمه د تفسیر او علوم القرآن په هکله په عربي او نورو ژبو کې په زرگونو ټوکه کتابونه لیکل شوي چې قرآن کریم ته د مسلمانانو د مخلصانه خدمتونو څرگندونه کوي. د نړۍ پوهان په دې خبره په یوه خوله دي چې: څومره قرآن کریم ته پاملرنه شوې، هغومره انسانانو بل کوم کتاب ته پام نه دی اړولی او نه یې په دې کچه د کوم بل کتاب په اړه لیکي، تحقیق او علمي څېړنې تر سره کړي دي.

د قرآن کریم له مهمو تفسیرونو څخه د امام طبري تفسیر، د شاه پور اسفرايني تفسیر، د مبيدي کشف الأسمار تفسیر، د زمخشری کشف تفسیر، د امام فخرالدین رازي تفسیر کبیر، د

پيضاوي تفسير، د نسفي تفسير، د ابن کثير تفسير او د داسي نورو تفسيرونو نومونه يادولای شو.

د تفسير علم ته د افغانستان د علماوو خدمت

زموږ گران هيراد افغانستان چې ځلانده او وياړلی فرهنگي او تمدني تاريخ لري، د لويو قرآن پوهانو او د تفسير د مشهورو علماوو زانگو ده چې له دې جملې څخه د بېلگې په ډول د شيخ الاسلام خواجه عبدالله انصاري هروي د ۴۸۱هـ کال متوفي، ابو بکر عتيق سوري د ۴۹۴هـ کال متوفي، امام فخرالدين رازي د ۶۰۶هـ کال متوفي، مولانا حسين واعظ کاشفي د ۹۱۱هـ کال متوفي، مولانا مراد علي کاموي د ۱۲۹۴هـ کال متوفي مولانا يعقوب چرخي؟ او معاصر عالم مولانا سلطان عزيز (عزيز) نومونه يادولای شو.

د تفسير د علم ارزښت

د تفسير د علم ارزښت او اهميت په دې کې دی چې له موز سره د قرآن کریم په زده کړه او د الله پاک د اوامرو او نواهيو په پوره کې مرسته کوي، ترڅو د اسلامي نظام او اسلامي قانون د بنسټ (قرآن کریم) په لارښوونو وپوهیږو، عمل پرې وکړو او له دې لارې په دنيا کې ښکمرغه ژوند او په آخرت کې بریاليتوب تر لاسه کړو.

د تفسير ډولونه

د تفسير د علم پراختيا، د قرآن کریم په معنا او حقايقو کې د علمي څېړنو پيلابولو لارو چارو او د مفسرينو مختلفو تگلارو ته په کتو سره د تفسير علم په گڼو ډولونو وېشل شوی چې ځينې ډولونه يې په لاندې توگه تشریح کړو:

۱- د محتوا او مضمون له پلوه: له دې پلوه تفسير په دوو ډولونو وېشل شوی:

أ. نقلي تفسير يا تفسير بالمأثور.

ب. تفسير بالرأی يا پراختياد ولاړ تفسير.

أ: په نقلي تفسير يا تفسير بالمأثور کې په صحيح نقل نکهه کېږي چې په لاندې ډولونو دی:

۱- د قرآن تفسير په قرآن سره.

۲- د قرآن تفسير په سنت سره، ځکه سنت (احاديث) د الله د کتاب بيانونکي دی.

۳- د قرآن تفسير د صحابه کرامو په روايتونو سره، ځکه صحابه رضي الله عنه د الله په کتاب تر ټولو خلکو بڼه پوهيدل.

۴- د قرآن تفسیر د لویو تابعینو په اقرار او ویناوو سره، ځکه هغوی اکثره خپله پوره او علم له صحابه وروڅخه حاصلوله. هغه تفسیر چې پر نقل بنا وي په واقعیت کې د الله د کتاب د تفسیر ډیره ښه طریقه گڼل کېږي، ځکه د قرآن، سنتو، د صحابه وو او تابعینو د ویناوو څخه گټه اخیستل د قرآن کریم د نصو صو په پوره کې مرسته کوي او د قرآني معناوو په پوهېدنه کې خلک له غلطۍ او بښویدنې څخه ژغوري.

ب. تفسیر بالرأی یا پر اجتهاد ولاړ تفسیر:

په رایه بنا شوی تفسیر هغه تفسیر دی چې مفسر د خپلې خوښې کړې معنا د بیانولو په هکله د عربي ژبې او نورو شرعي علومو د قواعدو په رڼا کې په خپله ځانگړې پوهه اعتماد او تکیه کوي او د خپل فهم او نظر په اساس احکام او حکمتونه راوباسي.

په رایې د بنا شوي تفسیر حکم

هغه تفسیر چې په اجتهاد او خلاصه رایه بنا شوی وي او پر کوم اصل ولاړ نه وي، د تفسیر بالرأی المأموم په نامه یادېږي. دا ډول تفسیر حرام او عمل ورباندې روا نه دی، خو که چېرته څوک د ژبې، د تفسیر د اصولو او د شریعت په دایره کې په دې طریقه قرآن کریم تفسیر کړي ډروانه لري او دې ته تفسیر بالرأی المحمود ویل کېږي.

د تگلارو له پلوه د تفسیر ډولونه

د اسلوب او تگلارو له پلوه تفسیر په څلور ډوله دی: تحلیلي تفسیر، موضوعي تفسیر، اجمالي تفسیر او مقایسوي (پرتله ییز) تفسیر.

په تحلیلي تفسیر کې مفسر د قرآني نص هر اړخیز تحلیل کوي او د آیت ټول اړخونه د څېړنې او تحقیق لاندې نیسي. په موضوعي تفسیر کې مفسر د یوې ټاکلې موضوع په اړه قرآني آیتونه راټولوي او په ځانگړې طریقه یې شرحه او تفسیر کوي. په اجمالي تفسیر کې په آسانه، لنډه، عام فهمه ژبه او ساده ډول، قرآني آیتونه داسې تفسیر کېږي چې ټول خلک ورڅخه گټه واخیستلای شي، خو په مقایسوي (پرتله ییز) تفسیر کې د ټاکلو قرآني آیتونو په اړه د مفسرینو د ویناوو پلټنه، څېړنه او پرتله ترسره کېږي.

د قرآن کریم د نازلیدو څرنگوالی

د قرآن کریم نازلېدنه په دورو طریقو سره شوي چې په لنډه ډول یې شرح کوو:

- ۱- قرآن کریم د لومړي ځل لپاره په مجموعي توګه یو ځلي د قدر په شپه بیت العزت ته چي د دنیا په آسمان کي موقعیت لري نازل شوی دی لکه چي قرآن کریم هم د قدر په سورت کي ورته اشاره کوي ده: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ ژباړه: بیشکه مور هغه (قرآن) د قدر په شپه کي نازل کړی.
- ۲- په تدریجي توګه د زماني او پېښو د اړتیاوو او غوښتنو سره سم د قرآن کریم نازلېدل، لکه د (العلق) سورت لومړني آیتونه چي د حراء په غار کي د لومړي ځل لپاره په پیغمبر ﷺ باندې نازل شول او په دروېشتو کلونو کي د پیغمبر ﷺ تر وفاته پورې بشپړ شو.

فعالیت:

ښوونکی دې زده کوونکي په دوو ډولو ووېشي او له هغوی څخه دې وغواړي چي هره ډوله دې د دوو تفسیرونو نوم د مفسر سره ولیکي او بیا دې د هغوی په هکله لنډه څیړنه وکړي.

لاندینیو پوښتنو ته ځوابونه وړایاست:

- ۱- تفسیر په لغت کي څه ته وايي؟
- ۲- په اصطلاح کي د تفسیر اطلاق په کوم علم کيږي؟
- ۳- تفسیر په څو ډوله دی؟ او هر ډول یې د کومو ځانګړتیاوو لرونکی دی؟
- ۴- د تفسیر له ډولونو څخه د هر یو ډول حکم شرح کړی؟
- ۵- قرآن کریم څرنگه نازل شوی دی؟
- ۶- د ځینو مهمو تفسیرونو نومونه واخلئ.
- ۷- د تفسیر په برخه کي د افغانستان د علماوو پر خدمتونو رڼا واچوی.
- ۸- د قرآن کریم نزول څرنگه و؟

د فاتحي سورت تفسير

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢﴾ مَالِكِ يَوْمِ
الدِّينِ ﴿٣﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٤﴾ أَهْدِنَا الصِّرَاطَ
الْمُسْتَقِيمَ ﴿٥﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ
وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٦﴾ [الفاتحة ١-٧]

د کلمو معنوي

الْحَمْدُ: ثناء، ستاينه.

رَبِّ: څښتن، پروردگار – پالونکی او کار جوړوونکی.

الْعَالَمِينَ: د عالم جمع يعنې له الله تعالیٰ څخه پرته هر موجود.

الَّذِينَ: حساب، جزاء او بدله.

أَهْدِنَا: راوښه موږ ته.

الصِّرَاطَ: لار.

الْمُسْتَقِيمَ: سمه، سپيڅه او نېغه.

الْمَغْضُوبِ: هغه کسان چې د الله د غضب او عذاب مستحق وي.

الضَّالِّينَ: لار ورکي، (هغه کسان چې حق يې نه وي پېژندلی).

ژباړه

ټولې ستاينې يوازي الله پاک لره دي چې پالونکي د ټولو عالمانو دی. ډير زيات مهربان او پوره رحم کونکي دی، مالک (د ټولو چارو) د ورځي د جزا دی، خاص تاته عبادت کوو او خاص له تا څخه مرسته غواړو. ونښه موز ته سمه لاره! د هغو کسانو لاره چې انعام کړی تا پر هغو باندې، نه لاره د هغو بلو کسانو چې غضب کړی شوی پر هغو باندې او نه لاره د هغو بلو کسانو چې گمراهان دي.

په فاتحي سوره د سورت د نومولو وجه

د فاتحي سورت مکي دی، يعني له هغو سورتونو څخه دی چې په مکه معظمه کې نازل شوی دی او د فاتحي په نامه ځکه نومول شوی، چې قرآن کریم په دې سورت پيل شوی دی. د نبی کریم ﷺ په احاديثو کې هم ددې سورت لپاره دغه نوم ذکر شوی دی لکه چې پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: «لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَتْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ»^(۱) يعني څوک چې د فاتحي سورت ونه وايي لمونځ يې نه صحيح کېږي.

د فاتحي سورت نومونه

فاتحه سورت ډير نومونه لري، يو شمېر مفسرينو د فاتحي سورت لپاره تر شلو زيات نومونه ذکر کړي دي چې ځينې يې دا دي: الفاتحة، أم القرآن، السبع المثاني، الکنز، الراقية، الکافية، سورة الدعاء او داسې نور.

تفسير

الله تعالی خپل کتاب په ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ سره پيل کړی دی، تر څو هر مسلمان په دې ويوهرې چې د پام وړ هر کار بايد د الله تعالی له نوم سره پيل شي ځکه هر کار چې د الله له نامه پرته پيل شي هغه به نيمگړی وي.

الله: د حقيقي معبود لپاره خاص نوم دی، پرته له الله ﷻ يې په بل چا اطلاق نشي کېدای او د دغه نوم بدلول په جمع او تشبیه سره هم روا نه دی.

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ: رحمان او رحيم دواړه لفظونه د (رحمت) له کلمي څخه اخيستل شوي

دي. رحمت د انسانانو په حق کې د زړه د نرمښت په معنا دی چې همدردۍ او احسان ته يې هغوی، رحمت د الله له صفتونو څخه يو صفت دی چې ځان ته يې غوره کړی دی.

(۱) سنن الکبری للبيهقي.

دا سورت د الله پاک په حمد او ستاينه پيل شوی او حمد په ژبې سره د نعمت د څښتن او لورونکي ستاينه ده، د نعمت څښتن او لورونکی الله دی، نو يوازي الله تعالی د دې ستاينې وړ او لایق دی او بس.

ځينې هغه صفتونه چې په دې سورت کې الله تعالی ته ذکر شوي او هغه ذات د دې ثنا او ستاينې لایق گرځوي دا دي چې هغه ﴿رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ دی او معاني يې پاس ذکر شوه.

همدارنگه الله ﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ دی. الله ﷻ د دې آيت په ذکر کولو سره بيانوي چې هغه ذات په عين حال کې چې د ټولو مخلوقاتو پالونکی او مالک دی، پر خپل مخلوق باندې (رحمن او رحيم)، هم دی په دې معنا سره چې الله تعالی بخښونکی او مهربان دی.

بل دا چې الله تعالی ﴿مَلِكٍ يَوْمَ الدِّينِ﴾ دی. دا دريم صفت دی چې الله ﷻ د خپل ځان لپاره دلته ذکر کړی دی.

مالک د ملک څخه اخيستل شوی د ميم په کسره، ملک د يوه شي تر لاس لاندې راوستل دی چې په هغه کې په تصرف هم قادر وي، يعنې الله تعالی د قيامت د ورځې بشپړ مالک او منصور دی او په هغه ورځ به د حساب حاکميت او اختيار يوازي له ده سره وي.

دا ځينې هغه صفتونه دي چې الله تعالی د خپل ځان لپاره بيان کړي دي لکه د ربوبيت، رحمت او د جزا د ورځې مالکيت، چې يوازي الله تعالی په دې صفتونو ستايل کېږي.

نو هغه ذات چې د دې صفتونو لرونکی وي هغه د دې لایق او وړ دی چې مورځ عبادت، بنده کې، مرسته، غوښتنه او خپله دعا په ده پورې منحصره کړو، نو ځکه الله تعالی فرمايلې:

مؤمن بنده دې الله ته مخ واړوي او ودې وايي چې: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

(ای زموږ پالونکيه) يوازي ستا عبادت کوو او يوازي له تا څخه مرسته غواړو.

عبادت: د الله په وړاندې له قلبي احساس سره د خشوع او عاجزۍ وروستۍ پورۍ ده او په هره اندازه چې انسان په عبادت او بنده کې، کې الله ته توجه واړوي په همغه اندازه شرف او عزت حاصلوي. د الله نه مرسته غوښتل زموږ د حقيقي بنده کې، ښه ده، ځکه انسان د الله د قوت او عظمت په وړاندې د ضعف او بيزولۍ احساس کوي او د الله نه غواړي چې له ده سره مرسته وکړي.

﴿ أَيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ په جمله کې د مفعول وړاندې والی، الله تعالی

ته د عبادت په حصر او خانګړتیا دلالت کوي او د جملي معنا داسې راځي: یوازې او یوازې ستا عبادت کوو او یوازې او یوازې له تا څخه مرسته غواړو.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه د دې آیت په تفسیر کې فرمایي: یوازې ستا عبادت کوو او له تا پرته د بل چا عبادت نه کوو^(۱).

نو پر دې بنسټ د عبادت ټول ډولونه لکه: سجده، رکوع، نذر، قرباني (حلاله)، دعا، مرسته غوښتنل، وېره، هيله، توکل او داسې نور، یوازې د الله لپاره دي او هیڅوک ورسره باید پکې شریک نه کړای شي.

﴿ أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمَسْتَقِيمَ ﴿۶۶﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿۶۷﴾ .

هدایت: یوې موخې ته د رسېدلو لپاره لارښوونه هدایت بلل کېږي. د هدایت بله معنا بیانول دي، دا کلمه غالباً د خیر په لور استعمالېږي نو د دې ډور آیتونو بشپړه معنا دا ده چې:

ای پروردګاروا! موږ ته د هغې سمي او نېغې لارې لارښوونه وکړه چې موږ د دنیا او آخرت نیکمرغیو ته رسوي، د هغو بنده ګانو لاره چې تا پر هغوی خپل نعمت لورولی دی، نه لاره د هغو کسانو چې د خپلو ناوره عملونو او د حق د لارې نه د کېدو له کبله د قهر او غضب وړ ګرځېدلي دي.

د مفسرینو د ویناوو پر بنسټ د ﴿الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾ څخه مراد انبیاء — علیهم السلام — صدیقین، شهداء، صالحین او د الله پاک ټول نېک بندګان دي.

مفسرینو ویلي دي چې له ﴿الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ﴾ څخه مراد هغه کسان دي چې حق پېژني او بیا هغه پرېږدي، چې په راجحه وینا له دوی څخه یهود مراد دي او له ﴿الضَّالِّينَ﴾ څخه هغه کسان مراد دي چې حق نه پېژني او هغوی نصارا دي.

۱ - تفسیر آیې سعود

د لوست گټې او لارښوونې

د فاتحي مبارک سورت ډېرې گټې او لارښوونې رانغاړي چې څېنې يې دا دي:

- ❖ حمد او ستاينه يوازې په الله تعالی پورې منحصره ده ، هغه د ټولې نړۍ او نړيوالو پېلداکرونکي او پالونکي دی او د قيامت په ورځ يوازې هغه راکدار او متصرف دی.
- ❖ بايد يوازې د الله په دربار او حضور کې بنده گي، عاجزي او خشوع وکړو او يوازې له هغه څخه مرسته وغواړو، لکه څرنگه چې پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: «إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعْنَيْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ» يعني هر کله چې څه شی غواړې، نو له الله څخه يې وغواړه. هر کله چې دې مرسته غوښته، نو يوازې له الله څخه يې غواړه.
- ❖ نیکو اعمالو ته ترغيب او هڅول، ترڅو انسان د قيامت په ورځ په نيکانو کې حساب شي او له باطل پرستۍ نه وپرول ، ترڅو انسان د قيامت په ورځ له باطل پرستو څخه ونه گڼل شي.

فعاليت

زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي او بيا دې ورڅخه وغوښتل شي چې د دې مبارک سورت څخه دې له دريو يادو شويو گټو سرپيره دوي نورې گټې هم راوباسي.

۱- ولي د فاتحي سورت په ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ پيل شوی، حکمت پکې څه دی؟

۲- له ﴿مَلِكٍ يَوْمَ الدِّينِ﴾ څخه مراد څه دی؟

۳- له ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ مبارک آيت څخه څه زده کړه ترلاسه کوو؟

۴- له ﴿الْمَعْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الْضَالِّينَ﴾ څخه کوم خلک مراد دي؟

۵- له هدايت څخه مطلب څه دی؟

۶- د دې سورت له گټو څخه دوي گټې چې مسلمانانو ته لارښوونه کوي بيان کړئ؟

په علم او قلم سره د وحی پیل

قال تعالى: ﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿۱﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿۲﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿۳﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿۴﴾

[العلق: ۱-۵]

د کلماتو معنوي

﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾: ولوله د خپل پالونکي په نامه.

عَلَقٌ: تړلي (پيټگه) وينه چې د انسان د پيدايښت دويمه مرحله ده.

عَلَّمَ بِالْقَلَمِ: د قلم په واسطه يې انسان ته ليکل او تدوينول وروښودل.

ژباړه

ولوله اي پيغمبره د خپل رب په نوم چې هغه پيدا کړ. د کلکي شوي وينې له يوري تړتې څخه يې انسان هست کړ. ولوله او ستا رب له هر چا ډير مهربانه دی. چې هغه د قلم په مرسته علم وښود. انسان ته يې هغه علم ورکړ چې هغه پري نه پوهيده.

د دې آيتونو شان نزول

امام احمد بن حنبل او شيخين (بخاري او مسلم) د حضرت بي بي عائشي رضي الله عنها څخه د دې آيتونو شان نزول داسې نقلوي: د وحی پيليدل په رسول الله ﷺ باندې داسې و چې پيغمبر ﷺ لومړی رښتيني خوبونه ليدل، هر خوب به يې چې وليد د روڼ سهار په څير به رښتيني كيده، بيا رسول الله ﷺ كورښه والي ته مخه كړه او كورښه والي به يې خوښيده، د حرا غار ته به يې تشریف وړو او طاقې شپې به يې د حرا په غار كې په يوازې والي او راز او نياز كې تيرولې، بيا به خپلې كورنۍ ته رااستيډه او توبښه به يې برابروله او بيرته به هماعه غارته تللو.

نبی کریم ﷺ د حرا په غار کې و چې یوه پرېښه ورته څرگنده شوه او ویې ویل: ولوله، ده وویل: زه لوستونکی نه يم، پیغمبر ﷺ وفرمایل: زه بې ډیر سخت و نیولم او بیا بې پرېښودم او ویې ویل: ولوله، ما وویل: زه لوستونکی نه يم. بیا بې ډیر سخت ځلي سخت ټینگ و نیولم او بیا بې پرېښودم او راته بې وویل: ولوله، ما وویل: زه لوستونکی نه يم، بیا بې ډیرم ځلي ډیر سخت و نیولم او بیا بې پرېښودم او ویې ویل: ﴿أَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ﴾ ﴿أَقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿

• ژباړه بې مخکې تېره شویده.

تفسیر

د وحی د پیلیدو څرنگوالی
 دا د قرآن کریم لومړي آیتونه دي چې نازل شوي او نیرت ورباندې شروع شوی دی. دغه آیتونه جبرائیل علیه السلام په پیغمبر ﷺ باندې په داسې حال کې نازل کول چې د حرا په غار کې د مناجات او راز او نیاز په حالت کې و، الهي وحی د (اقرأ) په امر نازله شوه. حال دا چې پیغمبر ﷺ په لیک او لوست نه پوهیده خو جبرائیل علیه السلام خپل امر ته د (اقرأ) په وینا سره دوام وړ کړ، چې په دې امر ټینګار کول د علم، پوهې او زده کړې اهمیت، ارزښت او فضیلت را په ګوته کوي، ځکه د علم د زده کولو تر ټولو ګټوره او ارزښتناکه لاره همدا لوستل دي او را په ګوته کوي، ﴿أَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي﴾ معنا دا ده چې د خپل پالونکي په نامه او امر ولوله، نو معلومه شوه چې لوستل او ویل یو الهي امر دی.

د دې آیتونو څرگند دلائل

دغه قرآني نصوص په دې دلالت کوي چې: زموږ زده کړه باید د الله ﷻ په نامه وي، نو مسلمان باید ټول علوم او فنون د الله ﷻ په نامه او د هغه د رضا لپاره زده کړي.
 بل دلالت یې دا دی چې الله ﷻ د خپل پیغمبر په ژبه په داسې حال کې چې لوستونکی نه و له اعجاز څخه ډک قرآن جاري کړ، نو باید وپوهیږو، هغه ذات چې کایات یې پیدا کړي په دې هم قادر دی چې د لوستلو او ویلو توان په انسان کې پیدا کړي.

ورسته بیا له علفي (پوي ټوټي پر ټوټي وټي) څخه، د انسان په پيدايښت كې د الله تعالي عظمت بيان شوی دی، دا د الله ﷻ د قدرت نښه ده چې انسان يې لوړو پوړيو ته رسولی او د علم او پوهې دروازي يې د ده پر مخ پرانستلي دي ځكه هغه كريم، مهربانه او بښونكی ذات دی.

د الله ﷻ لورينې او نعمونه

د الله ﷻ تر ټولو ستره لورينه وروسته د انسان له پيدايښت څخه هغه ته د علم ورکړه ده، چې د قلم د نعمت په واسطه يې هغه ته ښودنه كړې ده، دا جامده وسيله يې د پوهې او زده كړې وسيله كړخولې ده او د قلم په واسطه يې دا ټول كتابونه منځ ته راوړي دي چې انساني نسلونه ورڅخه په پرله پسې توگه گټه ترلاسه كوي.

د قلم، لوستلو او ليكلو د ارزښت او درناوي په هكله همدا بس ده چې په قرآن كريم كې يو بشپړ سورت په (القلم) نومول شوی او په دې سورت كې په قلم او هغه څه چې ورباندې ليكل كېږي، قسم ياد شوی. قلم د زده كړې او د علم د خپرولو وسيله ده او د تمدن او پرمختگ په رامنځته كولو كې ډېر ارزښتناك رول لري. رسول الله ﷺ باندې لومړي نازل شوي آيتونه د دې ښه گواه دي، چې اسلام زده كړې، پوهې، لوست او ليك ته څومره ارزښت ورکړی دی!

د مسلمانانو لومړيو نسلونو د همدې حقيقت په درك كولو او د مباركو قرآني آيتونو او سپيڅلو نبوي احاديثو څخه په الهام اخيسته د علم او زده كړې لوړ ته مخه وكړه او په لږه موده كې يې د ستر اسلامي تمدن بنسټ كېښود. د علم او پوهې په بېلابېلو څانگو كې د مسلمانو پوهانو اكتشافات، اختراعات، كتابونه او علمي آثار دومره ارزښتمن او بې ساري وو چې تر اوسه پورې په ټوله نړۍ او په ځانگړي ډول د لوېديځو هيوادونو په علمي مركزونو كې تدريس او گټه ترې اخيستل كېږي.

په نورو مخلوقاتو باندې د انسان غوره والی

الله تعالی په لومړي پړاو كې خلقت په مطلقه بڼه ياد كړ، ترڅو په دې سره ټول مخلوقات راوغاړي، بيا يې انسان د خپل عجيبه پيدايښت او فطرت له امله خاص او عزتمند وگرځاوه او خپل آيتونه يې پرې نازل كړل.

لوستل او ليکل د پوهې او زده کړې دوه مهمې وسيلې
همدارنگه الله ﷺ په دې آيتونو کې لوستل له ليکلو سره يوځای او پيوست بيان کړي دي او
فـرمـايـي يې دي ﴿ اَلَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴾ يعنې انسان ته يې د قلم په واسطه ښوونه
وکړه چې دا د الله ﷺ يو لوی نعمت او د انسانانو ترمنځ د تفاهم وسيله ده. که ليکنه نه وای،
نو علوم به له منځه تللي وړ او د دين هيڅ نښه به پاتې نه وه، نظم او قانون به شتون نه درلود.
همدارنگه ليکنه ده چې علوم او د پخوانيو خلکو پيښې ثبتوي، وگړي او ټولني د دې په مرسته
پرمختگ کوي، مدنيتونه جوړوي، په ليکنې سره د بشريت تاريخ محفوظ پاتې کېږي او
وروستني خلک د لومړنيو خلکو په هکله معلومات تر لاسه کوي.

د لوست گټې او لارښوونې

له پورتنيو مبارکو آيتونو څخه لاندېنۍ گټې تر لاسه کولی شو:

- ❖ الله پاک خپل پيغمبر او مسلمانانو ته امر کوي چې قرآن کریم د خپل پالونکي په نامه ولولي.
- ❖ د علم او پوهې مصدر الله تعالی دی او هغه دی چې انسان ته د علم او پوهې د حاصلولو وس او توان ورکوي.
- ❖ ليکنه د علم او پوهې په ساتنه او ليرودنه کې اساسي رول لوبوي او پرته له ليکنې هيڅ علم محفوظ نشي ساتل کېدلی.
- ❖ د اسلام دين د علم دين دی او ستر دليل يې دا دی: چې د قرآن کریم لومړني آيتونه چې په پيغمبر ﷺ باندې نازل شوي، هغه د علم زده کړې ته دعوت ورکوي.
- ❖ پر انسان د الله ﷻ د رحمت او مهربانۍ نښې دا دي چې هغه ته يې علم ښودلی او له پيسوادۍ څخه يې نجات ورکړی دی.
- ❖ د علم زده کړه او د هر څه لوستل بايد د الله ﷻ په نامه او د هغه د رضا د حاصلولو لپاره وي.
- ❖ قلم د الله تعالی نعمت او د بشر په ژوندانه کې د ارزښتناکو اکتشافاتو او اختراعاتو وسيله ده.

- ❖ لوستل، ليكل او د علم زده كړه پر قرآني اصل، د مسلمان ديني دنده او د اسلامي تمدن بنسټ ګڼل كېږي.
- ❖ د قلم، كتاب او پوهانو درناوی د اسلامي ټولني له ځانګړتياوو او د مسلمانانو له شرعي وحيرو څخه ګڼل كېږي.

فعاليت

زده كوونكي دې په دوو ډلو وويشل شي يوه ډله دې د لوستلو ګڼي او بله ډله دې د ليكلو ګڼي څرګندي كړي او د انساني پرمختګ په ډګر كې دې د دواړو د ونډې په هکله بحث وكړي.

- ۱- د (علق) سورت ولي په دې نوم نومولی شوی دی.
- ۲- د (علق) معنا او مفهوم روښانه كړئ؟
- ۳- په الهي وينا كې د (اقرأ) مخاطب څوك دی؟
- ۴- د دې آيتونو شان نزول څرنگه دی؟
- ۵- په دې آيتونو كې كومي لارښوونې نغښتي دي؟
- ۶- د خلقت په اړه د الهي قدرت له رازونو څخه يو راز له دې آيتونو څخه څرګند كړئ؟
- ۷- له دې آيتونو څخه څه عبرتونه او درسونه اخيستلای شئ؟
- ۸- ولي په اسلامي ټولنه كې بايد د قلم او پوهې څښتنان د درناوي وړ وي؟

د لوستل شويو آيتونو په رڼا كې (د تمدنونو په رامنځته كولو كې د قلم، ليك او لوست ونډه) تر سرليک لاندې پينځلس كړنني مقاله وليكئ.

د اخلاص سورت

قال تعالى: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَكُنْ لَهُ يَدٌ وَأَلَمْ يُولَدْ ۝﴾
 وَأَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾ [الإخلاص ١-٤]

د کلماتو معنا

أَحَدٌ: يو دی.

الصَّمَدُ: هېچا ته اړ نه دی، ټول هغه ته اړ دی.

كُفُوًا: مثل - سیال - ساری.

ژباړه

ورابه چې الله ﷻ يو دی. الله ﷻ هېچا ته اړ نه دی. ټول هغه ته اړ دي. نه يې څوک زېږولي دي او نه دی له چا څخه زېږېدلی دی او هېڅوک له ده سره سیال او ساری نه دی.

تفسیر: دا سورت د الله تعالیٰ په پېژندنه کې زموږ سره مرسته کوي او د ده د صفونو په هکله زموږ معلومات او پوهه زیاتوي.

په دې سورت کې الله ﷻ خپل پیغمبر ﷺ ته امر کوي چې وروایه: **اللَّهُ ﷻ ذات او صفونو له پلوه يو دی.** مستغني او بې پروا دی چا ته محتاج او اړ نه دی او څوک د ده لویي او قدرت ته نشي رسېدلای او څوک د ده د حکم او فرمان مقابله نشي کولای. **اللَّهُ ﷻ هغه ذات دی چې بنده گان خپل حاجتونه او ضرورتونه له ده څخه غواړي او د خپلو ستونزو په هکله ده ته رجوع کوي.**

اللَّهُ ﷻ هغه ذات دی، چې نه يې څوک زېږولي دي، او نه دی له چا څخه زېږېدلی دی، د دې الهي صفونو په پوهېدو سره باید وروایو چې الله تعالیٰ يوازنی يې سیاله او بې ساری ذات دی.

په **[لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا]** جمله کې د زوی او لور موجودیت له **اللَّهُ ﷻ څخه نفې شوی دی.** مشرکانو عقیده درلوده چې پرېښتي د **اللَّهُ ﷻ** لویي دي او بهرودو عزیر **عزیر** د ده زوی گڼلو، نصارانو به ویل چې عیسیٰ علیه السلام د **اللَّهُ ﷻ** زوی دی چې دا ټولې يې بنسټه دعوایي دي.

د **[وَأَلَمْ يُولَدْ]** په جمله کې د **اللَّهُ ﷻ** لپاره د پلار شتون نفې او باطل گڼل شوی دی.

د اخلاص سورت دا اصل هم ثابتوي، چې د الله ﷻ له مخلوقاتو څخه هيڅوک د الله ﷻ سره سيالي او برابري نشي کولای او هيڅ شی د الله ﷻ په ذات، صفتونو او کړنو کې له ده سره سيالي نشي کولای. دې وينا له الله تعالی سره د سيال شتون نفي کړ او د عربو مشرکانو وهم او ګمان يې باطل اعلان کړ چې د الله ﷻ لپاره به کړنو کې د شریک او سيال قایل وو او پرېښتي او بنان يې د الله ﷻ سره شریکول.

د اخلاص سورت مرتبه او فضیلت

په يو حديث کې چې حضرت انس رضي الله عنه روايت کړی دی، پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «**قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعَدِلُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ**»

يعني: (د اخلاص سورت د قرآن له دريمې برخې سره مساوي دی) ځکه دا سورت موږ د خپل پروردگار او پالونکي سره اشنا کوي. يعنې تو حيد رانښيي او قرآن په ټوليزه توګه درې مرکزي مضامين لري: تو حيد، رسالت او معاد (آخرت).

په قرآني آيتونو او نبوي احاديثو کې زيات مطالب موجود دي چې د دې سورت له معناګانو سره ورته والی لري او د دې سورت مفاهيم روښانه کوي.

يادونه: ځينې علماء وايي د اخلاص سورت د الله تعالی په حق کې داسې دی لکه د کوثر سورت چې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په شان کې دی — په دې توګه چې مشرکانو د الله په پيغمبر صلى الله عليه وسلم باندې د زوی نه درلودلو له امله عيب لګاوه چې زوی نه لري او د زوی نه لول د انسان په حق کې عيب ګڼل کېږي — خو ددې پر خلاف د الله لپاره د زوی او شریک په لرلو قائل وو حال دا چې د الله په حق کې د زوی او شریک لرل عيب او نقص دی، نو الله ﷻ د کوثر په سورت کې له خپل رسول څخه دفاع کوي او ورته داسې فرمايي «إِنَّا أُعْطِينَاكَ الْكَوْثَرَ» يعنې موږ تا ته لوی خیر درکړی او لکه څرنګه چې ستا دښمنان ګمان کوي، ته ناقص او ايتړ نه يې.

دله د اخلاص په سورت کې الله ﷻ خپل پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته امر کوي چې ته له الله ﷻ څخه دفاع وکړه او ووايه: ﴿**قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ**﴾ الله يو دی، تر څو له الله څخه د شریک او زوی درلودلو تور هم لېږي شي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د اخلاص د مبارک سورت له آيتونو څخه ډېرې ګټې حاصلېږي چې ځينو ته يې په لاندې ډول اشاره کور:

- ❖ الله ﷻ په ذات، صفتونو او کړنو کې یوازنی ذات دی او هیڅوک ورسره ورته والی نه لري.
- ❖ الله ﷻ نه څوک زیږولي دي او نه له چا څخه زیږېدلی دی.
- ❖ الله ﷻ له ټولو مخلوقاتو څخه بې نیازه او مستغني دی او ټول مخلوقات ده ته اړ دي.
- ❖ د اخلاص په مبارک سورت کې د مشرکانو پر عقیده، چې ملائکې یې د الله لورنې گڼلې، د بهودو پر عقیده، چې عزیز علیه السلام یې د الله زوی گڼلو او د نصاراوو پر عقیده، چې حضرت عیسیٰ الفیلا یې د الله زوی گڼلو، د بطلان کرښه رابنګل شوې ده. همدا راز په دې سورت کې دا هم په روښانه ډول په ډاګه شوي چې د الله تعالی ذات یې ساری، موزه او له هر عیب او نیمګړتیا څخه پاک دی.
- ❖ د اخلاص سورت ته د توحید سورت هم وايي، ځکه چې د دې سورت اساسي موضوع د الله تعالی د توحید اثبات دی.

۱- د لاندې کلماتو او جملو معناوې شرح کړئ:

أ. ^{هُوَ} اللهُ أَحَدٌ.

ب. اللهُ الصَّمَدُ.

ج. وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ.

- ۲- د اخلاص سورت فضیلت او مرتبه د یوه نږي حدیث په رڼا کې شرح کړئ.
- ۳- د اخلاص سورت بنسټیزه موضوع څه ده؟ واضح یې کړئ.
- ۴- د اخلاص په سورت کې د الله پاک په اړه د کومو باطلو ډولو پر عقایدو رد شوی دی؟

د اخلاص سورت د مقام، مرتبې او کتو په هکله یوه مقاله ولیکئ او په خپله مقاله کې په آیتونو او احادیثو استدلال وکړئ.

یو ازې الله ﷻ د هر څه واکمن او پیداکونکی دی

﴿ تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿۱﴾
الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ
شَرِيكٌ فِي الْمَلِكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا ﴿۲﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ
دُونِهِ ءَالِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا
وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿۳﴾ [الفرقان: ۱-۳].

د کلماتو معنوي

تَبَارَكَ: ډېر برکتاک، د ډېر خیر څښتن، تر ټولو لوړ او پورته دی.

الْفُرْقَانَ: د حق او باطل ترمنځ توپیر کوونکی.

عَلَى عَبْدِهِ: پر خپل بنده پر خپل پیغمبر ﷺ.

الْعَالَمِينَ: مخلوقات، انس او جن.

نَذِيرًا: وپروونکی.

فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا: بیاېې اندازه کړ هغه په ځانګړې او بې سارې ډول سره، هرڅه بې

بشپړې او بڼه پیدا کړل.

نُشُورًا: وروسته له مرګه بیا راژوندي کول، د قیامت ورځ.

ژباړه

ډېر برکتناک دی هغه ذات چې پر خپل بنده يې فرقان (قرآن) نازل کړ، ترڅو د ټولو نړيوالو لپاره وپروونکی وي.

هغه ذات چې د آسمانونو او ځمکې د پاچاهۍ څښتن دی نه يې څوک زوی نښولی او نه ورسره څوک په واکمنۍ کې برخمن دی. هر شی يې پيدا کړی دی، بيا يې اندازه کړی دی هغه په اندازه يې پيدا کړی دی.

او کافرانو له الله ﷻ نه پرته داسې معبودان ونيول چې هيڅ نشي پيدا کولی، بلکې دوی په خپله پيدا کول کېږي او د خپلو ځانونو لپاره هم د څه گټې يا زيان واک نه لري، نه د وژلو وس لري نه د ژوندي کولو او نه مړه شوي بيا را پاڅولی شي.

تفسير

د الفرقان مبارک سورت د مکې سورتونو له ډلې څخه دی. د دې سورت اساسي موضوعات د توحيد بيان، د مشرکانو د عقيدو بطلان، پر نېکو اخلاقو ټينگار او له بدو کارونو څخه منع کول دي.

پورتني آيتونه چې د سورت په پيل کې راغلي د پاک الله په توحيد، د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د رسالت په اثبات او د مشرکانو د عقيدو او انگېرنو په ردولو راڅرخي.

د پيغمبر ﷺ د رسالت ټوليزوالی (تعميم)

دا مبارک سورت په دې سره پيل شوی چې الله ﷻ باخبره، با برکت او عاليشان ذات دی. حسې او معنوي زياتوالی، ودې او د خير ډېروالي او دوام ته برکت ويل کېږي. د الله تعالی د خير او برکت له نښو څخه په پيغمبر ﷺ باندې د قرآن کریم رالېږنه ده، چې د حق او باطل ترمنځ بېلرونکی دی.

د (عبد) په جمله کې د پيغمبر ﷺ لپاره يو ډول تکريم او عزت دی چې الله تعالی هغه د خپل فرمانبردار بنده په نامه ستايلی دی. د قرآن کریم په نورو آيتونو کې هم د رسول الله ﷺ درناوی او تکريم په (عبد) يعنې د الله بنده سره شوی دی لکه د الله پاک دا وينا: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ همدارنگه د كهف سورت په لومړي آيت کې هم داسې راغلي دي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾.

د تفسیر علما و ائمه چي په (عبد) يعني د الله بنده سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم يادونه دوه ارزښتناک مفاهيم راپه گوته کوي:

۱- حضرت محمد ﷺ د الله تعالی مخلوق او بنده دی او الله پاک هغه د رسالت او نبوت د مقام لپاره غوره کړی. دلته د نصراور د عقیدې بطلان ته اشاره ده چي دوی د الله تعالی بنده او مخلوق حضرت عیسیٰ عليه السلام د خدای په توگه مني، په داسي حال کي چي بنده او مخلوق هیڅکله هم د عبادت وړ نه دی.

۲- په دې تعبیر کي د رسول الله ﷺ لپاره یو ډول درناوی او عزت دی ځکه چي الله پاک هغه ته د خپل بنده خطاب کړی دی^(۱).

الله تعالی پر خپل بنده حضرت محمد ﷺ باندې قرآن کریم نازل کړ، چي د ټولې نړۍ او نړیوالو لپاره پیغمبر وازسي او هغه کسان چي په الله ﷻ ایمان نه راوړي او د پیغمبر ﷺ پیروي نه کوي، د جهنم له سخت عذابو څخه وویروي.

دا خبره د اسلام د پیغمبر ﷺ د رسالت پر تعمیم، چي د انس او جن په شمول د ټولو عالمیانو لپاره دی، ښکاره او څرگند دلیل دی.

په کایناتو کي د الله تعالی د وحدانیت دلایل

الله تعالی د پاچاهۍ او ټولې هستۍ خښتن او خازند دی او په آسمانونو او ځمکو کي د هر شي متصرف دی. الله تعالی یی نیازه دی د مخلوقاتو د چارو په تدبیر او اداره کي د هیچا مرستې او کمک ته اړتیا نه لري.

همدارنگه الله تعالی په ځمکه او آسمانونو کي د ټولو شیانو خالق او پیدا کوونکی دی او څه شی چي له الله ﷻ نه پرته دي هغه ټول مخلوق دی او مخلوق ضعیف او عاجزه وي، چي قوري خالق او پیدا کوونکي ته ضرورت لري.

الله تعالی د هر شي پیداښت په ښه او ښایسته بڼه ترسره کړی، هر شي ته یي ښکلې شکل او صورت وربښلی او د هغه لپاره یي هغه څه برابر کړي دي چي اړتیا ورته لري، ترڅو خپله وظيفه او دنده په سمه توگه سرته ورسوي.

۱- تفسیر ابي سعود

مشرکانو د الله ﷻ په وحدانیت ایمان را نه وور او په وحدانیت سره یې د الله تعالی عبادت ونه کړ، بلکې له هغه سره یې شریک او سیال ونيول، حال دا چې پرته له الله څخه بل معبود نشته لکه څرنگه چې الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي:

﴿وَأَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي ءَالِهَةً لَا يُخَلِّقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخَلِّقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ۝﴾.

دا معبودان عاجز او اړ مخلوقات دي، څه شی پیدا کولی نشي او نه گټه او زیان رسولی شي، ځکه گټه او زیان یوازې د الله تعالی له لوري دی او دا له ځانه جوړ کړي معبودان د چا په مرگ او ژوند قادر نه دي، بلکې دوی په خپله مړي او څرنگه چې د الله تعالی خوښه وي هماغسې یې له منځه وړي.

همدا شان دغه معبودان د دې توان نه لري چې د قیامت په ورځ څوک ژوندي کړي ځکه یوازې الله ﷻ دی چې ژوندي کول او مړه کول کوي، نو یوازې همدا ذات دی چې د عبادت وړتیا لري.

کله چې دغه باطله معبودان دارنگه عاجزه او بیوزلي وي، نو هېڅکله د دې لیاقت او وړتیا نه لري چې د معبودانو په توگه ونيول شي، بلکې خدایي او معبودیت یوازې هغه واحد الله ﷻ لره دی چې پرته له هغه بل معبود نشته.

د لوست گټې او لارښوونې

له یادو شویو مبارکو آیتونو څخه لاندې گټې او لارښوونې ترلاسه کولی شو:

- ❖ د قرآن کریم له نومونو څخه یو نوم فرقان دی، ځکه قرآن کریم حق او باطل، خیر او شر سره جلا کړي دي.
- ❖ الله ﷻ قرآن کریم پر خپل بنده او پیغمبر ﷺ باندي نازل کړی دی.
- ❖ الله تعالی خپل پیغمبر حضرت محمد ﷺ د خاتم النبیین په توگه د قیامت تر ورځې پورې د انسانانو او پیریانو لپاره رالېږلی دی.
- ❖ هغه ذات چې د آسمانونو او ځمکو پیداوونکی دی هغه او لاد او سیال نه لري.
- ❖ یوازې الله ﷻ پیدا کوونکی او جوړوونکی دی، الله ﷻ هر څه پیدا کړي او د هغو پیداوونکي یې بشپړ او مناسب گرځولی دی.

❖ مشرڪانو د پوره، قادر، خالق، مالڪ خداى سره په الوهيت كې داسې شيان شريك كړي دي چې نه يوازې چاته گټه او زيان نشي رسولاى، بلکې بې حسه بې حركته موجودات دي چې نوره او او محتاج دي او دغسې عقیده د هوبنيرانو نه بلکې د نابوهانو تگلاره ده.

❖ باطل معبودان هيشكله د څه شي وس او قدرت نه لري، ځکه ټولې چارې د الله ﷻ په قدرت كې دي.

- ۱- د فرقان سورت ولي په دې نوم نومول شوى دى؟
- ۲- ولي قرآن د فرقان په نوم ياد شوى؟
- ۳- د دې لوست له لومړي آيت څخه د حضرت محمد ﷺ د رسالت په عمومت دليل راوړى؟
- ۴- د الله ﷻ د دې وينا **هُوَ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا** توضيح وکړى؟
- ۵- د دې لوست له دريم آيت څخه هغه پنځه شيان راوباسئ چې باطل خدايان د هغو له درلودلو عاجز او بې وسې دي؟
- ۶- ولي د درناوي او تشریف په ځاى كې رسول الله ﷺ د (عبد) په نامه سره يادوي؟

څه چې مو په دې لوست كې لوستي دي د هغه لنډيز او مهم ټكې په لسو كرنسو كې په خپلو كتابچو كې وليكئ.

د الله تعالى غوره نومونه

قال تعالى: ﴿هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقَدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّبُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾ [الحشر: ٢٢-٢٤]

د کلماتو معنا

الْغَيْبُ: پټ (هغه چې زموږ د احساس او درک څخه پټ وي لکه جنت، دوزخ،

ملايکي او داسې نور...).

الشَّهَادَةُ: بېکاره (هغه چې د لیدلو او درک کولو وړ وي لکه غرونه، ستوري او نور...).

الْمَلِكُ: د هر شي مالک او متصرف.

الْقَدُّوسُ: پاک او سپېڅلی.

الْمُؤْمِنُ: تصدیق کوونکی، امان ورکوونکی.

الْمُهَيَّبُ: د هر شي څارونکی او ساتونکی.

الْعَزِيزُ: قوي او غالب.

الْجَبَّارُ: لوی او قوي چي څوک پرې برلاسی کیدای نشي.

الْمُتَكَبِّرُ: لوی کورنکی.

الْأَبَارِيُّ: د موجوداتو نوی پیدا کورنکی.

الْمَصُورُ: صورت جوړونکی (په مناسبي بڼي سره د ټولو شیانو ترکیب وړونکی).

الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ: بڼه او غوره نومونه.

ژباړه

الله ﷻ هغه ذات دی چي له هغه پرته بل هیڅ معبود برحق نشته. عالم دی پر څیو باندې او (عالم دی) په ښکاره باندې، هماغه (الله) ډېر مهربان او زیات ښوونکی دی.

الله ﷻ هغه ذات دی چي له هغه پرته کوم معبود برحق نشته، هغه پاچا دی، ډېر پاک دی (له ټولو عیسو نو څخه) سالم دی، امان ور کورونکی دی، ساتونکی دی، په ټولو برلاسی دی، په زور د خپل حکم نافذ وړونکی او د لویي څښتن دی، پاک دی الله له هغو شیانو چي (مشرکان بڼي) ورسره شریکوي.

الله ﷻ هغه ذات دی چي پیدا کورونکی (له نشت نه وجود ته) را ویستونکی، شکل او صورت ور کورونکی دی. د هغه لپاره ډېر غوره نومونه دي. هرڅه چي په آسمانو نو او ځمکه کي دي هغه ټول په پاکي سره د الله ﷻ ستاینه کوي او هغه برلاسی او حکمت والا دی.

تفسیر

د الله ﷻ غوره نومونه

په دې درېو آیتو نو کي د الله تعالیٰ څه نومونه یاد شوي دي، په داسي حال کي چي په بل هیڅ کوم سورت کي د الله تعالیٰ نومونه داسي پر له پسې نه دي ذکر شوي. د دي سورت په درېو آیتو نو کي د الله پاک له غوره نومو نو څخه او لس نومونه بیان شوي دي.

دا مبارک آیتونه د الله د وحدانیت په ټینګار، يعني د ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ په شعار سره پیل شوي دي او په تاکید بڼي فرمایلي دي، چي الله تعالیٰ په غایبو، حاضر و، ښکاره او پټو پوهیږي.

الله ﷻ بنبونکی او ډیر مهربانه دی. د الله ﷻ رحمت زیات او تل تر تله دی او ټولو شیانو ته شامل دی، الله ﷻ واحد او بوازي دی.

بیا مبارکو آیتونو د الله ﷻ یو شمیر غوره نومونه د اصل توحید سره پیوست کوي او فرمایي: الله ﷻ مالک او پاچا دی له ده پرته بل څوک د ملکیت او پاچاهۍ څښتن نشته، الله ﷻ له هر عیب څخه پاک او له هرې نیمګړتیا څخه چې له ده سره مناسب نه وي خالي دی.

مفسرینو ويلي دي، چې د (ملک) له نوم څخه وروسته د (قدوس) لفظ راوړل، دپته اشاره ده، چې که څه هم الله تعالی مالک، پاچا او د ټولو شیانو متصرف دی خو د الله ﷻ تصرف د ځمکې پرمخ د مغرورو او ظالمو پاچاهانو د تصرف په شان نه دی، بلکې د الله ﷻ تصرف او ملکیت په خپله پاچاهۍ او مخلوقاتو کې له هر ډول ظلم او عیب څخه پاک او خالي دی.

لویي او عظمت د الله ﷻ خانګړتیا ده

الله تعالی خپلو دوستانو ته سلامتي ورپه برخه کوي، الله ﷻ د خپلو پیغمبرانو تصدیق کوونکی او امن ورکوونکی دی.

الله تعالی برلاسی او د شان او شوکت او دبدېي او لویي. خاوند دی. هغه څه چې د الله ﷻ د جلال او عظمت سره مناسب نه وي د هغه څخه پاک دی.

د الله تعالی دوه صفونه: (جبار او متکبر) د الله ﷻ له شان سره مناسبه مدح او ستاینه ده، خو د مخلوقاتو لپاره بد او ناوړه صفونه ګڼل کېږي.

نبی کریم ﷺ په قدسي حدیث کې د خپل پالونکي څخه روایت کوي چې الله ﷻ فرمایي دي: "الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعِظْمَةُ إِزَارِي فَسَبِّحْنِي نَارًا وَعَنِي وَأَجِدْ مِنْهُمَا أَثْمِيَةَ فِي النَّارِ" يعني: کبریا زما خادر او لویي زما پرتوګ دی، نو هر څوک چې په یو له دې دوو صفونو کې زما سره سیالي کوي نو هغه به د دوزخ اور ته واچووم.

الله تعالی داسې خالق او پیداکوونکی دی چې ټول کاینات او هستي یې له نشت څخه پیدا کوي ده، الله تعالی ټولو شیانو ته صورت او شکل ورکوي او ټول مخلوقات یې په یوه خاص شکل او هیأت سره پیدا کوي دي. د الله تعالی لپاره غوره نومونه دي چې په هماغو سره ستایل شوي دي. دا سورت لکه څنګه چې د الله ﷻ په حمد او ستاینه پیل شوی همدارنګه د الله ﷻ په حمد او ستاینه پای ته رسېدلی دی. د ځمکې او آسمانونو مخلوقات د الله پاک ستاینه کوي او الله ډیر لوی او د حکمت څښتن دی.

د انسان پر ژوند باندې د الله تعالی د غوره نومونو اغېز
 أسماء الله الحسنى یا د الله تعالی نېک نومونه د الله پاک د پېژندو غوره وسیله ده، انسانان په
 دنیا کې د الله تعالی د ذات د لیدلو توان نه لري، نو ځکه د الله جل جلاله د صفاتو د پېژندلو
 یوازینی او سمه لاره د قرآن کریم هغه آیتونه او د پیغمبر علیه السلام هغه صحیح احادیث دي،
 چې په هغو کې د الله تعالی صفات ذکر شوي دي. له همدې امله ده چې د الله تعالی صفات او
 اسماء توقيفي دي، یعني د قرآن او سنتو په نصو صو پورې متوقف دي او د اجتهاد او اټکل پر
 بنسټ په هغو کې زیاتې او کمی جواز نه لري.

د اسماء الله الحسنى زده کړه او په هغو کې فکر کول د انسان پر ژوند ډېرې ګټورې اغېزې
 لري چې ځینې یې په لاندې ډول دي:

۱- د الله تعالی د نومونو په معنا او مفهوم پوهېدل د الله تعالی د پاک ذات په هکله زموږ پوهه
 او معرفت زیاتوي چې دا کار الله تعالی ته د انسان د تقرب او نژدېوالي او د هغه په زړه کې د
 الله د مینې او محبت د زیاتېدو او د الله تعالی له قهر څخه د ویرې لامل ګرځي چې د دې ټولو
 اغېزې د انسان په وګړیز او ټولنیز ژوند کې د نېکو اعمالو د زیاتېدو او د ناوړه اعمالو او
 ګناهونو څخه د ځان ژغورلو په بڼه څرګندېږي.

۲- الله تعالی په بل آیت کې فرمایي دي: ﴿وَاللَّهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا﴾ [الأعراف: ۱۸۰] ژباړه:
 الله لره غوره نومونه دي، هغه په هماغه غوره نومونو سره وبلي. یعني کله چې له الله تعالی څخه
 څه شی غواړئ د خپل حاجت او اړتیا سره په مناسب نوم دعا وکړئ، د بېلګې په ډول: ای
 رحمان ذاته! زما ګناهونه راوبښه! زما رازقه خدایه! زما رزق پراخه کړه! او داسې نور.

۳- له رسول الله ﷺ څخه په صحیح حدیث کې نقل شوی چې فرمایي: «إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ
 اسْمًا، مِائَةٌ إِلَّا وَاحِدًا، مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ...»^(۱)

ژباړه: الله پاک نهه نوي نومونه لري، هر چا چې هغه په یادو زده کړل، پر معنا یې ځان پوه کړ
 او د هغو په مقتضا یې عمل وکړ، الله جل جلاله به یې جنت ته داخل کړي.

فحالیټ: هر زده کوونکی دې د الله ﷻ هغه نومونه چې په دې سورت کې ذکر شوي نه دي،
 وپلټي او بیا دې په خپله کتابچه کې وليکي.

۱ - حدیث متفق علیه، صحیح البخاری ۲/۲۵۹، و صحیح مسلم حدیث ۲۱۷۷.

د لوست گټې او لارښوونې

د دې لوست د مبارکو آیتونو څښتنې گټې دا دي:

- ❖ دا مبارک آیتونه له سترو قرآني آیتونو څخه دي، چې الله تعالی او د هغه صفینو ته یې مور ته معرفي کړي دي.
- ❖ دې مبارکو آیتونو د الله ﷻ غوره نومونه او پر هغو باندې یې د ایمان او یقین اهمیت بیان کړی دی.
- ❖ پر مور لازم دي چې الله ﷻ په اسماء او صفاتو سره وپېژنو او په هماغو نومونو او صفاتو له الله ﷻ څخه غوښتنه وکړو.
- ❖ د الله تعالی د نومونو او صفینو په معنا پوهیل، په هغو کې فکر او سوچ کول او د هغو له غوښتنې سره سم عمل کول د انسان پر فردي او ټولنیز ژوند باندې سمه او نېغه اغیزه لري او د دې لامل کېږي چې ټولنه د ښېگڼې او بریا په لور گامونه پورته کړي.

۱- د الله ﷻ له غوره نومونو څخه چې د الحشر په سورت کې یاد شوي دي لس نومونه بیان کړئ؟

۲- په مخلوقاتو کې د الله ﷻ پاچاهي او د ځمکې د نورو پاچاهانو ترمنځ توپیر بیان کړئ؟

۳- د جبار او متکبر د صفینو نسبت وړکول الله ﷻ ته او مخلوق ته، څه توپیر لري؟

۴- څرنگه کولای شو د الله پاک د ښکو نومونو او صفینو څخه د اغیزمنتیا په ترڅ کې په خپل وگړیز او ټولنیز ژوند کې رضنده بدلون راوړو؟

د (اسماء الله الحسنی) د یادولو، ثواب او د انسان په ژوند باندې د هغو د اغیزې په هکله یوه وره مقاله ولیکئ او په دې اړه په نږدې احادیثو استدلال وکړئ.

اوروم لوست:

انسان عبث او بي فايدي نه دي پيدا شوي

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُمْ لَا يُفْلِحُونَ﴾
وقل رب اغفر وارحم وأنت خير الراحمين ﴿ [المؤمن: ۱۱۸-۱۱۵]

د کلماتو معنوي

بايزه، بي گټي.

عَبَثًا:

الله پاک له هر ډول نقص او نيمگړتيا څخه لور او پاک دی.

فَتَعَالَى اللَّهُ:

رښتيني او حق واکمن.

الْمَلِكُ الْحَقُّ:

رابولي.

يَدْعُ:

دليل او حجت.

بُرْهَانَ:

ژباړه

آيا تاسي انگيرلي وه چې موږ تاسي بايزه او عبث پيدا کړي يا ست او تاسي زموږ لور ته بيرته نه راگرځول کيږئ، نو لور او پورته دی الله ﷻ رښتيني (حقيقي) پاچا، له هغه پرته بل هيڅ کوم معبود نشته، د عزتمن عرش څښتن دی. او څوک چې له الله ﷻ سره کوم بل معبود چې هيڅ دليل هم پري نه لري، راوبلي نو د هغه حساب د هغه د رب سره دی. بيشکه کافران هيڅ کله پري نه مومي، اى محمده! ورايه زما ربه بښنه وکړه او رحم وکړه او ته تر ټولو رحم کوونکو بڼه رحيم يې.

تفسیر

الله تعالیٰ کافرانو ته خطاب کوي او فرمائي: آیا گمان کوئی چې ما تاسو باینزه او عیث پیدا کړي یا ست؟ نه داسې نه ده بلکې مور تاسې د عبادت، تهذیب، زده کړې او الهې او امر و د سرته رسولو لپاره پیدا کړي یا ست او آیا گمان کوئی چې وروسته له مرگه دویم ځلي به د حساب او بدلي لپاره راپورته نشی.

لور او پورته دی الله تعالیٰ له دې څخه چې پر شی پورته له حکمته پیدا کړي. الله تعالیٰ پر دی او پرته له هغه بل هیڅ معبود او خالق نشته او هغه د ستر عرش څښتن دی.

په مبارک آیت کې عرش د کریم (عزتمن) په صفت موصوف شوی دی ځکه چې عرش د عالمیانو پروردگار او (اکرم الاکرمین) ذات ته مسوب دی. بیا الله تعالیٰ هغه څوک چې ده ته د زوی یا شریک او سیال په لرلو قابل دي، تهذیبدوي او فرمائي: هر هغه څوک چې له الله پرته بل معبود رابلي او په خپل دي کار باندې کوم حجت او دلیل هم نه لري، نو بیشکه د هغه حساب او کتاب د هغه له رب سره دی او دا ډول خلک هیڅکله هم برین کېدلاي نشي.

دا د هغو کسانو لپاره ډیر لوی تهدید دی چې له الله تعالیٰ سره شریک نيسي. داسې کسان به هیڅکله کامیاب نشي، بلکې ناکام به وي او څوک چې په آخرت کې ناکام شي نو د هغو لپاره سخت عذاب دی.

د کافرانو ناکامي او د مؤمنانو کامیابي

پورتنی مبارک آیتونه چې د المؤمنون د سورت آخرني آیتونه دي په ټینګه د کافرانو په ناکامي او د مؤمنانو په کامیابي او خلاصون دلالت کوي، چې د سورت په پیل کې هم ناکید پري شوی دی، تر څو د دواړو ډلو ترمنځ تفاوت او توپیر روښانه کړي.

په دې ترتیب الله تعالیٰ خپل پیغمبر او وروسته بیا د هغه امت ته ښوونه کوي چې د مغفرت او رحمت غوښتي لپاره یوازې همدغه ته رجوع وکړی ځکه الله تعالیٰ ډیر ښه ښوونکی او ډیر زیات رحم کونکی دی.

بخاري، مسلم، ترمذي او ابن حبان له حضرت ابوبکر رضي الله عنه څخه روایت کوي چې هغه رسول الله ﷺ ته وویل: ای د الله رسول! ماته داسې دعا راښیې چې په خپل لمانځه کې یې ووايم، نو رسول الله ﷺ ورته وویل: ووايه: «اللهم إني ظلمت نفسي ظلماً كثيراً، وإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت، فاغفر لي مغفرةً من عندك، و ارحمني، إنك أنت الغفور الرحيم».

ژباړه: ای الله! ما پر خپل نفس ډیر زیات ظلم کړی دی او یقیناً پرته له تا بل څوک د گناهونو ښوونکی نشته نو ماته ښه وکړه او پر ما رحم وکړه همدا ته ښوونکی مهربانه یې.

قرآن کریم شفا ده

مفسرین فرمائی دي چي دا دوه آخري آیتونه د شفا آیتونه دي. ابن ابی حاتم له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت كړی، چي عبدالله بن مسعود په يوه مريض سړی تیریده (د هغه عبادت يې وكړ) او د هغه په غوږ كې يې د ﴿وَأَفْحَسْتُمْ أَنَّمَاَخَلَقْنَاكُمْعِبَادًا...﴾ آیتونه د سورت تر پایه ولوستل، نو هغه مريض شفا ومونده، ما دا خبره د الله ﷻ پیغمبر ته یاده كړه، پیغمبر ﷺ عبدالله بن مسعود ته وفرمایل: (بماذا قراءت في أذنه؟) د هغه سړي په غوږ كې دي څه ولوستل؟ هغه د الله ﷻ پیغمبر ته موضوع بیان كړه، د الله ﷻ پیغمبر وفرمایل: (والذي نفسي بيده، لو ان رجلاً موقفاً قرأها علي جبل لزال) قسم په هغه ذات چي زما نفس د هغه په قبضه كې دی كه كوم شخص په يقين سره دا آیتونه پر يوه غره باندي ولولي نو غر به خامخا له منځه ولاړ شي.

هغه څه چي دلته د يادونې وړ او مهم دي، د لوستونكي ايمان، يقين او د زړه صفائي ده او په قرآن سره د تداوی او علاج په اړه د ناروغ استعداد او باور لول دي، يعني دا چي ناروغ هم د قرآن په وسيله د معالجي او تداوی لپاره تيارې او آمادگي ولري.

د لوست گټې او لارښوونې

له پورتنيو آیتونو څخه چي كومي گټې ترلاسه كيري په لاندې ډول دي:

❖ د الله ﷻ بندگان او مخلوقات په دنبري ژوندانه كې ډېر لوړ او لوی مسؤليت او وظيفه لري چي هغه د عبوديت څرگندونه او د الهي قانون او نظام په سيوري كې ژرند كول دي، الله پاک په دي اړه فرمائي: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ ژباړه: ما

انسانان او پيران يرازي د خپل عبادت لپاره پيدا كړي دي.

مفسرينو د عبادت تعريف داسي كړی: (كل ما يجبه الله من الأفعال و الأفعال) يعني هر هغه وينا او كړنه چي الله پاک يې خوښوي او پر هغي راضي كيري عبادت دی. پر دي بنسټ ويلاي شو چي د عبادت دايره ډېره پراخه ده او ټولو نېكو اعمالو ته داخليري، او يرازي د اسلام د مشهورو اركانو لكه لمونځ، روژې، زكات او حج نوم نه دی.

پر مسلمان لازم دي چي خپل ټول ژوند د الله تعالی په عبادت يعني د هغه د قانون او نظام په پيروي كې تير كړي او مرگ يې هم د هغه په لار كې وي. همدا مطلب د قرآن كريم په بل آيت كې په خورا روښانه ډول داسي څرگند شوی دی: ﴿قُلْ إِن صِلَاتِكُمْ وَتَقَاتِكُمْ

الله رب العالمين... ژباړه: ووايه اى پيغمبره! پيشكه زما لمونځ، زما قرباني، زما ژوند او زما مرگ د كايانو د رب لپاره دى.

امام ابو عبدالله بن علي ترمذي ويلي دي: الله تعالى مخلوقات د خپلو بندگانو په حيث پيدا كړي دي چې د ده عبادت وكړي او دوى ته د عبادت په مقابل كې بدله وركړي او يا د عبادت په پرېښودلو دوى مجازات كړي. نو كله چې انسانان د الله ﷻ عبادت وكړي، نو دوى د آزادو او باكرامته بندگانو په توگه د دنيا له غلامۍ څخه آزاد دي او د آخرت له امن څخه په ډوك كور كې به پاچاهان وي، خو كه د الله تعالى له بنده گۍ او غلامۍ څخه سرغړونه وكړي، نو دوى به دنيا كې تېښتونكي، سركشه او بدخويه غلامان وي او سبا (د قيامت په ورځ) به د زنداني د بنديانو په څېر د اور په طبقو كې راځوړند وي.

❖ پرتله له شكه دا به د انسان تنگ نظري، جهالت او بي عقلي وي كه چيري د ماده پرستو په څير كورمان وكړي چې همدا د دنيا كور دى او الله ﷻ او د آخرت كور ته به يې وركړځمدل نه وي، ترڅو هلته انسانانو ته د هغوى د كړو وړو مطابق بدله وركول شي.

❖ هغه كسان چې له الله سره شريك نيسي او په دې كار كې هيڅ ډول دليل او حجت نه لري، نو دوى د عذاب مستحق دي.

د قرآني آيتونو څخه د لاندېنيو موضوعاتو لپاره دليل راوړئ:

۱. الله تعالى مخلوقات عبث او باېره نه دي پيدا كړي.
۲. له پروردگار سره د نسبت له امله، عرش د كريم په صفت ستايل شوى دى.
۳. د رحمت او مغفرت لپاره د دعا مستحب والى.
۴. قرآن كريم شفا وركوونكى دى په دې هكله نوري حديث بيان كړئ؟
۵. انسان بايد د ژوند په ټولو اړخونو كې د الهي قانون او نظام تابع وي.

(څرنگه يو هدفمند او مسؤليت لرونكى ژوند درلودلاى شو؟) تر دې سرليک لاندې يوه مقاله وليكئ چې له شلو كورنيو څخه كمه نه وي.

انسان د الهي نعمتونو په سيوري کي

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ بَأْمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَآتَاكُم مِّنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّهُ الْإِنْسَانُ لَأَكْفَارٌ ﴿٣٤﴾﴾ [ابراهيم: ٣٢-٣٤]

د کلماتو معنا

سَخَّرَ: تابع يې کول، ابل يې کول.

دَائِبَيْنِ: له عادت او قانون سره سم چلېدونکي. تل په يو شان روان.

لَا تُحْصُوهَُا: هغه نشي شمېرلی؟

ژباړه

الله ﷻ ذات دی چې آسمانونه او ځمکه يې پيدا کړي ده او له آسمانه يې اوبه راښکته کړي دي. بيا يې د هغو په وسيله ستاسي د خوراک لپاره راز راز ميوې پيدا کړي او بيړۍ يې ستاسي لپاره تابع کړي، چې په سمندر کې د الله په حکم روانې شي او سيندونه يې هم ستاسي په واک کې درکول او لمر او سپوږمۍ يې ستاسي لپاره تابع (گټور) کړي دي چې تل په يو شان روان دي او شپه او ورځ يې ستاسي لپاره په کار واچوله او ټول هغه څه يې تاسي ته درکول چې تاسي غوښتل، که تاسي وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشميرئ، نو شميرلی يې نه شي. حقيقت دا دی چې انسان ډير يې انصافه او ناشکره دی.

تفسیر

د الهي نعمتونو نښې

الله تعالیٰ په دې آیتونو کې خپل نعمتونو ته اشاره کوي او دا نعمتونو ته انسان ته ورپېژني.

الله ﷻ آسمانونه او ځمکه له نشت څخه پیدا کړل او د آسمانونو او ځمکو په پیدایښت کې یې د خپل عظمت د قدرت دلائل او نښې څرگندې کړې.

الله تعالیٰ له ورېځو څخه بارانونه نازلوي او د هغو په واسطه ډول ډول نباتات له مختلفو رنگونو او خوندونو او ډول ډول کټو سره راښه کوي، ترڅو انسانان ورڅخه روزي لاس ته راوړي او په مختلفو طریقو ورڅخه ګټه واخلي.

الله تعالیٰ ستاسې لپاره بیړۍ تايح کړې دي، ترڅو د الله ﷻ په امر په بحر کې حرکت وکړې. په دې معنا چې د کښتۍ جوړېدنه یې تاسو ته دروښوده او د هغه کارول یې ستاسو لپاره آسانه کړل او باډونه یې راولېدل چې د الله ﷻ په امر او توفیق د خپل مسیر په لور حرکت وکړي.

الله تعالیٰ هغه ذات دی چې سیدونه یې په ځمکه کې جاري کړي، ترڅو له اوبو څخه یې د څښلو، ځمکو خړوبولو او د نورو اړتیاوو د پوره کولو لپاره ګټه واخلي.

د دې لوست مبارک آیت د (الله) په لفظ پیل شوی چې دا قرآني اسلوب او طریقه د بې نیازو ذات پر وړاندې، په زړونو کې د ویرې او ډار احساس راولښوي او د مشرکانو پام پر الله تعالیٰ باندې د ایمان وځوب ته را اړوي.

د لمر او سپوږمۍ حرکت

دا آیتونه موږ د الله ﷻ معرفت او پیژندنې ته متوجه کوي چې الله تعالیٰ هغه ذات دی چې لمر او سپوږمۍ یې د هغو د حرکت په دوران کې، انسانانو ته د ګټې رسولو او د ځمکې پر مخ د ژوند کولو لپاره مسخر کړي او په خدمت یې لګیا کړي دي. همدارنگه شپه او ورځ یې په خپل پر له پسې تګ او راتګ او د دندو په تکرار کولو کې زمونږ لپاره مسخر کړي دي، ترڅو په ورځ کې د الله ﷻ له فضل او برکت څخه روزي وغواړو او د خپل ژوندانه ګټې او ضرورتونه ترلاسه کړو او د شپې له لوري خوب او استراحت وکړو او بیرته خپل قوت حاصل کړو، لکه څرنګه چې الله تعالیٰ فرمایلي دي:

﴿ وَجَعَلْنَا آيَاتٍ لِّبَاسًا ۖ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴾ [النبا: ۱۰- ۱۱] يعني: شپه مو لباس

او پرده گرځولي ده او ورځ مو د ژوندانه او کار وخت گرځولي ده.

او همدارنگه الله تعالی فرمایي دي: ﴿ وَءَاتَيْنَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعْلَمُوا
نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ إِلَهًا لَعَلِيمٌ عَقِيلًا ﴾.

ژباړه: او الله ټول هغه څه تاسي ته درکړل چې تاسي ورڅخه وغوښتل، که تاسي وغواړئ چې
د الله نعمتونه وشمیرئ، نو شمیرلی یې نشئ. حقیقت دادی چې انسان ډېر یې انصافه او
ناشکوه دی.

فہایت

زده کوونکي دي د شپي او ورځي او د سپوږمۍ او لمر د دوران د گټو په هکله د خبرني په
ترڅ کې خپل معلومات وړاندي کړي.

د الله ﷺ نه تمامیدونکي نعمتونه او د انسان ناشکري

الله ﷺ په خپل فضل او کرم انسان ته هغه څه وربښاي چې هغه ورته د ژوندانه په چارو کې
اړتیا لري او له الله ﷺ څخه یې غوښتي وي او هغه څه چې یې نه دي غوښتي هغه یې هم
ورکړي دي ځکه الله تعالی په هغه څه چې د انسان په خیر وي ښه خیر دی. د الله نعمتونه یې
شمیره دي، که چیرې وغواړئ چې د الله ﷺ نعمتونه وشمیرئ او اندازه یې معلومه کړئ، نو
هیڅکله دا کار نشئ کولای، خو انسان پر خپل ځان ظلم کوي او د خپل پروردگار د نعمتونو
شکر نه اداء کوي او احترام یې نه ساتي، بلکې دغه نعمتونه په گناهونو کې استعمالوي.

د لوست گټي او لارښوونې

په پورتنیو آیتونو کې ډېرې گټي غوښتي دي چې په لنډه توگه بیانېږي:

❖ د الله تعالی له خپلو کړنو سره خپل بنده گان آشنا کوي او خپل نعمتونه هغوی ته ورپه گوتنه
کوي.

❖ د الله تعالی نعمتونه چې پر انسان یې پیرزو کړي دي دومره زیات دي چې انسان یې د
شمیرلو وس نه لري.

- ❖ پر انسان لازمه ده چي د الهي نعمتونو پر وړاندې ناشکري او غفلت ونه کړي.
- ❖ که چيرې انسان د الله ﷻ نعمتونه د الله ﷻ په لار او طاعت کې ونه کاروي، نو په حقيقت کې يې پر خپل ځان ظلم کړی دی.
- ❖ بايد وپوهېږو چې د شکر ادا کول يوازې په ژبې پورې منحصر نه دي. ځناه کول او د الله ﷻ له اوامرو څخه سرغړونه د ناشکري-روښاني بڼې دي او د الله ﷻ اطاعت او د ښکو اعمالو ترسره کول د مننې او شکر ادا کولو غورې لارې دي.

- ۱- الله تعالی د څه لپاره شپه او ورځ پيدا کړي ده؟
- ۲- د شپو او ورځو د تحرک او بدلون ځمکې بيان کړی؟
- ۳- قرآني آيتونه په دغه لوست کې د (الله) په لفظ پيل شوي، په دې کې څه ځمکې نغښتي دي؟
- ۴- د لمر او سپوږمۍ په خوځښت او دوران کې د الله ﷻ د قدرت نښې بيان کړی؟
- ۵- په پاسنيو آيتونو کې ياد شوي نعمتونه وشميری؟

د الله ﷻ په لوري بڼه

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿۳۳﴾ وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿۳۴﴾ [فصلت: آية: ۳۳-۳۵]

د کلماتو معنا

ادْفَع بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ: بدلی-ته په ټيکي-خواب وړکړه (د بدلی-مختیوی په هغه څه

سره وکړه چي هغه ډیر بڼه وي).

نزدی، خور، او گران دوست.

وَلِيٌّ حَمِيمٌ:

ما یلقیها: دا بڼه صفت (مقام) نه وړکول کيږي.

حَظٌّ عَظِيمٌ:

لویه برخه.

ژباړه

او د هغه چا له خیري نه به بڼه خیره د چا وي، چي هغه د الله خوا ته بڼه وړکړه او نیک عمل یې وکړ او ویې وبل بیشکه زه له مسلمانانو څخه یېم، او (ای پیغمبروا) نیکی او بدی یو شانته نه دي، ته د بدلی-مختیوی په هغي نیکی-سره وکړه چي هغه ډیره بڼه وي، ته به وگوري چي له تاسره د چا دښمني وه هغه به دي خور، دوست گړخیلی وي. دغه صفت نه په برخه کيږي، مگر هغو خلکو ته چي صبر کوي او دغه مقام نه په برخه کيږي، مگر هغو خلکو ته چي د خفي برخي خاوندان دي.

اجمالي معنی: حضرت عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ واپس دی چې د دې الهي وينا **قَوْلًا مِّنْ أَحْسَنِ**

قَوْلًا مِّنْ دَعَاٍ... څخه مراد د الله ﷺ پیغمبر دی چې خلک یې د اسلام لوري ته راوبلل او

رښتینی عمل یې وکړ او د اسلام سپیڅلي دین یې موز ته د الهي ډالی په توګه پریښود. په یوه بل روایت کې له عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنهما څخه نقل شوي دي چې مراد له دې آیت څخه د

پیغمبر ﷺ صحابه او یاران دي. او د **قَوْلًا مِّنْ دَعَاٍ** آیت په هکله مفسرینو ويلي دي

چې دا د ابو سفیان بن حرب په هکله نازل شوی دی چې د پیغمبر ﷺ ډیر سخت دښمن و خو بیا یې دوست او ملاتړی شو.

غوره وینا

پورتنیو آیتونو د یو انسان د غورې وینا لپاره درې صفونو په بیان کړي دي.

- څوک چې د الله ﷺ طاعت او عبادت ته بلنه ورکوي.
- څوک چې په ښو او نیکو اعمالو چې الله ﷺ پورې امر کړی، التزام او پابندي ولري او د الله له محرماتو څخه ځان وژغوري.
- څوک چې له نیکو مسلمانانو سره اړیکې او له هغوی سره دوستي، محبت او همکاري ولري او له هغوی څخه دفاع وکړي.

د الله لوري ته بلنه یوه شرعي وجیبه ده

محمدی شریعت انسانانو ته د الله جل جلاله وروستی رسالت او نظام دی، خلکو ته د دې دین رسول او اسلامي احکامو او لارښوونو ته د خلکو هڅول، یوازې د دعوت له لارې ممکن دي. د الله لور ته بلنه یوه شرعي وجیبه ده او ځانته اصول او قواعد لري چې د قرآن کریم او د رسول علیه السلام له سنتو څخه اخیستل شوي دي.

هر مسلمان (نر او ښځه) په دې مکلف دي چې د خپلې پوهې او وس سره سم د دین د څېړولو په لاره کې زیار وباسي. په قرآن کریم کې د دعوت او د دعوت د لارو چارو په اړه ګڼ شمیر آیتونه راغلي دي، په دې آیتونو کې ټینګار شوی دی چې دعوت باید په نرمه لهجه، ښکې اخلاقو او غوره څېرو اترو سره ترسره شي. د بېلګې په ډول الله جل جلاله د بلونکو امام

او لارښود حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته داسې فرمائي: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ
وَالْمَعْرُوفَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...﴾ [النحل: ۱۲۵] ژباړه: (ای پیغمبره!) د خپل رب لارې
ته په حکمت او غوره نصیحت سره بلنه وکړه او له خلكو سره په داسې ډول مباحثه وکړه چې ډیره
غوره وي.

د الله په لاره کې د دعوت او بلنې آداب

د الله ﷻ د دین د اصولو او اساساتو له بیانولو او د بنده او الله تعالی ترمنځ د اړیکو له ټینګولو
وروسته، الله تعالی د داعیانو او بلونکو آداب او د بندګانو ترمنځ د نیکو اړیکو د استحکام په
هکله داسې فرمائي:

﴿وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ
وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ وَمَا يُلْقِنَهَا إِلَّا اللَّهُ وَمَا يُلْقِنَهَا إِلَّا
ذُو حِظٍّ عَظِيمٍ﴾.

د الله تعالی لوري ته بلونکي (داعیان) ډیر غوره خلک دي، نو پر دوی لازم دي چې د خلکو
سره خپلې اړیکې نیکې کړي او د ستونزو، کړاوونو او تکالیفو په وړاندې له صبر او زغم څخه
کار واخلي او بدبیر ته په نیکې او احسان ځواب ورکړي - الله تعالی فرمائي دي چې بنه او بده وینا
او کړنه برباره نه ده، ځکه الله تعالی له نبي وینا او کړنې څخه راضي او خاوند ته یې نیکه بدله
ورکوي خو له ناروې او بدې وینا او کړنې څخه ناراضه کېږي او خاوند ته یې سزا ورکوي، نو پر
دې اساس مؤمن دعوت کونکي ته لازمه ده چې د خلکو بدۍ په نیکې ځواب کړي او د بدۍ په
وړاندې له نیکې څخه کار واخلي چې دا کار د هغه لپاره وړ او غوره دی او د هغه فضیلت او وړتیا
څرګندوي.

کله چې د الله د دین دعوت کوونکي، بدې په احسان او نیکې او ګناه په بېبته او زغم ځواب کړي،
نو په حقیقت کې دی د خلکو دوستي حاصلوي، د هغوی کرکه او کینه لري کوي او دینمن یې په
خوځوروي او رښتیني دوست بدلېږي.

دا ستر خصالت د هغه چا په برخه کېږي چې د خپل نفس په وړاندې مجاهده او هلې ځلې کوي او
د قهر، غوسې، آزار او ضرر په مقابل کې له صبر، زغم او حوصلې څخه کار اخلي. همدارنگه دا
بڼه او نیک صفتونه یوازې د هغو کسانو په برخه کېږي چې په دنیا کې د نیکمړغۍ څخه برخمن
وي او په آخرت کې د اجر او ثواب د ترلاسه کولو لپاره هلې ځلې کوي.

ابن عباس رضي الله عنه د ﴿وَمَا يُلْقِنَهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا...﴾ د آیت په تفسیر کې ويلي
دي چې الله تعالی مؤمنانو ته امر کړی دی، ترڅو د قهر او غضب پر وړاندې له صبر او

حوصلي، د جهل پر وړاندي له حلم او نرمۍ او د بدۍ پر وړاندي له عفوي او بښني څخه کار واخلي، نو هر کله چې داسې کارونه ترسره کړي، الله پاک به دى د شيطان له شر څخه ساتي، د بښمن په بڼي ورته تابع گرځوي او هغه به ورته په خواخوږي او خواږه درست بدلوي.

فعاليت

زده کوونکي دي په دوو ډولو وويشل شي او له مشوري وروسته دي يو زده کوونکي د خپل گروپ په استازيتوب د بدۍ په مقابل کې د خواب ويلو طريقه شرح کړي، بيا دي د دويمې ډلې زده کوونکي د لومړۍ ډلې په خبرو کره کښه وکړي.

د لوست گڼې او لارښوونې

د دې لوست له آيتونو څخه ډيرې گڼې تر لاسه کيږي چې ځينو ته يې اشاره کوو:

- ❖ په دنيا کې د الله ﷻ لوري ته له داعيانو څخه هيڅوک بڼه او غوره نشته، همدوی دي، چې د ايمان، عمل او دعوت ترمنځ يې يورالې راراستی دی.
- ❖ پر مؤمن لازم دي چې خپل ايمان ظاهر او هغه اعلان کړي او په مجلسونو، ځونلو او ټولنو کې د ايمان په درلودلو د عزت او وياړ څرگندونه وکړي، چې دا په خپله تر ټولو ښه بلنه او دعوت دی.

❖ لکه څرنگه چې نيکي او بدې يو شانته نه دي، نو پر مؤمن لازمه ده چې نيکي غوره کړي او بدۍ ته په نيکۍ، خواب ووالي.

❖ له نورو سره احسان او نيکي او د هغوی د ناوړو کړو وړو زغمل، په پای کې د بښمان په رښتینو ملگرو او دوستانو بدلوي.

- ۱- هغه درې صفتونه چې په آيت کې د يوه انسان د غوره وينا په هکله ذکر شوي دي، بيان کوئ؟
- ۲- ولې نيکي او بدې برابر نه دي؟ نيکي پر نيک عمليه انسان څه اغيزه لري او بدې پر بدکاره انسان څه اثرات او اغيزې درلودلای شي؟
- ۳- نيکي او احسان پر دښمنانو څه اغيزه لري؟
- ۴- له مبارکو آيتونو څخه د بدۍ پر وړاندي د نيکۍ غوره کولو کولای استنباط کوئ؟

د دعوت د هغو کولانو په هکله چې د خلکو په رابللو کې اغيزناکي دي، يوه مقاله وليکئ، چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

ایمان او نیک عمل

﴿ وَالْعَصْرُ ﴿۱﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿۲﴾ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَرُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَرُوا بِالصَّبْرِ ﴾ [العصر: ۱-۳]

د کلمو معاوي،

وَالْعَصْرُ: قسم په وخت او زماني، يا د مازديگر په لمونځ، يا د مازديگر د لمانځه په

وخت.

وَتَوَّصَرُوا بِالْحَقِّ: او يو تر بله يې په حق وصيت کړی وي.

ژباړه

قسم په زماني (عصر) يقيناً انسان په تاوران کې دی، مگر (په تاوران کې نه دي) هغه کسان چې ايمان يې راوړی، نیک عملونه يې ترسره کړي او يو بل ته په حق ويلو او صبر کولو وصيت کوي.

تفسير

الله ﷻ په زماني قسم او لوړه ياده کړې ده او تاکيد يې کړی دی چې انسان په تاوران کې دی، مگر هغه کسان له دې تاوران څخه په امن دي چې د پاسني آيت په ترڅ کې استينا شوي دي.

په زمانه باندې د الهي قسم راز او حکمت

دا چې الله ﷻ په زمانه قسم يا دوي دا د دې بېکار بندوی دی چې زمانه او وخت د الله ﷻ په نبرد د لور ارزيښت او شرف څخه برخمن دی. نبي کریم ﷺ فرمايلي دي: «لَا تَسْتُمُوا اللَّهَ مَرَّةً هُوَ اللَّهُ» يعني دهر يا زماني ته کنځلي مه کړئ ځکه الله ﷻ دهر يا زمانه دی. په دې معنا چې الله تعالی د زماني بندوونکی، کړخوونکی، متصرف او واکدار دی.

د عصر نوري معاوي

ځينو مفسرينو ويلي دي چې له عصر څخه مراد د مازديگر لمونځ يا د مازديگر د لمانځه وخت دی. د دې خبرې له مخې د مازديگر د لمانځه غوره والی او فضيلت ثابتوي. او په همدې دليل ډېرو علماوو «وَالصَّلَاةَ أَوْسَطَى» يعني منځنی لمونځ د مازديگر په لمانځه تفسير کړی دی.

د ځينو علماوو په نبرد په دې آيت کې دې خبرې ته اشاره ده چې د دنيا عمر د مازديگر او ماښام ترمنځ د مودې په شان لنډ او مختصر دی.

نو پر انسان لازمه ده ترڅو دا لنډه موده چې ډیره زیاته ارزښت لکه پانگه ده باید په داسې تجارت کې ولگوي چې تاوان ونه لري، ځکه وخت او زمانه ډیره لنډه ده او څه چې له منځه ولاړ شي او تیر شي، هغه بیا په لاس نه راځي.

له زیان څخه نجات موندونکي

وروسته له هغه چې انسان د خپل عمر له قیمتي پانگې څخه په گټې نه اخیستلو سره تاواني وگڼل شو، **اللّٰهُ ﷻ مخلص مؤمنان له دې زیان څخه مستثنی کړل او په اړه یې داسې وفرمایل: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾** یعنی هغه کسان چې په **اللّٰهُ ﷻ** ایمان ولري او بڼه عملونه ترسره کړي هیڅکله به زیان او تاوان ونه ونیي، ځکه هغوی د آخرت د ورځې لپاره کار کوي او د دنیا لپاره زیار د هغوی د آخرت د کار پر وړاندې خبره نه گرځي، دا ځکه چې هغوی د ښو عملونو په ترسره کولو سره په حقیقت کې د ایمان په مقتضا عمل کړی دی.

همدارنگه له زیان او تاوان څخه مستثنی شوي کسان هغه دي چې یو بل ته په حق سره توصیه او نصیحت کوي، **اللّٰهُ تعالی فرمائي: ﴿وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ﴾**

د یادولو وړ ده چې حق د باطل په مقابل کې خای لري او حق ټولو نیکو او ښو عملونو ته شاملوي، لکه: د **اللّٰهُ ﷻ** توحید، د **اللّٰهُ تعالی** د اوامرو فرمانبرداری، د **اللّٰهُ ﷻ** پر کتابونو او پیغمبرانو ایمان، آخرت ته په دنیا ترجیح ورکول او داسې نور.

همدارنگه **اللّٰهُ تعالی** هغه کسان له زیان او تاوان څخه مستثنی کړي دي چې یو بل ته توصیه کوي ترڅو د عبادتونو په ترسره کولو، له گناهونو څخه په ځان ژغورل او د هغو ستونزو او کړاوونو پر وړاندې چې د دعوت په لار او نورو دینوي امورو کې انسان ته رسېږي، له صبر او حوصلې څخه کار واخلي، چې دا مطلب په **﴿وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾** جمله کې ادا شوی دی.

نو له زیان څخه نجات موندونکي کسان په لاندینو څلورو صفاتو موصوف دي چې دغه څلور صفات عبارت دي له: ایمان، نیک عمل، په حق او صبر سره توصیه او نصیحت کول.

د **سورة العصر** مقام او ارزښت

امام شافعي رحمه الله علیه د دې سورت د اهمیت په هکله فرمایلي دي که د قرآن کریم نه د العصر سورت څخه پرته بل هېڅ شی نه وای نازل شوی نو همدا سورت د انسانانو لپاره کافي و.

همدارنگه له عبدالله بن حفص څخه ددې سورت د فضيلت په هکله داسې روايت شوی دی: کله به چې د نبي کریم ﷺ له ملاکو څخه دوه تنه له يو بل سره مخامخ کيدل، نو ترڅو به يې چې سوره العصر يو بل ته نه و اورولی، نو له يو بل څخه به نه جلا کيدل.

د لوست گټې او لارښوونې

❖ د انسان په ژوندانه کې وخت او زمان ډير زيات ارزښت لري، چې بايد يوه لحظه يې هم ضايع نشي.

❖ انسانان په عمومي توگه په زبان او تاوران کې دي، پرته له هغو چې ايمان يې راوړی دی او نیکو عملونو ته يې مخه کړې ده.

❖ هر مسلمان په حق ويلو او د الله ﷻ د دين په خپرولو مکلف دی، هغه بايد د الله ﷻ د دين ساتنه وکړي.

❖ مسلمانان مکلف دي چې يو بل ته د الله په طاعتونو، د نفساني غوښتنو او گناه په پرېښودلو او د مصيبتونو او کړاوونو پر مهال په صبر کولو او د الله ﷻ قضا او قدر ته په تسليميدلو نصيحت او سپارښتنه وکړي.

۱- د (العصر) معنا څه ده؟

۲- انسان ته د تاوران او زبان د رسيدلو لاملونه څه شی دي؟

۳- د لاندینيو جملو معنا څرگنده کړئ:

(وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ)

(وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ)

۴- امام شافعي رحمه الله عليه د العصر سورت د فضيلت او غوره والي په هکله څه فرمايي دي؟

۵- له سوره العصر څخه کومې گټې او لارښوونې حاصلولی شو؟

زده کورنکې دي د انسان د خلاصون او نجات د امساو په هکله يوه مقاله وليکي چې له لسو کورنيو څخه گڼه نه وي.

امانت او په اسلام کي د هغه ارزښت

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ الَّتِي آتَاهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ
الْأَنْاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا
بَصِيرًا﴾ يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ
مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا [النساء : ٥٨-٥٩]

د کلامو معناوي

امانتونه (خپل څښتن ته د بيرته ورکولو په نيت د يوه شي ساتل دي).

الْأَمَانَاتِ:

انصاف (د حق رسيدنه خپل خاوند ته).

الْعَدْلِ:

فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ: نو الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ ته يې وسپاري، د هغه حکم د
الله ﷻ په کتاب او د هغه د رسول ﷺ په سنتو کي وليوي.

ژباړه

بيشکه الله ﷻ تاسي ته حکم کوي چې امانتونه د هغو خاوندانو ته وسپاري او کله چې د خلکو
په منځ کي فيصله کوي نو په عدالت سره يې وکړي بيشکه الله پاک تاسي ته ډير ښه نصيحت
کوي او الله پاک ښه او ريدونکي او ښه ليدونکي دی.

ای مؤمنانو! د الله ﷻ، د رسول ﷺ او هغو کسانو اطاعت وکړئ چې له تاسي نه د امر خاوندان
دي، بيا که ستاسو ترمنځ په کومه خبره شخړه پيښه شي نو هغه د الله ﷻ او رسول ﷺ لوري ته
محو له کړئ که تاسي په رښتيا سره پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ايمان لري دا کار غوره دی
او د پايلې په اعتبار هم ښه دی.

الله تعالی خپلو بندګانو ته امر کړی ترڅو امانتونه د هغو خاوندانو ته بیرته وسپاري او د حکم او پریکړې پر مهال په عدل فیصله وکړي. همدارنګه الله تعالی خپل بندګان د خپل ځان او پیغمبر ﷺ په اطاعت او پیروی او د چارواکو په پیروی- مامور کړي دي. الله تعالی د لوست په لومړي آیت کې د نیکو عملونو څخه دوه خصلمونه بیان کړي دي یو د امانتونو خاوندانو ته بیرته د هغوی امانت سپارل، بل په فیصله او حکم کولو کې له عدل څخه کار اخیستل.

د امانتونو ادا کول

امانت هر هغه شی دی چې انسان یې د ساتني لپاره د اعتماد وړ ګرځي، که هغه شی مادي وي یا معنوي. کله امانت د الله ﷻ سره ژمنه او وعده وي چې ادا کول یې د الله تعالی د اوامرو عملي کول او له منځپاتو څخه یې ډډه کول دي.

کله امانت د خلکو پر وړاندې وي، لکه د انسانانو امانتونه او اسرار چې ادایې پرته له درغلي او خیانتنه خپلو خاوندانو ته د هغو امانتونو او رازونو بیرته سپارل دي. عام مسورلیتونه او دندې په څاره اخیستل هم یو ډول امانت دی، د امانت غوښتنه دا ده چې دا مسورلیتونه او دندې باید په سمه توګه سر ته ورسول شي. که څوک په درستي، خصوصي یا شخصي ادارو کې په کار وګمارل شي او په خپل کار کې لټي وکړي او هغه په سمه توګه تر سره نه کړي نو د خیانت مرتکب شوی دی. همدا راز د عامه شتمنیو څخه ناوړه ګټه اخیستل او د هغو په ساتنه کې یې یوړایي کول هم په امانت کې د خیانت یوه بڼه ده.

دې مبارک آیت او نورو آیتونو او نبوي احادیثو، مؤمنان د ټولو امانتونو ادا کولو ته تشویق او ترغیب کړي دي.

د امانت ساتلو او د هغه د ارزښت په هکله ډېر آیتونه او احادیث راغلي دي لکه الله تعالی فرمایي: ﴿ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَۃَ عَلٰی السَّمَوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَۃَ اَنْ يَّحْمِلَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ ﴾ [الاحزاب: ۷۲]

یعنې: موږ دغه امانت، آسمانونو، ځمکې او غرونو ته وړاندې کړ، نو هغوی یې پرته کولو ته تیار نه شول او ورڅخه وریږېدل، خو انسان هغه پرته کړ. او په بل ځای کې الله ﷻ امانت ساتونکي خلک بریالي ښودلي دي، فرمایي: ﴿ وَالَّذِيۡنَ هُمْ لَاۤ اَمٰنٰتِيۡهِمْ وَصٰهِبِهِمۡ رٰعُوۡنَ ﴾

[الملاح: ۳۲ ، المؤمنون : ۸].

يعني: او برينين (كامياب) هغه ڪسان دي چي د خپلو امانتونو او ذمئي (وعدئي) پالنه او رعايت ڪوي.

همدارنگه نبي ڪريم ﷺ ايمان او دين په امانت پوري اړوند بللي دي، فرمايي: «**لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ، وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ**»^(۱) يعني خوک چي امانت نه رعايت ڪوي ايمان نه لري او خوک چي وعده او ذمنه نه پوره ڪوي دين نه لري.

په عدل سره حڪم او قضارت

الله تعالیٰ مؤمنانو ته امر ڪري چي په خپل حڪم او قضارت ڪي عدل او حق په نظر ڪي وسائي. الله ﷻ د خپلي پاڇهي بنسټ په دورو اصلونو (حق او عدل) باندی ايښی دی. ڪله چي په حڪم او قضارت ڪي ظلم او بي عدالتي وي نو انسانان د بدبختي او تباهي خواته ځي، حقوق ضايع او د انسانانو ترمنځ فساد خپريري.

په دي هڪله ډير آيتونه او حديثونه راغلي چي يو له هغو دا الهي وينا ده چي فرمايي:
﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ [النحل: ۹۰]. يقيناً الله تعالیٰ په عدل او احسان امر ڪوي.

په ويناو ڪي عدل او انصاف همدارنگه الله تعالیٰ په خبرو ڪولو ڪي د عدل او انصاف په رعايت ڪولو تاڪيد ڪوي، الله تعالیٰ فرمايي:

﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ﴾ [الانعام: ۱۰۲]. يعني: هر ڪله چي خبري ڪوي نو په عدالت سره بي وکړی، ڪه هغه د خپلوانو په هڪله هم وي.

انس بن مالک رضي الله عنه روايت ڪوي چي د الله پيغمبر فرمايي: «**لَا تَوْرَأُ هَذِهِ الْأُمَّةُ بِخَيْرٍ مَا إِذَا قَالَتْ صِدْقًا وَ إِذَا حَكَمَتْ عَدْلًا وَ إِذَا اسْتُرْجِمَتْ رَحْمَةً**»^(۲)

يعني: تر هغه وخته پوري به دا امت (زما امت) په خير او نيڪي ڪي وي، ترڅو چي دوی په رښتيا وينا ڪوي او ڪله چي حڪم ڪوي، عدالت ڪوي او ڪله چي ورڅخه د رحم غوښتنه وشي، رحم او مهرباني ڪوي.

بيا الله تعالیٰ مؤمنانو ته خطاب ڪوي او فرمايي: **﴿إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾**

۱- المعجم الكبير للطبرانی

۲- مسند ابو يعلى.

يعني: الله تعالى د امانت په ادا کولو او په عدالت حکم کولو سره تاسو ته ډیر غوره نصیحت کوي چې په هغه کې ستاسو دنیوي او اخروي گټې او نیکمرغي نغښتي دي، نو پر تاسو لازم ده ای مؤمنانو چې د الله ﷻ په لارښوونو او حکمونو عمل وکړئ، ځکه الله تعالی په هغه څه چې له ستاسو څخه صادرېږي (د امانتونو په ادا کولو او خیانت کولو) ښه خبر، اورېدونکی او لیدونکی دی.

د الله ﷻ، د هغه رسول ﷺ او د اولي الامر اطاعت او پیروي

بیا قرآنی آیت مؤمنانو ته د الله ﷻ په پیروی او د هغه د پیغمبر په پیروی امر کوي. همدارنگه الله تعالی مؤمنانو ته امر کوي چې د خپل اولي الامر یا مسلمان مشر پیروي وکړي اولی الامر یا مشر د امیر، حاکم او د مسلمانانو د سرلښکر څخه عبارت دی، چې پر مسلمانانو یې پیروي او اطاعت تر هغه واجب ده ترڅو چې د الله ﷻ په نافرمانۍ امر ونه کړي. خو که چیرته د مشر امر له الهی شریعت څخه مخالف وي نو بیا هیچا ته د هغه اطاعت او پیروي جواز نه لري ځکه د الله ﷻ پیغمبر ﷺ فرمایي دي:

« لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق »^(۱) يعني د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې د

مخلوق پیروي نشته.

بیا الله تعالی مؤمنانو ته د جنک او اختلاف پر مهال لارښوونه کړې ده چې د الله ﷻ کتاب او د هغه د رسول ﷺ سنتو ته رجوع وکړي، د الله رسول ﷺ داسې فرمایي دي:

« ما نهيتكم عنه فاجتنبوه وما أمرتكم به فافعلوا فإني أستطعتم فأهلك الذين من قبلكم كثرة مسائلهم واختلافهم على آيياتهم »

يعني: له هغه څه چې مې منع کړي یاست له هغه څخه ډډه وکړئ او په هغه څه چې مې درته امر کړی، د خپل توان او وس مطابق په هغه عمل وکړئ، ستاسو څخه مخکې تیر شوي امتونه د دوی د زیاتو پوښتنو او اختلافونو په سبب چې د خپلو پیغمبرانو په هکله یې کول هلاک شوي دي.

فعالیت

هر زده کوونکی دې په دې هکله چې څه وخت د مخلوق پیروي او اطاعت واجب او څه وخت ناروا دی، په خپله کتابچه کې پر نبوي حدیث وليکي.

د لوست گټې او لارښوونې

د دې مبارک آيت څينې گټې او لارښوونې په دې ډول دي:

- ❖ د امانت ادا کول او د خلکو په منځ کې په عدل او حق سره فيصله کول.
- ❖ د مسلمان اولي الامر او مشر اطاعت او پيروي کول په هغه صورت کې چې د الله ﷻ په نافرمانۍ حکم ونه کړي.
- ❖ د مسلمانانو د اختلاف په صورت کې د الله ﷻ کتاب او د نبي کریم ﷺ سنتو ته مراجعه کول، برباره ده که دا اختلاف د دين د امورو په هکله وي يا د دنيا د امورو په هکله.

۱. د مؤمنانو دوه نیک او ښایسته عملونه بیان کړئ؟
۲. الله پاک ولې د خلکو په منځ کې په عدل کولو سره امر کړی په عدل سره د امر کولو گټې بیان کړی؟

۳. د الله ﷻ د دې وینا **﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾** څخه څه گټې حاصلولی شو؟
۴. د الله د رسول او اولي الامر په اطاعت او پيروي کې څه توپير دی؟ واضح بې کړئ.
۵. په کوم حالت کې پر مسلمانانو د خپل مشر اطاعت لازم نه دی؟ په نږي حدیث استدلال وکړئ.

- ۶ - د الله تعالی مور ته هغه مرجع او منبع معرفي کړي ده چې د اختلاف او جگړې په وخت کې باید هغې ته مراجعه وکړو. هغه منبع کومه ده او دلیل بې څه دی؟
- ۷ - د شرعي مفهوم له مخې امانت کومو شیانو ته شاملیږي؟

د وينا او کړنې يووالی

﴿ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾
وَاقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّكْعِينَ ﴿۴۴﴾ أَتَمْرُونَ
النَّاسَ بِأَبْرٍ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿۴۵﴾ الَّذِينَ
يُظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلْقَوْنَ رَبَّهُمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿البقرة: ۴۲-۴۶﴾

د کلمو معنای

او مه گپوئ، مه ور اخوندئ

وَلَا تَلْبِسُوا:

لمونځ د ارکانو، شرطونو او آدابو په مراعاتولو سره ادا کړئ.

أَقِيمُوا الصَّلَاةَ:

زکات (مستحقینو ته) ورکړئ.

وَأَتُوا الزَّكَاةَ:

نېکي (ټول نیک عملونه).

أَبْرٍ:

په زغم.

بِالصَّبْرِ:

عاجزي کورنکي.

الْخَاشِعِينَ:

ژباړه

او حق له باطل سره مه گپوئ او مه پتوئ حق، حال دا چې تاسي (په دې خط او پتولو سره) پوهیږئ او له پوهیدو سره سره د حق پتولو هڅه مه کوئ.

او لمونځ قائم کړئ، زکات ورکړئ او له رکوع کورنکو (لمونځ کورنکو مسلمانانو) سره رکوع وکړئ.

آيا تاسي نورو ته د بيگي لارې د غوره کولو امر کوي او خپل ځانونه هيروي؟ په داسې حال کې چې تاسو کتاب لولئ، نو آيا تاسي له عقل څخه کار نه اخلي.

او (په هر سختۍ کې له الله) په صبر او لمانځه سره مرسته وغواړئ، په دې کې شک نشته چې لسونځ يو ډېر دروند کار دی، خو په عاجزۍ کورنکو دروند نه دی، هغوی چې يقين کوي، چې بيشکه له خپل پروردگار سره مخامخ کېدونکي دي او په تحقيق هغوی الله تعالی ته بيرته ورتلونکي دي.

تفسیر

الله تعالی په دې آيتونو کې د ځمکې د مخ تولو خلکو او امتونو ته چې خپل پيغمبران يې د دوی د هدايت لپاره رالېولي دي امر کوي چې حق پټ نه کړي او د خپلو باطلو غوښتنو په حکم د الله ﷻ احکامو ته تغیر ور نه کړي، دا غوښتنه يې په ځانگړي ډول له بهرودو څخه وه ځکه چې هغو ته حق معلوم و، خو د تعصب او کينې له امله يې هغه ته تغیر ورکاوه، ترڅو خلک د حق له پیروي څخه منع کړي. بهرودو حق پټ او له باطل سره يې گډ کړل، حال دا چې ننه پوهېدل چې حق هماغه دی چې د اسلام پيغمبر ﷺ راوړی دی.

بيا الله ﷻ مؤمنانو ته امر کوي چې د خپل دين په ارکانو عمل وکړي خو يې زړونه حق ته لاره پيدا کړي او له الله ﷻ څخه يې ويره زياته شي.

قرآن کریم دلته داسلام دوه اساسي رکنونه بيانوي چې لومړی د لمانځه ادا کول دي او دا لوری بني عبادت دی چې له تولو ارکانو او شرايطو سره ادا کول يې ډیرې گټې لري او لسونځ کورنکي له فحشا او ناروا وو څخه ژغوري. دويم رکن زکات دی چې دا تر ټولو لوی مالي عبادت دی.

پرته له شکه پردي عبادت الترام او پابندي زړونو ته سپيڅلتيا وربښي او نفوسونه پاکوي. که چيرې انسان د دې عبادت په ادا کولو کې يې پروايي او عظمت وکړي، نو په دنيا او آخرت کې يې ذلت او خواري په برخه کېري.

د وينا او کړنې مطابقت

وروسته له هغو او امرو او ويناوو چې د بهرودو طايفې ته يې وړاندې کړې، الله تعالی هغوی د غير عاقلانه تصرفانو او کړو وړو په مقابل کې ورتلل او داسې يې ورته وفرمايل:

﴿أَتَا مَرُوءِنَ النَّاسِ بِأَيْبَرٍ وَتَتَسَوَّنَ أَنْفُسُكُمْ وَأَنْتُمْ تَتَلَوْنَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَتَعْقِلُونَ﴾ يعني:

آيا تاسي خلکو ته په نيکو کارونو حکم کوئ او خپل ځانونه هيروی حال داچي د الله ﷺ کتاب هم لولي ولي له عقل نه کار نه اخلي.

دلته استفهام د توبيخ او تعجب او د بېودو د بدو کړو وړو د غنډني لپاره دی چي خلکو ته يي په نيکيو امر کاره، خو هغوی په خپله دغه کار نه ترسره کاوه. حال دا چي د دې کار په بدلۍ د تورات له مخي ښه پوهيدل، نو ځکه قرآني آيتونو د دوی عقل مخاطب گرځولي او دوي له داسي کار څخه منع کوي او دې ته يي پام اړوي چي دا کار د عقل او پوهي د تقاضا پر خلاف دی.

په صبر او لمانځه سره مرسته غوښتل

په دې آيتونو کي الله تعالی بېهوديانو ته د دې ښوونه کوي چي د خپل کتاب څخه په سمه توگه استفاده وکړي، ترڅو يي زړونه پاک او په نيتونو کي يي اخلاص راشي، نو الله تعالی هغوی ته امر وکړ چي لومړی د صبر په واسطه مرسته وغواړي، ځکه صبر انسان د الله ﷺ په هغه وعده وادمنوي چي صبر کوونکو ته يي د لوی اجر او ثواب زيری ورکړی دی، صبر کوونکو خپل نفسونه د خپلو غوښتنو څخه محروم کړي او په ټينگه يي له گناه او نافرمانۍ څخه ساتلي دي.

همدارنگه قرآني آيتونو په لمانځه سره د مرستې د غوښتلو امر کړی دی ترڅو په دې وسيله د بې حيايو او ناروا وړو څخه ډډه وشي، ځکه د لمانځه د ادا کولو پر مهال، انسان په ښکاره او پټو حالتونو کي الله ﷺ يادوي او هغه پر خپل ځان باندي څارونکی گڼي.

يقيناً لمونځ کول له داسي شرتونو او ادبونو سره يو ستونزمن کار دی مگر د هغه کسانو لپاره نه چي د الله ﷺ څخه وپريږي او د هغه عذاب رايادوي، هغو ته دا يو آسان او زړه ته نژدې کار دی، لکه څرنگه چي د الله ﷺ رسول فرمايلي دي: «وَجَمَلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ»^(۱)

يعنې زما د ستړگو روښنايي او بخوالی په لمانځه کي دی.

الله تعالی په خشوع او عاجزۍ سره لمونځ کوونکي بنده گان له هغو خلکو څخه مستثنا کړي دي چي لمونځ ادا کول ورته گران برېښي. دا په دې چي دوی يقين لري چي د قيامت په ورځ به د خپل پروردگار سره مخامخ کېږي او د ټولو ستيځنه يوازې د الله ﷺ لور ته ده او الله ﷺ به د دوی د عملونو ښه بدله ورکوي نو له همدې امله نه يوازې لمونځ ورباندي سخت او گران نه نمايږي بلکي په ډيره مينه يي ادا کوي او د لمانځه په واسطه د الله ﷺ نه مرسته غواړي او کله چي هغوی ته کومه ستونزه پېښه شي، نو د لمانځه په ادا کولو سره د الله ﷺ عبادت ته مخه کوي. ځکه کله به چي رسول الله ﷺ ته هم څه مهم کار پېښ شو، نو لمانځه ته به يي مخه کوله.

^۱ - مسند امام احمد.

فعالیت

❖ د صبر او لمانځه څخه د مرستې غوښتنې د څرنگوالي په اړه دې زده کړونکي له یو بل سره بحث وکړي.

د لوست گټې او لارښوونې

د دې لوست ځینې گټې او لارښوونې په دې ډول دي:

- ❖ رښتیني مؤمن د الله ﷻ د کتاب په بشپړه توګه پیروي کوي د هغه په اوامرو عمل او له نواهیو څخه یې ډډه کوي او فرایض یې په ښه شان سرته رسوي.
- ❖ رښتیني مؤمن هغه دی چې یوازې له الله ﷻ څخه وروپریږي او د بل هیڅ شي پروا ونه لري.
- ❖ رښتیني مؤمن هغه دی چې د الله ﷻ په ټولو اوامرو ځان مکلف گڼي او هیڅ دیني او شرعي کار د نفس د غوښتنو لپاره نه پرېږدي.
- ❖ رښتیني مؤمن هغه دی چې وینا یې له کړنې سره برابره وي او داسې څه نه وایي چې خپله پرې عمل نه کوي.
- ❖ رښتیني مؤمن د ستونزو پر مهال لمانځه ته مخه کوي او د لمرنځ په ادا کولو سره له الله تعالی څخه مرسته غواړي.

پوښتنې

- ۱- الله تعالی ولي د لمانځه په قایمولو او د زکات په ادا کولو امر کړی دی؟
- ۲- د (اقامة الصلاة) معنی څه ده؟
- ۳- الله تعالی یهود د دورو مهمو رکنونو څخه په مرسته غوښتلو مامور کړي دي ترڅو د ژوندانه پر ستونزو برلاسي شي. هغه دوه رکنونه کوم دي؟
- ۴- د صبر معنا څه ده؟
- ۵- د صبر ټولونه بیان کړئ؟
- ۶- انسان څرنگه په صبر او لمانځه مرسته غواړي؟

کورنۍ دنده

هر زده کړونکی دې د لوست په رڼا کې د صادق او رښتیني مؤمن په هکله یوه لنډه مقاله په خپلو کتابچو کې ولیکي.

د الله ﷻ له ذکر نه د سرخړوني پايله

﴿ وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نَقِيضٌ لَهُ، شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴾
﴿ وَأَنَّهُمْ لَيَصْدُونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَجْسِبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴾ ﴿ حَتَّىٰ إِذَا
جَاءَهُنَّ قَالَ يَا بَلِيَّاتِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ بَعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَيَنْسَأَنَّ الْقَرِينُ وَلَنْ
يَنْفَعَكُمْ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنْكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴾ ﴿ أَفَأَنْتَ
تَسْمَعُ الصَّعْرَ أَوْ تَهْدِي الْعُمْى وَمَنْ كَانَتْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴾

[الزخرف: ۳۶-۴۰]

د کلماتو معنوي

يَعِشُ:

خوځ کچي د الله ﷻ له ذکر څخه بې پروايي او غفلت کوي.

نَقِيضٌ:

مسائل کور.

قَرِينٌ:

مل او هميشنې دوست او ملګری.

لَيَصْدُونَهُمْ:

هغوی له حق څخه اړوي.

السَّبِيلِ:

حقه لاره، د اسلام دين

ژباړه

خوځ کچي د رحمن خدای ﷻ له ذکر څخه ځان په غفلت او بې پروايي کې اچوي، نو مورږ په هغه باندې يو شيطان مسلط کور نو هغه به يې ملګری وي، دا شيطانان دغسي خلک له سمې لارې څخه منع کوي او هغوی (له ځانه سره) دا گمان کوي چې مورږ په سمه روان يو. ترڅو چې کله دغه انسان) زموږ حضور ته راشي نو خپل شيطان دوست ته به ووايي: کاشکې زما او ستا ترمنځ د ختيځ او لوېديځ لبرې والی وای ته خو ډير بد ملګری وي.

او ز ن ورځ به (دا بيزاري) تاسې ته هېڅ گټه ونه رسوي، ځکه چې تاسې ظلم کړی دی ستاسې لپاره بېشکه تاسې (او ستاسې شيطان) په عذاب کې يو برابر او شريکان یئ.

نو ای پيغمبر! آیا ته به کابه واوروي يا به زندو او به خرگنده گمراهي. کي غورځيدلو خلکو ته لاره ونسي؟

تفسير

د بدې ملګرتيا پايله

دا مبارک آيتونه بيانوي چا چې د الله ﷻ له ذکر او لارې څخه سرغړونه کړې او په کابيتو او قرآن کریم کې د الله ﷻ د واضحو او ښکاره دليلونو څخه سترگې پټوي او په باطله لاره دروي، نو الله تعالی شيطان د ده ملګری او مل ګرځوي.

د مسلم په روايت حديث دی، چې: د هر مسلمان لپاره يو جني ملګری وجود لري او شيطان کولای شي د آدم د اولادې د وينو په جريان کې حرکت وکړي.

په دې ترتيب شيطان خپل کافر پيروان او دوستان له حقي لارې څخه اړوي او هغوی داسې گڼي چې لارموندونکي دي حال دا چې دوی په ښکاره گمراهي کې دي، ترڅو چې بيا را ژوندي کړای شي، لکه چې الله تعالی فرمائي: ﴿وَأَنهٖم لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّنتَدِرُونَ﴾

يعنی شيطانان هميشه له الله ﷻ څخه غافل خلک د الله ﷻ له لارې څخه اړوي او هغوی داسې گڼي چې هدايت موندونکي دي.

الله تعالی موږ ته خیر راکوي، چې کله د قيامت په ورځ الله ﷻ کافر انسان ژوندی کوي نو دا کافر هيله کوي چې د ده او د ناوره ملګري ترمنځ يې د ختيځ او لوېديځ فاصله وای او دا کافران خپلو ملګرو ته وايي: کاشکې تاسو مې نه وای پېژندلي او تاسو زه نه وای پېژندلي، کاشکې تاسو مې نه وای ليدلي او تاسو زه نه وای ليدلي، تاسې څومره بد او ناوره ياران او دوستان وئ.

خو الهي فرمان دوی ټولو ته داسې څرگندونه کوي، چې ستاسوله يو بل څخه بيزاري او نفرت گټه نه لري بلکې تاسې ټول د عذاب مستحق او وړ یئ او په دې دردناک عذاب کې شريک یئ (او ستاسو په عذاب کې به څه کمې رانشي).

هدايت د الله ﷻ له لوري دی

بيا قرآني خطاب د الله ﷻ پيغمبر ته موجه شوی، الله ﷻ له خپل نبي څخه پوښتنه کوي چې آیا ته به هغه څوک واورولی شي چې هغه د اورېدنې له نعمت څخه محروم شوی وي؟ او يا به وکولای شي چې رانده لېدونکي کړي؟ او يا په ښکاره گمراهي کې ډوبو خلکو ته لارښوونه وکړي؟ نه دا ټول کارونه ستا له وس او قدرته پوره نه دي او ته يوازې هغو کسانو ته تبليغ کولونکی او ويره ورکړونکی یې، چې وغواړي خپل ځان د دوزخ له اوره وژغوري لکه څنگه چې الله ﷻ د دې امر ټينګار خپل رسول ته کړی دی.

﴿ أَفَأَنْتَ تَسْمَعُ أَلْسِنَةً أَوْ تَهْدِي أَلْمَمَى وَمَنْ كَانَتْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴾ يعني آیا ته دي

کيو ته کولای شي خبرې واوروي او يا دي رنډو او ضدې گمراهانو ته لارښوونه وکړي؟ همدارنگه د دي لوست مبارک آيتونه د پيغمبر ﷺ او مشرکانو ترمنځ تضاد او اختلاف راپه گوته کوي، ځکه د الله ﷻ پيغمبر ﷺ په اصرار او زړه سوي د دوی د دعوت لپاره هلې ځلې کوي او مشرکان په گمراهۍ او سرغړونه ټينگار کوي او د قرآن او نبوت د ښکاره دلايلو څخه سترگې پټوي او کفر او عناد ته دوام ورکوي.

د لوست گڼې او لارښوونې

- ❖ له مبارکو آيتونو څخه څيښې گڼې او لارښوونې ترلاسه کيږي.
- ❖ څوک چې د قرآن کریم له آيتونو او ښکاره دلايلو څخه سرغړونه کوي، الله پاک به هغه ته ددې په بدل کې د داسې شيطان ملگرتيا ورپه برخه کړي چې پر ده به مسلط وي او په دنيا او آخرت کې به ورته د هلاکت او تباھۍ لور ته لارښوونه کوي.
- ❖ کافران په گمراهۍ کې روان دي په داسې حال کې چې دوی گمان کوي چې لارموندونکي دي.
- ❖ بايد په قرآن کریم منگولې وښلوي ځکه قرآن کریم انسان ته هغه سمه او نېغه لاره ښيي چې د دنيا او آخرت د نیکمرغيو ضمانت کوي.
- ❖ د قرآن کریم پيروي په دنيا او آخرت کې د عزت او سرلورۍ لامل دی، چې عربو د قرآن په نازلېدلو سره دا عزت او مرتبه ترلاسه کړه، لکه څرنگه چې الله تعالی دا حقيقت خپل پيغمبر ﷺ ته داسې بيان کړی دی: ﴿وَأَيُّ لَدُنْكَ وَالْقَوْمِ﴾ [الزخرف: ۲۴] يعني: قرآن کریم ستا او ستا د قوم لپاره شرف او عزت دی.

- ۱- د هغو کسانو سره، چې د الله له ذکر څخه مخ اړوي او د هغه له آياتو څخه سترگې پټوي څه دهه؟
- ۲- شيطانان د خپلو پيروانو او دوستانو سره څه کار کوي؟
- ۳- پيروان او امر منونکي د قيامت په ورځ خپلو مشرانو او متبعانو ته څه وايي؟
- ۴- قرآني نص څه شی د پيغمبر ﷺ له قدرت او صلاحيت څخه لرې گڼلی دی؟

د قيامت په ورځ کافر انسان د خپل دوست او ملگري په هکله څه وايي؟ د دې مطلب مهمې نکي په خپلو کتابچو کې وليکئ.

نيكي څه ده؟

لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَلْطَفَ وَاللَّيْسَ وَاللَّيْسَ وَءَاتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوَى الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَأَبْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ [البقرة: ١٧٧]

د کلماتو معناري

- الْبِرُّ: نېکي (د هر ښه کار لپاره جامع او کامل نوم دی).
- مَسَاوِرٌ (چې د مال، کورنۍ، او وطن څخه لرې وي).
- د غلامانو په آزادولو (د غاړې په خلاصولو) کې.
- فقر او سختي.
- ضررونه (لکه مرض، ويړه او داسې نور).
- د جنگ په وخت کې.
- الْبِرُّ: ابْنُ السَّبِيلِ: د غاړې په آزادولو کې.
- الضَّرَّاءُ: فقر او سختي.
- وَحِينَ الْبَأْسِ: ضررونه (لکه مرض، ويړه او داسې نور).

ژباړه

نېکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه ختیځ لوري ته یا لویدیځ لوري ته واوروئ، بلکې نېکي دا ده چې انسان الله ﷻ او د قیامت ورځ او پرېښي او د الله ﷻ نازل کړی شوي کتابونه او د هغه پیغمبران د زړه له کومې ومې او د الله په مینه کې خپل کړان مالونه په خپلو خپلوانو، یتیمانو، مسکینانو، مسافرانو، دروینو کور او د مریانو په آزادی، چې مصرف کړي لمانځه قایم کړي، زکات ورکړي او (نېکان هغه کسان دي) چې کله وعده وکړي ترسره یې کړي او د تنگسې او غمونو په وخت کې او د حق او باطل په جگړه کې صبر وکړي. همدا رېښتني او همدا پرېهزگار خلک دي.

د قبلي هر ځېدل

نبی کریم ﷺ سره له مسلمانانو، وروسته د مدینې منورې له هجرت څخه تقریباً تر یو نیم کال پورې د بیت المقدس په لوري لמוځ کاوه. د رسول علیه السلام دا غوښتنه وه چې د کعبې لور ته لموځ وکړي، الله تعالی خپل پیغمبر ﷺ ته امر وکړ چې له دې وروسته د کعبې شریفې په لوري لموځ ادا کړي. د مدینې بهر د دوه قبلي په بېلابېلو په فتنو لاس پورې کړ او غوښتل یې د مسلمانانو په زړونو کې شک او تردید پیدا کړي او خلک د اسلام د دین له منلو څخه منع کړي. بهر دینانو تبلیغ کاوه چې سمه قبله بیت المقدس ده او له هغه پرته بل هیڅ لوري ته لموځ نه صحیح کېږي.

نو پر دې بنسټ الله تعالی د پورتنيو آیتونو په رالېولو سره دا څرګنده کړه، چې په لمانځه کې ختیځ یا لوېدیځ لوري ته مخ ګرځول د نیکۍ معیار نه دی، بلکې د نیکۍ معیار ایمان او هغه صالح عملونه دي چې د دې آیتونو په ترڅ کې په تفصیل سره بیانېږي.

نیکي او دودونه یې

پورتني مبارک آیت بیانوي چې نیکي په لمانځه کې د مشرق او مغرب لوري ته مخ اړول نه دي، بلکې نیکي د ایمان، اخلاقو او غوره اعمالو څخه عبارت ده.

دا مبارک آیت د نیکۍ بنسټونه په لاندې چارو کې بیانوي:

د ایمان بنسټونه

د نیکۍ بنسټیز اصل په یو او بې نیازه الله ﷻ باندې ایمان راوړل دي چې د ټولو نیکو اساس او بنسټ بلل کېږي، د آخرت پر ورځ ایمان راوړل دي چې په هغه ورځ له هر چا سره حساب کېږي او یا ثواب او عذاب پرې مرتبېږي، په پرېنتو ایمان راوړل دي او په انبیاء ایمان راوړل دي چې خلکو د درې بلنه منله او د هغوی په هدایت او لارښوونه یې عمل کاوه دا د نیکو اساس دی، چې هر انسان باید په هغه ایمان او باور ولري، ترڅو له سالمې عقیدې، نیکمرغي او کامیابۍ څخه برخمن شي.

نیک عملونه

د ایمان له اصولو او بنسټونو څخه وروسته مبارک آیت د نیکو عملونو اصول او بنسټونه بیان کړي دي چې د ایمان نتیجه او ثمره ده، لکه څرنگه چې الله تعالی د ښه انسان په وصف کې

فرمایي: ﴿رَوَاتِي أَمْوَالًا عَلَىٰ حُبِّهِ دَوَىٰ الْفَرَسِيَّ وَالْيَمَنِيَّ وَالْمَسْكِينِيَّ وَالْبَنِيَّ
السَّبِيلِ وَالسَّكِينِيَّ وَقِي الرَّقَابِ﴾ يعني مال او دولت سره له جوېرې ميني له هغه سره،

هغو کسانو ته ورکړئ چې زياته اړتيا ورته لري، لکه خپلوان، يتيمان، فقيران، مسکيان، په لاره
کې پاتې مسافران، درويزه کوونکي او د غلامانو په آزادي کې وړکړي.

په جوېر تأسف سره خلکو دغه حقوق چې په قرآن کریم کې پرې تاکيد او ټينگار شوی دی هير
کړي دي او يا ورڅخه غافله شوي دي، که چېرې مسلمانان دا حقوق مراعات کړي او عمل
پېرې وکړي نو دوی به له غوره خلکو او غوره امتونو څخه وکډل شي او په دې سره به د نورو
امتونو خلک د دې لوړو ارزښتونو په ليدلو د اسلام مقدس دين ته مخه وکړي.

همدارنگه د غوره عملونو له ډلې څخه د لمانځه ادا کول سره له ټولو آدابو او شرطونو دي.
همدارنگه بل له نیکو عملونو څخه د زکات د فريضې ادا کول دي چې ډير ځله قرآن کریم
هغه له لمانځه سره پيوست ذکر کړی دی.

غوره اخلاق

قرآني آيت د ايمان او نیکو عملونو له بيانولو وروسته د اخلاق اصول بيانوي ترڅو مسلمان پر
هغو پابندي ولري چې دا په خپله د ايمان ثمره ده. پر ژمنه وفا، په تنگ لاسي، ستونزو او جهاد
کې صبر کول د غوره اخلاقو له ډلې څخه دي، چې قرآن کریم د خير او نيکي په عنوان ياد
کړي دي.

ختيځ يا لويديځ ته مخ کيځول نيکي نه ده، بلکې نيکي د ايمان، نيکو عملونو او د اخلاقو له
ټولو اصولو او بنسټونو څخه عبارت ده چې دې مبارک آيت دا ټول اصول راغښتي دي.

د آيت په پای کې هغه کسان چې د الله ﷻ د اوامرو پابندي کوي او د خپل دين لارښوونې په
بڼه توگه ترسره کوي، قرآن کریم په دوو لويو صفتونو ستايلې دي:

۱- هغوی د ايمان په دعوه کې رښتيني دي، ځکه دوی يوازې په ژبه ايمان نه دی راوړی بلکې
ايمان يې په زړونو او عملونو سره ثابت کړی دی.

۲- دوی متيقان او پرهين کاران دي، چې پر قرآن يې عمل کړی او له الله ﷻ څخه وپريډلي او د
آخرت د ورځې لپاره يې تياری او چمتووالی ښودلی او خپل ظاهر يې له باطن سره برابر کړی دی.

د لوست گټې او لارښوونې
له تير شوي مبارک آيت څخه لاندې گټې ترلاسه کور:

❖ انسان تر هغه پورې مؤمن نه گڼل کېږي ترڅو چې له الله ﷻ او د الله له پيغمبر ﷺ سره
مينه او دوستي پر نورو ټولو مينو او دوستيو لوړه ونه بولي، زړه يې د الله ﷻ په ياد ډاډمن
نشي او له گناهونو څخه ځان ونه ژغوري.

- ❖ نیک عملونه او کره وړه د صحیح ایمان ثمره او پایله ده.
- ❖ ډاډمنه او سوکاله ټولنه هغه ټولنه ده چې د وگړو ترمنځ یې، میته، دوستي، مرسته او خواخوږي حاکمه وي، ځکه داسې ټولنه د پوره جسم او تن په څیر وي، چې د یوه غړي په درد او رنځ سره ټوله ټولنه ناکراره کیږي.
- ❖ ډاډمنه او نیکمرغه ټولنه هغه ده چې وگړي یې د اسلام د ستر پیغمبر ﷺ په ضوره اخلاقو ستایل شوي وي.

- ۱- له (الر) څخه مقصد څه شی دی؟ او دا آیت د قبلي د تحویل له موضوع سره څه اړیکې لري څرگند یې کړئ؟
- ۲- دې مبارک آیت د ایمان بنسټونه د نیکۍ د اصولو او اساس په توګه ذکر کول، د ایمان دا بنسټونه بیان کړئ؟
- ۳- هغه ایمان چې قرآن یې له انسان څخه غوښتنه کوي، څرنگه ایمان دی؟
- ۴- مستحقینو ته د مال ورکړه د نیکۍ د بنسټونو له جملې څخه ده، کوم کسان ددې مستحق دي چې مال ورته ورکړل شي؟
- ۵- قرآني آیت ولې خپل او خپلوان د مال د ورکړې لپاره مقدم کړي دي؟
- ۶- مسکین او ابن السبیل څوک دي؟
- ۷- د لمانځه له ادا کولو څخه مقصد څه دی؟
- ۸- دې مبارک آیت د اخلاقو اصول بیان کړي دي چې انسان باید پرې پابندی ولري دا اصول کوم دي؟
- ۹- دې مبارک آیت هغه کسان چې د نیکۍ په اصولو او بنسټونو پابندی لري څرنگه ستایلي دي؟
- ۱۰- قرآن کریم صبر او حوصله په درېو حالتونو کې خاص کړي ده، هغه درې حالتونه کوم دي؟

د دې مبارک آیت په رڼا کې:
الف: هغه نص چې د انسان اړیکې یې د خپل پوردرګار سره، د انسان اړیکې یې د خپل نفس سره او د انسان اړیکې یې له نورو سره بیان کړي دي، څرګند کړئ.

ب: د دې لوست د مبارک آیت د مضامینو په هکله یوه پښتانه مقاله ولیکئ.

په اسلام کي د سولي ارزښت

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْحَابُهَا بَيْنَ أَخْوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَسْخَرُونَ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءِ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَبِّ بَغْسٍ إِلَّا سَمَ الْفُسُوقِ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَّمْ يَتَّبِعْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ [الاحزاب: ١٠-١١]

د کلماتو معنا

لَا يَسْخَرُونَ قَوْمًا مِنْ قَوْمٍ: يوه ډوله دي پر بلې ډلې ملنډې نه وهي.
وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ: يو د بل عيب مه والئ.
وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَبِّ: او نارې مه وهي يو بل ته په بدو نومونو سره
بَغْسٍ إِلَّا سَمَ الْفُسُوقِ بَعْدَ الْإِيمَانِ: له ايمان راوړلو وروسته فسق ډېر بلنوم دى.

ژباړه

بېشکه مؤمنان سره وروڼه دي نو د خپلو وروڼو په منځ کي روغه راولئ او له الله ﷻ نه وروبريږئ بښايي چې پر تاسي رحم وکړاى شي، اى مؤمنانو! نه دي نارينه پر نورو نارينه و ټوکي او ملنډې وهي، کيدای شي چې هغوى له دوى نه غوره وي او نه دي بښخي په نورو بښخو پورې ټوکي او ملنډې وهي، کيدای شي چې هغوى له دوى نه غوره وي، په خپلو کي يو د بل عيب مه والئ، او مه يو بل په بدو نومونو سره يادوى، له ايمان راوړلو وروسته فسق ډېر بد نوم دى او هغه کسان چې له دغه کار څخه توبه ونه کړي (رجوع ونکړي) نو هغوى ظالمان دي.

تفسیر

سوله او ورورولوی

ددې لوست مبارک آیت یو لوی اصل او قاعده ثابتوي چې د مسلمانانو ترمنځ د اسلامي اخوت او ورورولۍ څخه عبارت دی، ځکه ایمان مؤمنان خپل لور ته را تړلوي لکه څرنگه چې اصل او نسب وروڼه را جمع کوي او لکه څرنگه چې وروروي د نسب پر اساس د پیوند او اړیکو لامل دی، همدارنگه د دین په اساس هم وروروي د پیوند او یوځای والي لامل ګرځي، دیني او ایماني ورورګلوي د مسلمانانو ترمنځ اصلاح ته بلنه ده او د مسلمانانو ترمنځ اصلاح، تقوی او د الله څخه ویرې ته ضرورت لري، ترڅو یې اغیزې او پایلې تل وي او د الله ﷻ د پراخه رحمت مستحق شي.

د اسلامي ورورګلوی د ټینګار او ناپید په هکله ډیر احادیث راغلي دي، پیغمبر ﷺ فرمایي دي: «المُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُظْلَمُهُ» یعنی مسلمان د مسلمان ورور دی نه به په هغه ظلم کوي او نه به یې ظالم او دینمن ته سپاري. همدارنگه په بل صحیح حدیث کې راغلي دي «الله ﷻ تر هغه د بنده مرستندوی او ساتونکی دی ترڅو چې بنده د خپل مسلمان ورور په مرسته کې لګیاري».

له سولې او دوستۍ څخه منافي صفونه

الله پاک په لاندیني مبارک آیت کې اسلامي تړلنه له هغو ناورو صفونو څخه ژغوري چې سوله او مینه له منځه وړي او د تړلني د وګړو ترمنځ د بنسټي او اختلاف پیدا کوي، الله تعالی فرمایي: ژباړه: ای مؤمنانو! نه دي نارینه پر نورو نارینه و تړکي او ملنډې وهي، کېدای شي چې هغوی له دوری نه غوره وي او نه دي بنسټي په نورو بنسټو پرتې تړکي او ملنډې وهي، کېدای شي چې هغوی له دوری نه غوره وي، په خپلو کې یو د بل عیب مه وایي، او مه یو بل په بدو نومونو سره یادوي، له ایمان راوړلو وروسته په فسق کې نوم پیدا کول ډیره بده خبره ده، او هغه کسان چې له دغه کار څخه توبه ونه کړي (را وانه وړي) نو هغوی ظالمان دي.

د پورتني آیت د نازلیدلو لامل

مفسرینو د پورتني مبارک آیت څه اسباب او لاملونه ذکر کړي چې څینو ته یې داسې اشاره کېږي: ابن عباس رضي الله عنه روایت کوي چې صفیه بنت حی بن اخطب (د نبي کریم ﷺ مېرمن) پیغمبر ﷺ ته راغله عرض یې وکړ: ای د الله رسوله! بنسټي ماته پیغور راکوي، راته وایي: ای پېړدی! ای د پېړدیانو بچۍ! پیغمبر ﷺ ورته وفرمایي: ولې دې دوری ته ونه وبل، چې: پلار مې هارون – کاکا مې موسی او مېړه مې محمد ﷺ دی؟!

همدارنگه روايت دی چې دا آيت د پیغمبر ﷺ د هغو بیبانو په هکله نازل شوی چې ام سلمه رضي الله عنها ته یې د لندې ونې (قد) پیغور ورکړی وو.

د ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا بِالْأَنْفِ﴾ د نازلیدلو د سبب په هکله د سننو څلور وارو کتابونو د ابو جبره بن الضحاک څخه روايت کړی، چې وايي: (زموږ په منځ کې داسې کسان وو چې دوه یا درې نومونه به یې درلودل او کله به په داسې یوه نامه سره یادیدل چې له هغه څخه به یې بد وړل نو پرترتې آیت نازل شو.

همدارنگه له ابو جبره څخه روايت شوی، چې: د جاهلیت په دوران کې خلک د داسې لقبونو څارندان وو چې په هغو به ورته غږ کېده، نبي کریم ﷺ یوه کس ته د هغه په لقب غږ وکړ، یارانو یې عرض وکړ چې ای د الله ﷻ رسوله! هغه له دې لقب څخه بد وړي نو دا آیت ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا بِالْأَنْفِ﴾ نازل شو.

د عیب پلټلو، سپکولو او ملنډې وهلو څخه ځان ژغورل یاد شوي آیت اخلاقي او ټولنیز موضوعات رانښتي دي چې د مسلمانانو د ټولني د خوږیدلو، بې اتفاقي او دنښمنۍ مخه نیسي.

دا مبارک آیت مؤمنانو ته په غږ کولو سره پیل شوی ترڅو مؤمنان یو بل تحقیر او مسخره نه کړي.

ملنډې یا (مسخ): دینه وايي چې یو انسان پر بل انسان باندي د خلکو پر وړاندي پر خپلې وینا او کړني سره داسې ملنډې وهي چې نور خلک ورباندي وځاندي.

لمړ: دینه وايي چې یو تن خپل مسلمان ورور په یوه خاصه وینا یا اشاره عیجن کړي، سمه ده چې خلک ځنډا ته هڅوي او که نه؟ د هغه په حضور کې وي یا د هغه په غیاب کې.

څرنگه یو مؤمن پر بل مؤمن ملنډې وهي! کیدای شي هغه تر یا ښځه چې د مسخرو وړ یې کړځیدلي ده له مسخره کونکي تر یا ښځې څخه بهتره او ښه وي. حضرت ابو هريره رضي الله عنه روايت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل: «رب أشعث أفر ذي طمرین تبتو عنه أعین الناس، لو أقسم علی الله لأبره»^(۱)

یعنی: ډېر خواږه واړه وښتاتو والا، کړد وهلی د زړې جامې لرونکی چې خلک یې له لیدلو څخه مخ اړوي، که چیرې هغه په الله ﷻ قسم یاد کړي نو یقیناً الله پاک یې غوښتنه پوره کوي. نو امتیاز او غوره والی یوازي په اخلاص، رښتینولي، د زړه په صفایي، او د الله ﷻ لپاره د عمل په خالصولو لاس ته راځي نه په ظاهري نښو، بدایي، رنگ، څیره، قوم او ژبې سره.

(۱) المستدرک

د ناورو لقبونو له کارولو څخه مخنیوی

پیررتي آيت همدارنگه په ناورو لقبونو د پيغور ورکول څخه منع کړېده يعنې، ناسي يو او بل په بدو او ناورو لقبونو مه يادوئ ځکه هغه کسان چې يو او بل په ناورو لقبونو سره يادوي هغوی د منافقانو له ډلې څخه حساسيږي او فسق په اسلامي معيار کې لويه گناه ده.

همدارنگه دې مبارک آيت په ناورو او بدو لقبونو سره د خلکو رابلل حرام گڼځلې دي لکه داسې چې يو مسلمان، خپل مسلمان ورور په فاسق، منافق او داسې نورو الفاظو سره مخاطب کړي يا دا چې يو تن بل مسلمان ته د سبې، خوځ او داسې نورو الفاظو خطاب وکړي.

د اسلام علماء ټول هغه لقبونه چې انسان له هغه څخه بد وي حرام گڼځلې دي، برابره ده چې دا لقبونه په خپله د شخص لپاره استعمالوي يا د هغه د مور او پلار لپاره او يا د هر هغه چا لپاره چې له ده سره اړيکې لري، البته هغه لقبونه چې انسانانو ورباندې شهرت موندلی دی او له هغو څخه کرکه او بد نه وي هغوی له دې تعبير څخه مستثني دي. خو هغه القاب چې ښه او غوره وي د هغو ذکر کول پروا نه لري لکه د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه لقب چې (ختیق) ويل شوی، يا د عمر رضي الله عنه لپاره (فاروق) لقب ورکړ شوی، يا د عثمان رضي الله عنه لپاره (ذی النورين)، يا د علي رضي الله عنه لپاره (ابو تراب)، يا د خالد رضي الله عنه لپاره سيف الله، يا د عمر وبن العاص رضي الله عنه لپاره (داهية الاسلام) لقب ورکړی شوی دی.

د لوست گټې او لارښوونې

له دې لوست څخه لاندې گټې او لارښوونې خړگنديږي:

- ❖ مؤمنان يو د بل ورته دي او ايماني ورورگلوې د نسي ورورگلوې څخه ډېره غوره او بهتره ده.
- ❖ د مسلمانو ورونيو ترمنځ سوله او پخلاينه د الله تعالی امر دی.
- ❖ اسلام د ټولني په وحدت او يووالي ټينگار کوي، لکه څرنګه چې قرآن کریم د ناورو اخلاقو څخه چې د ټولني وحدت او يووالي ته گواښ دی، منع کړې ده.
- ❖ د مؤمنانو ترمنځ يو پر بل ملنډې وهل او همدا رنگه يو او بل په ناورو لقبونو يادول چې هغه ورڅخه کرکه کوي، د قرآن له نظره حرام دي.
- ❖ الله تعالی په ذکر شوي آيت کې درې شيان حرام کړي: سپکول او ملنډې وهل، د عيب خړگندولو په نيت اشاره کول او په ناورو لقبونو سره پيغور ورکول.

پوښتني

- ۱- مؤمنان په څه شي راتړليدای شي؟
- ۲- وروړگلوې د قرآن له نظره په څو ډوله ده؟
- ۳- سوله او پخوالينه د مسلمانانو ترمنځ څه حکم لري؟
- ۴- هغه درې ناوره خصالتونه او صفات چي په دې لوست کي يې ممانعت بيان شوي دي څرگند کړئ او نومونه يې واخلئ؟
- ۵- له نوموړو ناورو او فاسدو اخلاقو څخه د منع حکمت څه دی؟
- ۶- که څوک خپل خان له ناوره اخلاقو څخه ونه ژغوري د هغه په هکله کومه اصطلاح استعمالولی شو؟

د ټولنيزو اخلاقو په هکله يوه مقاله وليکئ چي له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (۱)

﴿وَأَذِّقَ الْفَقِيرَ لَقَمَةً لَا يُبْنِي لَهُ وَيُعْظِمُهُ يُبْنِي لَا تُشْرَكَ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِرِأْسِهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهَيَّأَ عَلَيَّ وَهَنَ وَفَصَّلَهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿۱﴾ وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرَكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۲﴾ يُبْنِي أَيُّهَا أَنْ تَكُ مَثْقَلًا جَبَةً مِمَّنْ خَرَدَلٍ فَتَكُنَ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿۳﴾ [لقمان: ۱۳-۱۶]

د کلماتو معنا

يُعْظِمُهُ:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِرِأْسِهِ:

وَهَيَّأَ عَلَيَّ وَهَنَ:

إِلَيَّ الْمَصِيرُ:

وَفَصَّلَهُ:

سَبِيلَ:

أَنَابَ إِلَيَّ:

مَثْقَلًا جَبَةً مِمَّنْ خَرَدَلٍ:

هغه ته يې پند ور کاوه، هغه ته يې نصيحت کاوه.

او انسان ته مو دومر او پلار سره په نيکۍ کولو امر کوي دی.

د کمزورۍ د پاسه کمزوري.

راستپيل زما په لوري دي.

د رضاعت څخه يې جدا کول (د شپږو نه يې پيلول).

لاره

رجوع يې کوي زما په لور.

د اوري د دانې په اندازه، د وړې دانې په اندازه.

ژباړه

او ياد کړه هغه وخت چې لقمان خپل زوی ته نصيحت کاوه نو هغه ته يې وويل: زويه! له خدای سره څوک مه شريکوه، بې له شکه چې شرک ډير لوی ظلم دی.

او مور انسان ته د خپل مور او پلار د حق پيژندنې امر کړی دی، د هغه مور د کمزوری- د پاسه کمزوری- په حال کې هغه بار کړی، (په خپله گپله کې بې وساته) او دوه کلونه بې په تي ورکولو ولگېدل. (له همدې امله مور هغه ته نصيحت وکړ) چې زما شکر وکړه او د خپل مور او پلار شکر پرځای کړه. همدا زما لوري ته ستا راگرځيدل دي.

خو که هغوی پر تا فشار راوړي چې ته له ما سره داسې څه شريک کړې چې تا ته د هغه معلومات نه وي نو د هغو خبره هيڅکله مه منه، په دنيا کې له هغو سره غوره ملتيا کړه خو پيروي د هغه چا د لارې وکړه چې هغه زما لوري ته رجوع کړې ده، بيا ستاسو ټولو راگرځيدل همدا زما لوري ته دي. په هغه وخت کې به زه تاسې ته دروښتم چې تاسو څه عمل کاوه.

ای زويه! يوشی (نيکي يا بدې) که د اوري د دانې په اندازه هم وي او په کومه لويه تيره يا په اسانونو او څمکه کې پټه شوې وي، الله ﷻ به هغه راوباسي. الله ﷻ ښه ليدونکی (باريک بين) او باخبره دی.

تفسیر

لقمان څوک دی؟

الله تعالی په خپل کتاب کې مور ته خبر راکړی چې لقمان (عليه السلام) د الله ﷻ حکيم بنده ؤ چې په وينا او کورورو کې يې د الله ﷻ له ورکړې حکمت څخه گټه اخيستله او دا علم او حکمت د لقمان(عليه السلام) د ايمان د ترقی او د خپل پروردگار د ذکر او شکر د زياتيدو لامل گرځيدلی و. همدارنگه لقمان عليه السلام د دې علم او حکمت نه په استفادې سره نور خلک د الله ﷻ لوري ته رابلل او هغوی ته يې پند او نصيحت کاوه چې تر ټولو د مخه يې خپل پندونه او نصيحتونه خپل زوی ته منو چه کول، چې د نوم يادونه يې نه ده شوي. همدارنگه قرآن کریم د لقمان عليه السلام د ژوند د څرنگوالي په اړه په تفصيل بيان نه دی کړی او مور د ده د ژوند په هکله نه پوهيږو او دا معلومات هم نه لرو چې آیا لقمان عليه السلام د انبياؤ له جملې څخه دی او که يوازې يو مؤمن حکيم او نصيحت کوونکی و، نو د لقمان عليه السلام په هکله ښه دا ده چې د قرآن په بيان بسنه او اکفاء و کړو.

شرک تر ټولو ډير ناوړه ظلم دی

د قرآن کریم دغه مبارک آيت د حکايت په توگه، خپل زوی ته د حضرت لقمان حکيم نصيحت په ډير و لور و مضاهمو او معانيو سره بيان کړی دی. لقمان حکيم خپل زوی ته په توحيد او د يو

الله په عبادت کولو امر کړی او له شرک او د الله ﷻ له عبادت څخه پرته د نورو له عبادت څخه یې ویرولی دی او استدلال کوي چې شرک لوی ظلم او ستره گناه ده.

ای بچیه! هېڅکله دالله سره څوک شریک مه نیسه ځکه شرک ډیر لوی ظلم دی. پیغمبر ﷺ هم د لقمان علیه السلام د وینا په استناد شرک ډیر ناوړه ظلم معرفي کړی دی.

د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت شوی چې فرمایلي یې دي کله چې د الله ﷻ دا وینا نازله شوه **﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمَنُ﴾** [الانعام: ۸۲].

یعني: په حقیقت کې خو امنیت د هماغو کسانو لپاره دی او هغوی پر سمه لاره برابر دي، چې ایمان یې راوړی او خپل ایمان یې په ظلم نه دی ملوث کړی.

صحابه کرامو د دې آیت دروندوالی او سختوالی درک کړ او د پیغمبر ﷺ په حضور کې یې داسې عرض وکړ، چې: ای د الله رسوله! چا له موږ څخه پر خپل نفس ظلم نه دی کړی؟ یې کریم ﷺ وفرمایل: موضوع داسې نه ده لکه چې تاسو گمان کړی دی بلکې دلته له ظلم څخه شرک عبارت دی، آیا د لقمان وینا مو خپل زوی ته نه ده اورېدلې چې هغه ورته داسې نصیحت

و کړ: **﴿لَا تَشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَا شَرِيكَ لَهُ كَبِيرٌ عَظِيمٌ﴾**.

یعني: له الله سره شریک مه نیسه، بیشکه چې شرک ډیر لوی ظلم دی.

له مور او پلار سره نیکي

وروسته له دې چې الله پاک د شرک د تحریم په اړه د لقمان علیه السلام نصیحت خپل زوی ته بیان کړ، انسان ته یې د مور او پلار د حقوقو په هکله پند او نصیحت پیل کړ.

د مور او پلار په هکله انسان ته پند او نصیحت دا دی چې د هغوی سره نیکي وکړي، اطاعت او پیروي یې پر ځان لازم او حقوق یې ادا کړي، په خانگړې توگه د مور حقوق، چې له زوی سره یې ستونزې گاللي دي، هوا مور ځکه پر زوی (اولاد) ډیر زیات حقوق لري چې دی یې په ډیر تکلیف سره په گټه کړځولی او د توان او طاقت نه پورته ډیرې ستونزې یې د حمل، زیږون، شیدي ورکولو او له شیدو بیلولو وروسته نورو مرحلو کې زغملې او گاللي دي.

الله تعالی مؤمن انسان ته امر کړی چې خپل پروردگار ته د هغو نعمتونو په مقابل کې چې په ده یې پیرزو کړي شکر وباسي او همدارنگه د مور او پلار سره نسیگڼه او د هغوی مننه وکړي چې د ده پالنه او روزنه یې کړې ده او مور او پلار له الله ﷻ څخه وروسته ده ته د احسان او مهربانۍ سرچینه ده.

د مور او پلار پیروي د الله ﷻ په پیروي پوري تړاو لري ددې لوست مبارک آیت همدارنگه حکم کړی دی چې د مور او پلار اطاعت او پیروي مطلقه نه ده بلکې د الله تعالی له پیروي سره تړلي ده. هرکله چې مور او پلار د الله ﷻ په نافرمانۍ امر وکړي نو پیروي یې ساقطیږي، په دې معنا چې کله مور او پلار خپل زوی ته د الله ﷻ په نافرمانۍ او د الله ﷻ سره په شریک نیولو امر وکړي او کونښن وکړي چې خپل زوی کفر ته وهڅوي نو په دې صورت کې پر زوی لازمه ده چې د هغوی د امر اطاعت ونه کړي، ځکه د مخلوق پیروي او امر منل د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې جواز نه لري.

هو! د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې د مور او پلار پیروي او امر منل نشته، خو بیا هم زوی مکلف دی چې د دنیا په ژوندانه کې له هغو سره نیکه کړنه ولري او له هغو سره نیکي او احسان وکړي. همدارنگه پر او لاد لازمه ده چې د حق لاره غوره کړي او له نیکو او صالحو مومنانو سره یو ځای کام پورته کړي. او پدې وپوهیږي چې د ټولو مخلوقاتو او خلکو سستیښه د قیامت په ورځ د الله ﷻ په لوري ده، ترڅو د نیک عمل خاوند ته د نیک عمل په بدل کې نیکه بېله او بد عمله ته د ناوره عمل په بدل کې سزا ورکړي.

بیا قرآني آیتونه د حضرت لقمان علیه السلام پند او نصیحت ته ادامه ورکوي چې خپل زوی ته یې د الله ﷻ د کامل علم په هکله خبر ورکړی او ورته وایی، چې الله ﷻ به هر هغه څه چې په آسمانو او ځمکه کې دي خبر دی، برابره ده که هغه شی وروکي وي او یا لوی. همدارنگه د حضرت لقمان علیه السلام له ژبې څخه یې خپل زوی ته خبر ورکړی چې نیکي او بدې که هر څومره وړه هم وي الله ﷻ به هغې خبر او عالم دی، حتی که د اوري د دانې په اندازه وړه او کم وړنه وي، د ځمکې په تل یا د غني تیرې په منځ کې پټه شوي وي او یا د آسمانونو په لپرو کنارو او څنډو کې ځای په ځای شوي وي، الله تعالی پرې خبر او عالم دی او د قیامت په ورځ یې خاوند د محاسبې لپاره حاضرولی شي.

فما لیت

د اسراء سورت هغه آیت چې په ځمکه باندي په تکبر سره تلل منع کوي په خپلو کتابچو کې ولیکي او بیا دا څرگنده کړئ چې دغه آیت د دې سورت (لقمان) له اتلسم آیت سره څه ورته والی لري.

د لوست گټې او لارښوونې

له دې مبارکو آیتونو څخه څینې گټې او لارښوونې ترلاسه کيږي چې په لاندې ډول دي:

- ❖ پلار باید د خپلو اولادونو په پالنه او روزنه کې له همت څخه کار واخلي او له هغوی څخه خپل پند او نصیحت ونه سپموي او هغوی په سالمه عقیده او غورو اخلاقو وروزي.

- ❖ له الله ﷻ سره شریک نیول ډیر لوی ظلم دی.
- ❖ د مور او پلار سره نیکي او احسان د اسلام له بنسټونو او اساساتو څخه دی چې پر الله تعالی له ایمان راوړلو او د هغه له عبادت کولو څخه وروسته ذکر شوی دی.
- ❖ پر انسان لازم دي چې له هغه چا سره نیکي وکړي چې له ده سره یې نیکي کړې وي، البته مور او پلار تر ټولو کسانو لومړۍ مرتبه لري.
- ❖ د مور او پلار پیروي او امر منل د الله ﷻ په اطاعت پورې مقیده ده، ځکه د مخلوق پیروي او امر منل د خالق په نافرمانۍ کې ناروا ده.
- ❖ د مور او پلار سره بڼه تعامل او ناسته ولاړه واجب ده، ان تر دې که چېرې هغوی کافر هم وي.
- ❖ الله ﷻ ډیر عالم ذات دی، علم یې هر څه ته شامل دی او هیڅ شی د الله ﷻ له علم څخه پټ نه پاتې کېږي.

- ۱- د قرآني آیتونو په رڼا کې د لقمان حکیم په هکله خپل معلومات څرگند کړئ.
- ۲- ولي الله تعالی د مور او پلار سره نیکي په خپل عبادت پسي تړلې ذکر کړې ده؟
- ۳- د دې الهي وینا: ﴿حَمَلْتُهُ أُمَّهُ وَهِيَ عَلَيَّ وَهَنٌ وَفِضْلُهُ فِي عَامَّتَيْنِ﴾ معنا څه ده؟
- ۴- د مور او پلار پیروي او امر منل څه وخت واجب او په کوم حالت کې حرام دي؟ او کله چې د مور او پلار پیروي کول حرام شي نو او لاد به له هغوی سره څرنگه تعامل کوي؟

د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (۲)

يٰٓاِبْنِيۙ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالصَّلٰوةِ وَاتَّقِ الْمُنٰكِرَ وَاَصْبِرْ عَلٰى مَا
 اَصَابَكَ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ؕ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا
 تَمَسَّ فِي الْاَرْضِ مَرْحًا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ؕ وَاَقْصِدْ
 فِي مَشِيْكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيْرِ ؕ
 اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ
 عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهْرًا وِبَاطِنًا وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ يَغْيِرْ عِلْمَ
 وَلَا هُدٰى وَلَا كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿١٧٠-٢٠﴾ [لقمان: ١٧٠-٢٠]

د کلامو معناري

عَزْمِ الْاُمُوْر: لوی او مهم کارونه.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ: د تکبر او تحقیر په نیت خپل مخ له خلکو مه ګرځوه.

مَرْحًا: په نخورو او غورو.

مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ: تکبر کورنګی، پر ځان مین او ویاړ کورنګی.

وَاَقْصِدْ فِي مَشِيْكَ: په خپل ټک کې منځنی حال غوره کړه.

وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ: خپل غوږ ټیټ کړه.

وَاَسْبَغَ: بشپړ او کامل یې کړل.

ظَهْرًا وِبَاطِنًا: ښکاره او پټه.

ژباړه

ای زما زویه! لمونځ قايم کړه، په نيکۍ امر وکړه، له بدۍ نه منع وکړه او (په دې لار کې که) هر مصيبت درباندي راشي پر هغه صبر وکړه، بيشکه دا له مهمو کارونو څخه دی، (چې پر هغو ډېر تاکيد شوی دی). او له خلکو سره په مخ اړولو خبرې مه کړه، پر ځمکه په ډېر خيال او کبر مه ځه! ﷺ هيڅ يو متکبر، په ځان مين او وياړ ښکاره کورنکی انسان نه خوښوي. په خپل تگ کې منځنۍ حال (ميانه روي) غوره کړه او خپل غوږ تپت کړه، بيشکه چې له ټولو اوازونو څخه ډېر بد آواز د خړو دی. آيا تاسې نه وينئ چې ﷺ د آسمانونو او ځمکې ټول شيان ستاسې لپاره مسخر (تابع) کړي دي او خپل ښکاره او پټ نعمتونه يې پر تاسې تمام کړي دي؟ (خو حال دا دی چې) له انسانانو څخه ځينې خلک شته دي چې پرته له کومې پوهې، هدايت او روښنايي ښودونکي کتاب څخه د الله په هکله شخړې کوي.

تفسير

د خيږ په لار کې صبر او استقامت

په مخکښين آيتونو کې په ﷺ باندي د ايمان راوړلو، له هغه سره د شريک نه نيولو، له مور او پلار سره د نيکي کولو او د ﷺ پر مصيبت له امر کولو پرته د هغوی د اوامرو منل، د لقمان عليه السلام د نصيحتونو په ترڅ کې چې خپل زوی ته يې کړي دي بيان شول او ددې لوست په آيتونو کې هغه خپل زوی ته د ﷺ په عبادت، په نيکو اعمالو او په دنيوي ژوند کې د صبر او استقامت په غوره کولو نصيحت کوي او داسې فرمايي: ای بچیه لمونځ قايمو په نيکيو امر او له بديو منع کړه او په هغه څه چې په دې کار کې درته رسوي پر هغه صبر کړه چې دا په دنيوي چارو کې د عزت او ثبات له نښو څخه دی.

د لمانځه قايمول په دې معنا دي چې لمونځ په خالص نيت د فرايضو، واجباتو، ستونو، ادابو او وختونو په مراعاتولو سره ادا شي، بيا لقمان حکيم له خپل زوی څخه غواړي چې خلکو ته په نيکيو امر وکړي او له بديو څخه يې منع کړي. څرنگه چې داعي د دعوت په لار کې له ستونزو او رېږونو سره مخ کېږي نو ځکه لقمان عليه السلام خپل زوی ته نصيحت کوي چې د دې مسؤوليت د ادا کولو لپاره چمتو شي، په دې هکله له سستۍ او ناراستۍ څخه کار وانخلي ځکه د لمانځه ادا کول، په نيکيو امر او له بديو څخه ژغورنه او په دې لار کې صبر او حوصله له خورا مهمو کارونو څخه دي چې الله تعالی پر هغو امر کړی دی.

بيا لقمان حکيم خپل زوی د غرور او کبر څخه منع کوي او داسې ورته وايي: ای بچیه! کله چې څوک خبرې درسره کوي يا ته ورسره خبرې کوي د هغوی څخه خپل مخ مه اړوه، بلکې عاجزي، تواضع او موسکا غوره کړه.

همدارنگه په لاره تلوو کې د تکبر او وياړ څخه ځان ساتنه ځکه الله ﷻ متکبر انسان نه خوښوي بلکې په لاره تلوو کې د اعتدال اړخ غوره کوه. الله ﷻ هغه لاره تگ خوښوي چې په ساده کې ، عاجزۍ او ميانه روۍ سره وي، لکه څنگه چې الله تعالی د فرقان سورت په ۲۳ آيت کې فرمايي: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا...﴾

او د الله خاص بندگان هغه دي چې په ځمکه کې په ساده کې او عاجزۍ روان وي. مطلب دا دی چې په لاره تلوو کې تقوی او خاکساري څرگنده کړي نه ډیر سست روان وي او نه په ټوپونو ، چې انسان پرې بې وقاره معلومېږي.

د څېرو کولو آداب

لقمان حکیم خپل زوی ته د نصیحتونو په ترڅ کې د څېرو کولو آداب هم نښي او ورته وايي چې د څېرو کولو په وخت کې مه خپل آواز دومره تپتوه چې ورانه وربدل شي او مه په ډېر لوړ آواز څېري کوه ځکه د حد او اندازې څخه آواز جکول اوريدونکي ته آزار ورکوي او په غرور او بې عقلۍ دلالت کوي. نو له دې کبله يې د ضرورت نه پرته د غږ جگیدل بد معرفی کړی او د څره له آواز سره يې تشبیه کړی دی چې د څره غږ په ټولو غوږونو کې ډېر بد دی.

ابو هريره رضی الله عنه روايت کړی چې رسول الله ﷺ فرمایي دي: «إِذَا سَمِعْتُمْ صِيْحَ الدَّيْكَةِ فَسَلِّوا لِلَّهِ تَعَالَى مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكَ رَأَى سَمْعَتُمْ تَهَيِّقُ الْحِمَارَ فَعَرُوهُ بِاللَّهِ بِاللَّهِ بِأَنَّهَا رَأَتْ شَيْطَانَ».

يعني کله مو چې د چرک غږ واوريد نو د الله ﷻ فضل او احسان وغواړئ ځکه چرک پرېښه ليدلې ده، او که مو د څره غږ واوريد نو د شيطان څخه پناه وغواړئ ځکه ده شيطان ليدلې دی.

بيا الله تعالی انسانانو ته د هغو نعمتونو چې پر دوی بې پيرزو کړيدي يادونه کوي او دوی ته دا وړيادوي چې الله تعالی ټول هغه څه چې په آسمانونو کې دي لکه: لمر، سپوږمۍ ، ستوري او څه چې په ځمکه کې دي لکه اوبه، بحرونه، سيندونه، ميوې، زراعتي پيداوار او داسې نور انسانانو ته مسخر کړي او نور محسوس او ظاهري نعمتونه چې په خپلو جسمونو او مالونو کې يې گورئ پيرزو کړي دي، همدارنگه معنوي نعمتونه لکه اسلام، علم، يقين، رضایت، نيکمرغي او نور بې شميره نعمتونه يې دوی ته ورښلي دي، نو دا ټول نعمتونه چې انسانان يې په خپلو نفسونو، ځمکه او خپل چاپيريال او آسمانونو کې گوري د دې غوښتونکي دي چې بايد په مقابل کې يې د الله ﷻ شکر ادا کړي او ناشکري ونه کړي. په انسان لازمه ده چې د الله ﷻ عبادت وکړي او نافرمانې يې ونه کړي.

هوا ډېر انسانان شته چې د دې نعمتونو ناشکري کوي، د مؤمنانو سره په ناحقه جگړې کوي او د الله تعالی سره شریک نيسي، په داسې حال کې چې نه دليل او برهان لري او نه کتاب او لارښود.

فہائیت
خپل زوی ته، د لقمان حکیم هغه نصیحتونه چې په دې لوست کې مو ولوستل په لنډه توګه بیان کړئ.

د لوست ګټې او لارښورنې

د دې آیتونو څخه ځینې ګټې او لارښورنې ترلاسه کېږي چې په لاندې ډول دي:

- ۱- مسلمان مسؤل ولایت لري چې د خپلو مسلمانو وروڼو په مقابل کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر دیني وجیبه په سمه توګه ترسره کوي.
- ۲- مسلمانان چې د ستونزو او ناخوالو پر وړاندې له صبر او زغم څخه کار اخلي دا د هغوی له ډېرو سترو صفاتو څخه ګڼل کېږي، او دا صفت د مؤمن داسې زېرمه ده چې د دعوت او اصلاح د مسؤ ولایت په ترسره کولو کې ورسره مرسته کوي.
- ۳- مکبر او ځان ستر ګڼونکی انسان هم د الله ﷻ په وړاندې د قهر او غوسې وړ دی اوهم د خلکو په منځ کې منفور او سپک دی.

۴- مسلمان باید د مسلمان وروړ سره په ښو اخلاقو، خوشحالی، او پراخ تندې مخامخ شي.

۵- د الله ﷻ په نرد بڼه او مناسب تګ متوازن او درمیانه تګ دی ځکه سستی او تېرتګ دواړه د وقار او عزت مینافي دي.

۶- مسلمان باید له اندازې څخه زیات خپل غږ لوړ نه کړي ځکه ښه آواز هغه دی چې د وروړ او جهر په منځ کې وي.

۷- الله تعالی د آدم علیه السلام او لادې لپاره اسمانونه او ځمکه مستخر کړخولي دي او د آدم علیه السلام اولاده یې د خپل عبادت لپاره پیدا کړي ده. الهي نعمتونه د انسانانو لپاره ډیر او ښې شماره دي نو په انسانانو لازمه ده چې د الله ﷻ د ظاهري او معنوي نعمتونو شکر ادا کړي.

- ۱- د عزم الامور معنا څه ده؟ او کوم شیان چې مبارک آیت په عزم الامور یاد کړي دي هغه کوم دي؟
- ۲- له درمیانه او معتدل تګ څخه مطلب څه شی دی په دې هکله په یوه بل قرآني آیت استلال وکړئ؟
- ۳- دا الهي وینا ﴿ **وَأَضْمُضْ مِنْ صَوْتِكَ** ﴾ معنا کړئ، د الله ﷻ په نرد د غږ او آواز بڼه صفتونه کوم دي؟

۴- د خړه آواز ولي د الله ﷻ په نرد بد او مکروه دی؟

۵- د الله ﷻ خړور ظاهري او خړور باطني نعمتونه د بنده ګانو لپاره بیان کړئ؟

له بدگمانۍ، غیبت او عیب پلټلو څخه ځان ژغورنه

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٥﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْوَاهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٢٦﴾﴾ [الاحزاب: ١٢٦-١٢٥]

د کلامو معناري

إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ: بیشکه ځینې گمانونه گناه ده.

أَوْ د نورو عیبو نه مه پلټئ.

وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا: او غیبت دې نه کوي، ځینې ستاسې د ځینو نورو.

خَبِيرٌ: په هر څه خبر دی.

شُعُوبًا: (جمع د شعب، خپلوانه او قومونه، د خلکو لویه ډله چې واحد اصل

ته منسوبه وي).

لِتَعَارَفُوا: ترڅو یو او بل وپېژنئ او خپل پېرئد وساتئ.

ژباړه

ای مؤمنانوا! له ډیرو گمانونو کولو نه ډډه وکړئ بیشکه ځینې گمانونه گناه وي، د چا پټې عیبونه مه لټوئ او له تاسې نه دې څوک د چا غیبت نه کوي، آیا په تاسې کې داسې څوک شته چې د خپل مور وروڼ غوښتي خورل خوښ کړي، نو تاسو په خپله د دې نه کرکه کوئ، له الله ﷻ نه وروپوښئ، الله ﷻ ډیر ښه توبه قبلوونکی او خورا مهربان دی. ای خلکو! مور، تاسې له یوه نارینه او ښځې څخه پیدا کړئ او بیا مو تاسې قومونه او قبیلې وکړخولئ ترڅو تاسې یو تر بله سره وپېژنئ، په حقیقت کې د الله ﷻ په نرد له تاسې نه تر ټولو زیات عزتمن هغه څوک

دی چې په تاسې کې تر ټولو زیات پرهیزګاروي بېشکه الله ﷺ پر هر څه پوهېدونکی او باخبره دی.

تفسیر

د بشر ترمنځ مساوات او برابري

د دې لوست په مبارکو آیتونو کې اخلاقي او ټولنیز موضوعات بیانېږي چې ټولنه له کرکې، کمزورۍ او دښمنۍ څخه ژغوري. په دې آیتونو کې الله تعالی د بشریت په اصل ماده کې مساوات او برابري تېبوي او ټینګار پرې کوي او د بهرۍ او غوره والي معیار یوازې تقوی او نیک عمل معرفي کوي.

الله تعالی مؤمنانو ته خطاب کوي او هغوی له ډېرو ګمانونو څخه چې د هغوی په زړونو کې د وسوسې لامل ګرځي منع کوي. دغه مبارک آیتونه بیانوي چې ډېر داسې ګمانونه د هغه چا په هکله چې ظاهر یې په خیر، نیکي او امانت دلالت کوي، باطل او ناروا دي او د شیطان له وسوسو څخه دي، چې انسان د ګناه او نافرمانۍ لور ته بیانې.

خو هغه بدکاران او فاسقان چې په څرګنده توګه فسق، فحور او ناروه کړي، ترسره کوي، د هغوی په هکله بدګمانې روا ده ترڅو خپلک له هغه څخه لرې واوسي او د ګرو وړو پیروي یې ونه کړي لکه هغه کسان چې په عام محضر کې د بدکاره بڼڅو سره مجلسونه او ملتیا لري او یا په ښکاره او څرګنده توګه شراب او نور مخدر مواد استعمالوي او ګناهونه کوي.

له بدګمانۍ څخه ځان ساتل

عباد الله! ابن عباس رضی الله عنهما د پورتني آیت په تفسیر کې فرمایي: «يُحَى اللهُ المؤمن ان يظن بالؤمن إلا خيراً» یعني الله ﷻ مؤمن له دې څخه منع کوي چې پر بل مؤمن له نیک ګمان څخه پرته بل ګمان وکړي. ابو هريره رضی الله عنه روایت کوي چې رسول الله ﷺ فرمایي دي: «ياكم و الظن، فان الظن آكذب الحديث، و لا تجسسوا و لا تخسسوا، و لا تتافسوا، و لا يتباغضوا، و لا تدابروا، و كونوا عباد الله اجراً» یعني: له (بد) ګمان څخه ځانونه وژغورئ، ځکه (بد) ګمان ډېره دروغجه خبره ده، جاسوسي مه کوئ، د نورو عیبونو مه څېړئ، په بدۍ کې له یو بل سره رقابت مه کوئ، له حسد څخه کار مه اخلئ، یو بل ته کینه مه ساتئ، له یو او بل څخه نفرت او لېوالتی مه غوره کوئ، او د ورونو په شان ټول د الله ﷻ بنده ګان شی.

د غیبت او عیب پلټلو بدې او ناوړو توب

دغو مبارکو قرآني آیتونو موږ له عیب پلټلو چې د نورو د رازونو ښکاره کول او د پردو برسیره کول دي، منع کړي یو، همدارنګه له غیبت څخه یې هم منع کړي یو.

غیبت: د یوه مسلمان ورور په هکله د هغه په غیاب کې د داسې شي بیانول او یادول دي چې هغه ورڅخې بد وړي. دغه مبارک آیت د غیبت ناوړتیا داسې تعبیر او تصویر کړې ده چې ګواکې غیبت کوونکی د خپل مړه ورور غوښتي خوړي او دا داسې شی دی چې انساني نفس ورڅخه کرکه او نفرت لري او ځان ورڅخه ژغوري.

له ابو بزره اسلامي څخه روايت دی چې وايي: نبي کریم ﷺ يوه خطبه وړاندي کړه او ويي ويل: ای هغه ډلې چې په ژبه مو ايمان راوړی! خو ستاسو زړونو ته ايمان نه دی ننوتلی، د مسلمانانو پردي مه لوڅوی، يقينا څوک چې د مسلمانانو پردي برسیره کوي، الله پاک به هغه د خپل کور په دننه کې رسوا کړي.

د تقوی پر بنسټ غوره والی

دویم آیت انسانانو ته خطاب کوي او دا حقیقت ثابتوي چې الله تعالی انسانان له یوه سرې او یوې بڼې څخه پیدا کړي دي او د ټولو انسانانو اصل یو دی، نو ټول انسانان برابر دي. الله ﷻ له یوه سرې او بڼې څخه ملونه او قبیلې پیدا کړي دي ترڅو په خپلو منځو کې پیژندگلوي او معرفت پیدا کړي، نه داچې څښې په څینو نورو ځان لوړ وکړي او یا په خپلو کې جگړې او جگړې وکړي. بیا الله پاک د عزت معیار داسې ټاکي چې د خدای ﷻ په وړاندي تر ټولو زیات عزتمند هغه څوک دی چې تر ټولو زیات له خدایه وریښونکی وي.

دا مبارک آیت په دې الهي وینا ختم شوی چې فرمایي: ﴿ **إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ** ﴾ یعنی الله د خپلو

بندهگانو او مخلوقاتو په هکله ښه عالم او د دوی په احوالو ښه خبر دی.

په دې هکله ډیر صحیح احادیث روايت شوي دي، چې یو له هغو څخه د حضرت حذیفه رضي الله عنه حديث دی چې له رسول الله ﷺ څخه یې روايت کړی دی چې هغه فرمایي: تاسو ټول د آدم او لاده یاست او آدم له خاورې څخه پیدا شوی دی، باید هیڅ قوم او ډله په خپل اصل او نسب فخر او ویاړ ونه کړي او که نه خو د الله ﷻ په وړاندي به د جملان^(۱) څخه هم سپک او حقیر وي.

همدارنگه طبراني روايت کوي چې پیغمبر ﷺ د حج په موسم په منی کې د تشریق په ورځو کې په داسې حال کې چې په اوبڼ سپر و خطابه وړاندي کړه او ويي ويل: ای خلک! خبر اوسې چې ستاسو پروردگار یو دی، پلار مو یو دی. خبر اوسې چې عربي ته پر عجمي او عجمي ته پر عربي، تور ته پر سره او سره ته پر تور هیڅ ډول لوړتیا او فضیلت نشته مگر په تقوی سره. آیا تاسو ته مې دین ورساوه؟ ټولو وويل هو، نو بیایې وفرمایل: حاضران دې غایینو ته ورسوي.

د دې آیت، او نورو مبارکو آیتونو او نبوي احادیثو پر بنسټ هر ډول قومي، توکمي، سمیې او ژبني تعصب حرام دی، مسلمانان مکلف دي چې د شرعي وختي په توگه د جاهلي تعصباتو له ټولو ډولونو سره مبارزه وکړي او دا وریچارونکي ټولنیزه ناروغي له ټولني څخه ورکه کړي.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مبارک حديث پر بنسټ انسانان (د رمنځي د ځایونو په څېر) سره برابر دي، هر څوک چې قومي، ژبني، نژادي او سمیې تعصبونو ته خلک رابلي په حقیقت کې د ناروا جاهلي عمل مرتکب شوی دی، دا ځکه چې د خور پیغمبر ﷺ له وینا سره سم تعصب د جاهلیت د زمانې له ناورو خویونو څخه دی او په مبارک حديث کې د (ناوالي او بد بویه) شي په نامه

۱- جملان د جیم په کسره یوه وړه حشره ده چې د حیوانانو په خوشایو کې ژوند کوي او خوراک یې د حیوانانو نجاست دی او کله چې خوشبویي ورته ورسېږي نو مري.

یاد شوی. پر دې اساس مسلمانان باید دې خبرې ته متوجه وي چې تعصب د ایمان او اسلامي شریعت سره په ټکر کې دی او حقیقي مومن هغه دی، چې تل د هغو نارو او بدبویه شیانو څخه چې د مسلمانانو تر منځ تفرقه رامنځته کوي او د مسلمانانو بیروالي ته زیان رسوي، په کلکه ځان وساتي.

د لوست گټې او لارښوونې

د دې لوست گټې او لارښوونې په لږه توګه بیانېږي:

- ❖ **الله ﷻ غیبت حرام کړی او غیبت کورنګی او غیبت شوی یې داسې تمثیل کړی چې گواکې غیبت کورنګی د غیبت شوي غوښه په داسې حال کې خوري چې هغه مړ وي.**
- ❖ له بدګمانۍ څخه د ځان ژغورنې ضرورت ځکه دی چې بدګمانې یو ناروا کار دی.
- ❖ خلک ټول برابر دي او ټول له یوه اصل څخه پیدا شوي او په درې کې د الله ﷻ په نژد هوبړ غوره هغه دی چې هوبړ پر هېر کار وي.

- ❖ د مبارک آیت پر بنسټ په قومونو او ژبو کې د تنوع موخه د انسانانو تر منځ پیژندګلوی ده نه یو پر بل لوبې او ویاړ کول، په حقیقت کې پیژندګلوي د تفاهم او مرستې لامل ګرځي. که مبارک آیت ته ښه څېر شو نو وینو چې همدا پیژندګلوي، تفاهم او مرسته د کورنیو، موسسو، ټولنیزو بنسټونو او بالاخره د تمدنونو اساس جوړوي.

- ❖ جاهلي تعصوب نه په هره بڼه چې وي د اسلام له نظره حرام او مردود دي.
- ❖ د مسلمانانو تر منځ بیروالی ساتل او د تفرقي او اختلاف له عواملو سره مبارزه کول د هر مسلمان شرعي او ایماني دنده ده.

- ❖ د خلکو پیرو خبرو ته غور نیول، د شخصي لیکونو لوستل، تلیفونې اړیکو ته په غلا غور نیول، د کورنیو او افرادو د پیرو رازونو پلټنه او داسې نور تجسس بلل کېږي او شرعاً حرام دي.

- د مسلمان غیبت له څه شي سره تشبیه شوی دی؟
- د انسانانو تر منځ د لور تیا معیار او بنسټ څه دی؟
- د گمان کولو څخه ولې منع شوي ده؟
- په مختلفو قبیلو او ډلو باندې د انسانانو د ویشل کېدو لامل څه دی؟
- آیا رنگ، توکم یا ژبه د انسانانو تر منځ د لور تیا معیار کېدای شي او که څوک یې معیار وگڼي د هغه په هکله څه حکم کولی شو؟
- د اسلام پیغمبر ﷺ د حج په موسم کې د انسانانو د مساوات او برابری اصل څه معرفي کړی دی؟

زده کورنګي دې د قرآن او حدیثو په رڼا کې د (اسلام او جاهلي تعصب) تر سرلیک لاندې شل کرنيې مقاله ولیکي.

کورونو ته د ننوتلو آداب

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَتَسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا إِذَا كُنْتُمْ خَيْرَ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُذَكَّرُونَ﴾ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا
فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ آرْجِعُوا فَآرْجِعُوا
هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ ايس عاينكم جناح ان تندخلوا
ببيوتا غير مسكونة فيها متع لکم واللہ يعلم ما تبدون وما تکتمون ﴿

[النور: ۲۷-۲۹]

د کلمانو معنای

اجازه وغزاري.

تَسْتَأْذِنُوا:

ډير پاک او سوتره

أَزْكَى:

ګناه.

جِنَاحٌ:

ستاسو د کار او ګټې سامان وي.

مَتَّعَ لَكُمْ:

ډاډه

ای مؤمنانو! له خپلو کورونو څخه پرته نورو کورونو ته تر هغه پورې مه ننوځئ ترڅو چې اجازه تر
لاسه نه ګرځئ او پر کورنۍ (اوسیدونکو) باندې یې سلام وانه جوړئ، دا کورناره ستاسې لپاره ډیره ښه
ده، ښایي چې تاسې پند واخلي.

نو که هلته مو څوک ونه موندل، نو مه ننوځئ تر هغه چې تاسې ته اجازه ونه شي او که تاسې ته ورپل
شي چې بیرته وګرځئ نو بیرته ولاړ شئ، دا ستاسې لپاره ډیره پاکه کورناره ده او الله ﷻ ستاسو په
ګرځو ډیر ښه پوهیږي.

پر تاسی کوم باک (گناه) نشته چي هغو کورونو ته بي له اجازې ولاړ شی (ننوخې) چي هلته خوځ نه اوسي او هلته ستاسې څه گڼي او اړتياوې پرې وي او الله ښه پوهېږي پر هغه څه چي تاسې بې ښکاره کوی او پر هغه څه چي تاسې بې پېوی.

تفسیر

د استوگنځي يا کور محرمیت

په دې آیتونو کې کورونو ته د اجازې اخستلو او داخلیدلو ادبونه بیان شوي ترڅو د مسلمانانو د کورونو د پردو او رازونو ساتنه وشي، مبارک آیت لومړی مؤمنان د ایمان په صفت چي د اسلامي لارښوونو څخه د التزام، پیروی او اطاعت بیانولکی دی مخاطب کړي دي او فرمائي، چي: پرته له خپلو کورونو څخه د نورو خلکو کورونو ته چي په هغو کې دوی اوسېږي مه داخلېږئ، ترهغه چي د کور خاوند اجازه نه وي درکړې او ستاسو په ننوتلو راضي شوی نه وي، نو تاسو د هغه کور په اوسیدونکو سلام واچوئ ځکه ستاسې په اجازه غوښتلو او پر اوسیدونکو بې د سلام په اچولو کې ډېر خیر او ښېگڼې نغښتي دي او دا تاسو ته امرونه او لارښوونې دي چي د هغو په غوښتنو عمل وکړئ او همیشه ورته توجه ولړئ.

که کله په کورونو کې خوځ ونه مومي چي تاسو ته د داخلیدو اجازه درکړي نو بیا هم پرته له اجازې مه داخلېږئ ځکه د اوسیدني کورونه د حرمت او عزت لرونکي او د آرام او مطمئن ژوند کولو لپاره دي، چي باید حرمت او عزت یې وساتل شي. کله چي کور والا ستاسو څخه د بېرته کړخیدو غوښتنه وکړي باید پرته له ځنډه راوگرځئ او په داخلیدو ټینګار ونه کړئ ځکه دا بېرته ستیدل ستاسو لپاره ډېر پاک او غوره کار دی.

پوره شی چي الله تعالی (چي په ټولو پېوښتیانو خبر دی نو) ستاسو په عملونو (هم) پوهېږي. نو د الله ﷻ په امرونو او حکمونو عمل وکړئ ترڅو بری او د الله ﷻ رضا ترلاسه کړئ.

له استوگنځي څخه خالي کورونو ته د ننوتلو ادب

بیا قرآن کریم هغو کورونو او ځایونو ته د داخلیدلو احکام او آداب بیانوي چي په هغو کې کورنۍ ژوند نه لري، بلکې د اړو خلکو د استفادې لپاره تیار شوي وي لکه مدرسې، ښوونځي، هوټلونه، تجارتی خونې او داسې نور عمومي ځایونه چي د داخلیدلو آداب او شرطونه یې آسان او د اوسیدني د کورونو په پرتله په دویمه درجه کې دي.

الله تعالی فرمائي: چي داسې کورونو او ځایونو ته (د روا استفادې لپاره) چي هلته یې د کار او گڼي وړ سامانونه اېښي وي، پرته له اجازې داخلیدل روا دي، ځکه په عمومي توګه دارنگه کورونه او ځایونه د ټولو خلکو پر مخ پرانستي وي، خو بیا هم د آیت په پای کې موږ ته لارښوونه کوي چي

داسي ځايونو ته داخليدل او له هغو څخه گټه اخيستل بايد د ضرورت، گټې او روا مصلحتونو مطابق ترسره شي. او الله تعالى ستاسو په ښکاره او پيو نيتونو او مقصدونو بڼه خبر دی چې آیا تاسو د مشروع او روا منفعت او مصلحت لپاره دي کورونو ته ننوځي، او که د خبرو تولو لپاره او د اسرارو او رازونو د پيلولو يا نورو ناوره مقصدونو لپاره؟ ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾. يعنې: الله پاک په هغه څه چې تاسو يې ښکاره کوئ او په هغه څه چې تاسو يې پټوي پوهيږي.

کورونو ته د داخلېدلو ځيني آداب

- دري ځله د اجازي غوښتنه، په داسې ترتيب چې د هر ځل اجازي په غوښتنلو کې مناسبه زماني فاصله په نظر کې ونیول شي ترڅو په کور کې اوسېدونکي د خپل مشغوليت او حاجت له حالت څخه فارغ شي.
- د دروازي ټکول يا د دروازي زنگ ته فشار ورکول او داسې نور د اجازي غوښتلو حيثيت لري چې نه بښايي له دريو ځلو زيات تکرار شي او نه بښايي د اجازي غوښتل يا پرله پسې زنگ وهل يا د دروازي ټکول د کور د اوسېدونکو د خپگان او نارامۍ لامل شي.
- هر کله چې له داخلېدونکي څخه د هغه د نوم پرښتنه وشي، د (زه يم) په کلمه بايد بښنه ونشي بلکې خپل بشپړ نوم دي ورته ورواڼي ترڅو د کور اوسېدونکي يې وپيژني.
- داخلېدونکي سړی بايد دروازي ته مخامخ ونه درېږي چې د دروازي د پرانستلو په وخت کې يې نظر په هغه شيانو ونه لگي چې د کور خلک يې نورو ته ښودل نه خوښوي، ځکه د اجازي غوښتلو له اساسي حکمونو څخه يو حکمت دا دی چې د سترگو له نظر څخه مخنيوی وشي. په يوه حديث کې رسول الله ﷺ فرمايلي دي: «**أَيُّمَا جُعِلَ الْأَسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ**»^(۱) يعنې: د اجازي غوښتل د سترگو د نظر او ليدني څخه د ژغورل کېدو له امله ټاکل شوی دی.
- خپل کور ته د ننوتلو لپاره هم د اجازي غوښتنه ضروري ده، ځکه امکان لري په کور کې ښځينه مېلمانه يا نور کسان وي او يا د کور خلک په داسې حالت کې وي چې نه خوښوي په هغه حالت کې يې څوک وروښي.
- عمومي ځايونو، هوټلونو او يا داسې نورو ځايونو ته داخلېدونکي، بايد د هغو ځايونو پر اوسېدونکو او موجودو خلکو سلام واپوږي، ځکه په داسې ځايونو کې د اجازي غوښتنه نشته، خو سلام اچول نه ساقطېږي بلکې واجب دی.
- د (السلام عليكم ورحمة الله وبركاته) د الفاظو مراعاتول، ځکه چې سلام ورکول د اسلام شعار او نښه ده او په ټولو وختونو کې مناسب او ضروري ده او په محبت، سلامتيا او دوستۍ دلالت کوي.

۱- السنن الصغرى

فعالیت

زده کوونکی دې د اجازې غوښتلو او یا کور ته د داخلیدلو په هکله د ځینو ناورو عاداتو او کورنو په اړه له یو بل سره بحث وکړي او د علاج لارې دې ورته ولټوي.

د لوست گټې او لارښوونې

د دې لوست له مبارکو آیتونو څخه لاندې گټې او لارښوونې ترلاسه کړي:

- ۱- هر څوک چې له خپل کور نه پرته د پردیو د استوگنې کورونو ته داخلېږي پر هغه واجب ده چې اجازه وغواړي.
- ۲- د اجازې غوښتنې پر آدابو پابندي لازم ده، ځکه د داسې آدابو مراعاتول پر عالي اخلاقو او غوره آدابو دلالت کوي.
- ۳- که کله د کور اوسېدونکي، خپل کور ته، ستاسو له راتگ څخه معذرت وغواړي، باید خوښتې نشئ ځکه انسانان ځانگړي حالتونه او ضرورتونه لري او کورونه د خاصو رازونو او حرمونو لرونکي دي چې باید مراعات شي.
- ۴- عمومي ځایونو او محلونو، لکه تجارتخانو، هوټلونو، رستورانونو او داسې نورو ته د داخلیدو لپاره اجازه غوښتنه ضروري نه ده.

پوښتنې

- ۱- د لوست لومړي آیت له هغه چا څخه چې د استوگنې پر دیو کورونو ته ننوځي دوه خبرې یا دوه کارونه غوښتي دي، دا دوه خبرې څرگندې کړئ؟
- ۲- کله چې ننوتونکی د کور د خاوند له لوري ونه منل شي او یا د هغه له ننوتلو څخه معذرت وغواړي، دغه مهال ننوتونکی ته څه پکار دي، په دلیل سره یې څرگند کړئ.
- ۳- کورته د ننوتلو اجازه څه وخت ساقطېږي، له دلیل سره یې بیان کړئ؟
- ۴- عمومي آبادیو ته ننوتل اجازې غوښتلو ته اړتیا نه لري، خو یو بل شی نه ساقطېږي، هغه څه دی؟
- ۵- د اجازې غوښتلو له آدابو څخه درې شیان ذکر کړئ؟
- ۶- هغه کلمه چې د سلام اچولو په وخت باید مراعات شي څه ده او ولې هغه کلمه د نورو کلمو په پرتله غوره ده؟

د خپلوانو، دوستانو، عمومي آبادیو او خپل کور ته د داخلیدو د آدابو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کورنیو څخه کومه نه وي.

د شرابو او قمار و هلو حرموالی

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ءَالْخَمْرِ ءَالْمَيْسِرِ ءَالْأَنْصَابِ ءَالْأَرْزَامِ رَجَسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ ءَالْمَيْسِرِ وَيُصَلِّكُمْ عَنِ

ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿[الأنعام: ٩٠ - ٩١]

د کلماتو معنا

الْمَيْسِرُ: جوارې (قمار).

بنان، هغه تېرې چې مشرکانو یې عبادت کاوه.

الْأَنْصَابُ: د فال غشي، هغه غشي چې مشرکانو به د هغو په واسطه خپل

بخښونه آزمويل (بڼه او بد فال یې پرې نیوه).

رَجَسٌ: ناپاکي، پلټي او چټلي.

له هغه څخه ډډه وکړئ، ځان وژغورئ.

فَاجْتَنِبُوهُ: ژباړه

ژباړه

ای مؤمنانو! شراب، جوارې (قمار)، (درول شوي) بنان او د فال نیولو غشي دا ټول ناوړي او شیطاني کارونه دي له هغوی څخه ډډه وکړئ. هیله ده چې تاسې ته به یوې درېه برخه شي.

پیشکه شیطان خو دا غواړي چې په شرابو او قمار سره ستاسې په منځ کې دښمني او کینه واچوي او تاسې د الله ﷻ له یادولو او لمانځه څخه منع کړي، نو آیا تاسې له دې چارو څخه لاس اخلئ؟

تفسیر

شراب او قمار د بت پرستی، په قطار کې:

په دې آيتونو کې الله تعالى مؤمنان د حرامو شيانو له ضررونو او ناورو پايلو څخه وپروږلي او هغوى ته يې امر كړى چې ځانونه ترې وژغوري.

د لومړي آيت د شان نزول په هكله په صحيح مسلم كې له سعد بن ابى وقاص رضي الله عنه څخه روايت شوى دى چې هغه وويل: د قرآن كريم دغه آيت زما په باره كې نازل شوى دى، ويې ويل: زه د انصارو يوې ډلې ته ورغلم، چې هغوى زه ميلمستيا ته بللى وم، په هغه وخت كې شراب څښل نه و حرام شوي.

نو زه په يوه ياغ كې له دوى سره ميلمه شوم چې هلته كباب شوي غوښتي او د شرابو كوزه ايښودل شوې وه. سعد بن ابى وقاص رضي الله عنه وفرمايل: ما له دوى سره جوړى او شراب وخورل، بيا د مهاجرينو او انصارو خبره ياده شوه، ما وويل: مهاجرين له انصارو څخه غوره دي. په دې وخت كې د انصارو له ډلې څخه يوه تن د اوبو په هډوكې ووهلم او پوزه يې راته ونيې كړه، زه د رسول الله صلى الله عليه وسلم حضور ته ورغلم او دا پيښه مې ورته وويله نو دا آيت نازل شو: **يٰۤاَيُّهَا**

الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ .

الله تعالى په دې آيتونو كې مؤمنان له څو شيانو څخه منع كړي دي:

۱- د شرابو له څښلو څخه، چې عقل پټوي او د سالم فكر كولو مخه يې نيسي.

۲- الله صلى الله عليه وسلم له قمار وهلو څخه منع كړې ده چې د هغه له لارې نيسي او مالونه د بخت يا د تصادف له مخې لاس ته راځي او كومي هلې ځلې او زيار يې په ترلاسه كولو كې رول نه لري او نه هم انسانانو ته څه گټه رسولى شي.

۳- الله پاك د بيتانو له عبادت څخه منع كړېده چې د جاهليت د وخت مشرگانو په هغه د كعبې شاوخوا نصب كړي وو او د هغو په نومونو به يې د هغو په پښو كې قربانۍ كولي او په دې طريقه به يې په خپل گومان الله صلى الله عليه وسلم ته نږدې والى حاصلولوه.

۴- همدارنگه الله تعالى له هغه غشو څخه منع كړې ده چې مشرگانو به د هغو په واسطه د غيو جبري كولي او دې ټولو شيانو ته يې پلټي او چټلي وپلې ده چې سليم نفسونه ورته رضىت نه لري او له هغو څخه كركه او نفرت كوي ځكه دا ټول كارونه د شيطان عملونه دي چې د انسان دښمن دي، بناء الله تعالى مؤمنانو ته امر كړى دى چې له دې شيانو څخه ډوډه وكړي، ترڅو په دنياوي ژوندانه كې كامياب او په آخرت كې له الهي نعمتونو څخه برخمن شي.

د شرابو او جوارى (قهار) د حراموالي دليلونه
وروسته له دې چې قرآني آيت ډېر شيان منع او حرام وگرځول، په وروستي آيت كې يې بيا شراب او قمار ځانگړي كړل او د هغوى په حرمت يې ټينگار وكړ او د دې حرمت اسباب او دلايل يې بيان كړل.

دي مبارک آيت مؤمنان د شرابو او قمار له ناورو پابلو څخه وپرولي او تاكيد يې كړى دى چې شيطان د منكوانو په بنياسته كولو سره غواړي ستاسو ترمنځ دبنسټي او بهيبي پيدا كړي. ستاسو ترمنځ د دوستۍ اړيكي وشلوي او د شرابو او قمار په وسيله ستاسو په نفسونو كې كينې او دبنسټي ژوندۍ كړي، ځكه چې شراب د شرابي پر عقل غلبه وكړي نو د هغه د عقل او پوهې په سلامتي كې خلك رامنځته كوي او هغه دپته هڅوي چې د هغو كسانو په مقابل كې چې له ده سره بې نيكې كړي ده بدې وكړي او يا په خپلو خپلوانو تېرى وكړي چې دا كار د خلكو ترمنځ د سختې دبنسټي لامل كړځي.

همدارنگه جوارگر ډېر وختونه خپل مال او پانگه د قمار په ميدان كې له لاسه وركوي، څرنگه چې انساني نفس له مال او سرمايي سره مينه لري، نو جوارگر د مال او سرمايي د بايللو په خاطر له هغه چا سره چې له ده څخه يې مال او سرمايه په جوارۍ كې گټلې ده دبنسټي كوي او حتی كله يې وژني ته هم اقدام كوي چې په دې سره په ټوله كې د دبنسټي بدۍ او فسټي اور په شغلو راځي.

د شرابو او جوارۍ (قمار) ديني او معنوي ضرورته

هغه شيان چې مخكې ذكر شول د شرابو او قمار مادي او دنيوي ضرورته او فسادونه وړ، خو د دې ترڅنگ شيطان هلي ځلي كوي چې د دې مفاسدو او پلټيو په عملي كولو سره مسلمانان د الله ﷻ له ذكر او لمانځه څخه غافله او له الله ﷻ څخه بې لري كړي، ځكه شراب څښونكې (شرابي) په دروغجنه نشه او د عقلي سلامتيا په زوال سره، د الله ﷻ د حكمونو له پيروي او د فرايضو او ديني مسووليتونو له ادا كولو څخه لرې كېږي، همدارنگه جوارگر له دې پلټي او حرامي لارې څخه د سرمايي په حاصلولو او د روحي او ديني سالمې عاطفې د نشتوالي په سبب، نور د ديني وجاهيو او مسووليتونو د ترسره كولو په فكر كې نه وي. چې په دې سره د الله ﷻ له عبادت او د هغه له تقرب څخه لرې كېږي.

د شرابو او قمار صحي او اقتصادي زيانونه

بايد وپوهېږو چې شراب د روغتيا له نظره د انسان لپاره ډېر ناوړه، ضررناك او بدې پايلې لري. شراب د ډېرو خطرناكو ناروغيو لامل كېږي، د زړه او ځيگر څښي ناروغۍ د شرابو د څښلو له امله منځته راځي.

قمار وگړو او ټولني ته ډېر زيات زيانونه اړوي او ډېر ځلي د اقتصادي ستونزو او مشكلاتو لامل كړځي. څرنگه چې قمار كوم سم اقتصادي بنسټ نه لري، ترڅو د وگړو او ټولني په اقتصادي وده او د پيسو په چلن او دوران كې مرسته وكړي نو ځكه يو ناوړه او ناسم كار بلل

کبيري. اسلام د فطرت دين او د الله له خوا رالېږل شوی نظام دی او ټول هغه شیان يې چې د انساني فطرت سره په ټکر کې دي حرام کړي. څرنگه چې شراب او قمار دواړه ضررناک او له انساني فطرت سره مخالف عملونه دي، نو ځکه اسلام هم حرام او ناروا بللې دي.

د لوست گټې او لارښوونې

د دې لوست له آيتونو څخه دا لاندې گټې او لارښوونې ترلاسه کيږي:

- ❖ د قمار، شرابو، بتانو، غشو او نور هغو شیانو حراموالی، چې په نامشروع لارو د مال او پانگې په ترلاسه کولو کې ورځني استفاده کيږي.
- ❖ شيطان د انسان د گمراه کولو لپاره د ډېرو لارو او چارو څخه کار اخلي، نو هوبښار انسان له دې لارو څخه ډډه کوي او ځان د شيطان په منگولو کې نه ايساروي.

۱. لاندې کلمې او مفردات معنا کړئ:
«الميسر، الأُنصاب، الأَزلام، رجس، جناح».
۲. له قرآني آيتونو څخه د لاندې چارو په اړه دليل ذکر کړئ.
 - ❖ د شرابو حرمت.
 - ❖ د قمار حراموالی.
 - ❖ شيطان په دې هڅه کې دی چې مسلمانانو ته زيان ورسوي.
۳. د شرابو مادې او معنوي تاوانونه بيان کړئ؟
۴. (جوارگر خپل ځان او ټولني ته ضرر رسوي) دا مقوله شرحه کړئ.

د شرابو او قمار) د ضررونو او مفسدو په هکله يوه مقاله وليکئ چې له دغو مخونو څخه کمه نه وي او په خپله مقاله کې د قرآني آيتونو او احاديثو څخه دليلونه راوړئ.

په عدل او احسان امر کول

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا
بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ
اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾﴾ [النحل: ٩٠-٩١]

د کلماتو معنا

الْإِعْدَالُ: انصاف ، د يوه شي اېنسودل په خپل ځای کې.

الْفَحْشَاءُ: بېگڼه، په سمه توگه د يوه کار سرته رسول.

الْمُنْكَرُ: بې حيايي، فاحش کارونه.

الْبَغْيُ: بدي، هغه چې شريعت بد گڼلې دي.

تَفْعَلُونَ: تېرى، ظلم.

يَعِظُكُم: خپلې لورې مه ماتوئ. قسمونه مه ماتوئ.

ژباړه

پيشكه الله ﷻ د عدل، بېگڼې او خپلوئ پالنې حكم كوي او له بدۍ، بې حيايي، زور ظلم څخه منع كوي، هغه تاسې ته نصيحت كوي، ترڅو تاسې عبرت واخلي. د الله ﷻ ژمنه پوره كړئ چې كه تاسې له هغه سره ژمنه كړې وي او خپلې لورې له پخولو نه وروسته مه ماتوئ چې كله تاسې الله ﷻ پر خپل ځان شاهد نيولئ وي، الله ستاسو په ټولو كړنو عالم دى.

تفسير

د امر بالمعروف او نهى عن المنكر په هكله تر ټولو جامع آيت
الله تعالى مسلمانانو ته امر كوي چې: اى مسلمانانو! الله تعالى تاسوته امر كوي چې په خپلو
معاملو كې په عدل او انصاف عمل وكړئ، همدارنگه تاسوته د احسان امر كوي چې خپل

کارونه او دندې په غور، توجه او ښه توګه ترسره کړی. همدارنګه الله ﷺ تاسې ته امر کوي چې د خپلوانو سره صله رحمې او زړه سوی وکړی، حقوق یې ادا او نیکې ورسره وکړی او له محتاجانو سره مرسته وکړی.

سره له دې چې صله رحمې یا خپلوي پالنه د احسان په ضمن کې داخله ده خو په مستقله توګه یې ذکر کول د هغه په ارزښت او غوره والي دلالت کوي.

لکه څنګه چې دا آیتونه مسلمانانو ته خطاب کوي چې الله تعالی تاسو له فحشاء څخه چې له ناورو کړو وړو او بدو ویناوو څخه عبارت دي، منع کوي، همدارنګه الله تعالی تاسو پر نورو باندې له ظلم او د هغوی پر حقوقو له تېرې کولو څخه هم منع کوي.

بیا قرآن کریم فرمایي: **اللَّهُ تَعَالَى تَاسُو تَه پِنْد دِر کَوِي چي پِنْد اَو عِبْرَتِ وَاخْلِی ﴿بِعُظْمُکُمْ لِعَالْمِکُمْ تَنْذِکْرًا﴾** یعنی: **الله تعالی تاسې ته د داسې چارو په هکله معلومات درکوي، چې ستاسو ژوند ښایسته کوي او ګټې دررسوي ترڅو تاسې د الله ﷺ فضل او احسان در یاد کړی.**

ابن مسعود رضي الله عنه د دې مبارک آیت په هکله داسې فرمایي دي چې (دا آیت په نیکو د امر او له بدو څخه د منع په هکله) تر ټولو زیات جامع آیت دی.

فصاحت: زده کړونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د احسان او د هغه د ګټو په هکله د قرآني آیتونو په رڼا کې بحث او څېړنه وکړي.

په ژمنه وفا کول

الله تعالی د دې آیتونو له مخې مسلمانانو ته د وعدې ساتلو په هکله امر کړی دی.

عهد: د وعدې او ژمنې په معنا دی، او د الله ﷺ وعده هغه ده چې د انسانانو څخه یې اخستي ده ترڅو د الله په عبادت او پیروي ژمن واوسي، او موږ دا وعده او ژمنه د لمانځه په هر رکعت کې له الله ﷺ سره کوو او وایو (ایاک نعبد) یعنی ای پروردګاره موږ یوازې ستا عبادت کوو.

په دې آیت کې ټول هغه څه چې باید په هغه وفا وشي داخلېږي، لکه: اسلامي احکام، د الله تعالی سره وعدې او ژمنې، له انسانانو سره وعدې او یا له خپل نفس سره وعده، او په دې ترتیب د دې قرآني لفظ جامع والی ثابت او روښانه کېږي. **الله ﷺ** له ټولو پیغمبرانو او د هغو تر تیرانو څخه ژمنه اخیستي ده چې د ده عبادت او پیروي وکړي.

په دې آیت کې **اللَّهُ ﷻ** ته د وعدې منسوبول د وعدې د تاکید او اهمیت لپاره دي، نو کله چې انسان وعده او ژمنه پر ځان لازمه کړي باید په هغې وفا وکړي ﴿**وَلَا تَنفُضُوا الْأَيْمَانَ**

بَعَثَ تَوْكِيدَهَا يعني: د الله ﷻ په نامه چې لورې كړې هغه مه ماتړې ځكه د مؤكدو قسمونو ماتول د الله سره ژمنه ماتول شميرل كېږي.

﴿إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ﴾ يعني: الله تعالى په وعدو، ژمنو او د هغو په ماتولو چې په له ځانه جوړو شويو جيلو او پلمو ترسره كېږي، باخبره دی او تاسو ته د خپلو كړو وړو مطابق سزا در كوي.

د لوست گټې او لارښوونې

له پاسنيو آيتونو څخه لاندې گټې ترلاسه كېږي:

- ❖ عدل او احسان واجبوالی او د خپلوانو د حقوقو ادا كول.
- ❖ د هر نارو او بد عمل حراموالی چې شريعت او عقل هغه بد او ناخوښ وگڼي.
- ❖ د ظلم او د نورو په حقوقو د تيري كولو حراموالی.
- ❖ په وعده، ژمنه او قسم باندې د وفا واجبوالی.
- ❖ په ځان كې د دې حس او شعور ژوندي كول، چې الله ﷻ د ټولو اعمالو څارونکی دی.

لاندینيو سوالونو ته ځوابونه وركړئ:

- ۱- (۹۰) آيت په دريو شيانو امر او له دريو شيانو څخه منع كړې ده. دا اوامر او نواهي څرگند كړئ؟
- ۲- ابن مسعود رضي الله عنه د دې آيت په هكله څه فرمايلي دي؟
- ۳- په دې مبارك آيت كې له وعدې څخه مراد څه دی او د وعدې نسبت الله ﷻ ته د څه شی افاده كوي؟
- ۴- دا لاندې كلمې څه معنا لري:
الاحسان — الفحشاء — الايمان.

په ژمنې باندې د وفا كولو او د خپلوانو سره د نېكۍ په هكله يوه مقاله وليكئ چې له لسو كرنسو څخه كمه نه وي.

دوه ويشتيم لوست:

د مور او پلار حقوق

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۗ أُمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ
الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا
قَوْلًا كَرِيمًا ۗ وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ
أَرْحَمُهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا ۗ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ ۗ إِنَّ
تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُمْ كَانَ لِلَّهِ وَبِيرٍ ۗ﴾ [الإسراء: ٢٣-٢٥]

د کلماتو معناري

قَضَىٰ: پرېکړه بڼې کړې ده، امر بڼې کړی او حکم بڼې کړی.

آفٌ: هغه اواز يا هغه تعبير چې د رتني لپاره کارول کېږي.

لَا تَنْهَرْهُمَا: دوی مه رته، دوی مه خوروه.

وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ: د دوی دواړو د خدمت لپاره خپل د تواضع وزر (اوبه) ټیټې

کړه (خان مهربانه او عاجزي کورنکې جوړ کړه).

لِلَّاهِ وَبِيرٍ: د الله ﷻ لوري ته رجوع کوونکو لپاره.

ژباړه

او ستا رب پرېکړه کړې ده، چې تاسې د بل هېچا عبادت مه کوئ مگر يوازې د هغه، له مور او پلار سره نيکي او ښه تعامل وکړئ، که له تا سره د هغو نه يو يا دواړه زړښت ته ورسېږي نو هغه ته اف قدرې مه وايه. او مه رته دوی دواړه، بلکې له هغو سره په درناوي خبرې کړه او په نرمۍ او رحم سره د هغو په وړاندې مات غاړې اوسه او دا دعا کوه چې پروردگاره! پر دوی رحم وکړه لکه څنگه چې دوي له زړه سوي او خواخوږۍ سره په ماشومتوب کې زه پاللی وم.

ستاسي رب ښه پوهيږي چې ستاسو په زړونو کې څه دي. که تاسې صالحان (بيگان) یاست، نو هغه د رجوع کونکو لپاره ښوونکی دی.

تفسیر

د الله په عبادت امر

الله تعالیٰ په دې آیتونو کې خپلو بندګانو ته یوازې په خپل عبادت امر کړی او د الله ﷻ امر د (قضی) په کلمې راغلی چې په ډیر تاکید دلالت کوي. یعنی الله ﷻ په غورځه توګه حکم کړی چې پرته له هغه د بل چا عبادت ونه کړئ ځکه ا الله ﷻ د ټولو خالق او پیدا کونکی دی او یوازې هغه د عبادت مستحق دی نو ټول امر خاص هغه الله ﷻ لره دی چې د کایناتو خالق او پالونکی دی.

د مور او پلار سره په نیکی کولو امر

وروسته له دې چې الله تعالیٰ په خپله بنده ګی، او عبادت امر کوي، سمدلاسه یې د مور او پلار سره په نیکی او احسان کولو هم امر کړی دی، ترڅو له هغوی سره د نیکی ارزښت او د هغوی لوړ مقام او منزلت څرګند شي نو هر کله چې مور او پلار دواړه یا یو له دوی څخه د یوډاټوب او بیوسۍ عمر ته ورسېږي، نو په دغه وخت کې دې داسې کلمه یا لفظ د دوي په وړاندې استعمال نشي چې د دوی زړه پری وځوړيږي او یا دوی د خواشینی او خفګان احساس پری وکړي مثلاً (اف) کلمه که څه هم دا وړه کلمه ده خو د مور او پلار د رنج او درد سبب ګرځي نو د اسلام او قرآن له مخې مردوده او ناخوښه ده.

مبارک آیت د مور او پلار د یوډاټوب او بیوسۍ عمر خاص کړی په داسې حال کې چې د دوی خدمت په ټولو حالتونو کې واجب دی خو دا تخصیص په دې دلالت کوي چې دوی د یوډاټوب او بیوسۍ په حالت کې تر هر وخت زیات پاملرنې او خدمت ته ضرورت لري نو الله ﷻ انسان ته امر کوي چې د دوی خدمت ته په عاجزۍ او نرمۍ خان تیار کړه او په مهربانۍ او خاکسارۍ له دوی سره معامله کوه.

او الله تعالیٰ له دوی سره د نیکی معاملي تعبیر د مرغه د ووزرونو له راتښتولو سره تشبیه کړی دی ځکه کله چې خپل بچیان په غیبه کې رانیسي نو خپل ووزونه ورته ټیټوي، همدا رنگه کله چې وغواړي له هرا څخه ځمکې ته راتښتېږي نو خپل ووزونه ښکته کوي نو دا د ووزونو ټیټول د مور او پلار سره د نیکی او احسان، نرمۍ او مهربانۍ له معاملي څخه کنایه ده، نه یوازې دا بلکې الله ﷻ امر کړی چې انسان دې خپل مور او پلار ته دعا هم کوي او داسې دې وايي: ای

زما پالونکيا زما مور او پلار ته د خپل بي اندازې رحمت په سپورې کې خای ورکړې لکه څنگه چې دوی د ماشومتوب په حالت کې به ما شفقت او مهرباني درلوده. په دې دعا کې دې خبرې ته اشاره ده چې اولاد که په هره اندازه د مور او پلار په وړاندې وفادار او خدمت کورنکی اوسي بياهم نشي کولای چې د دوی حق ادا کړي، نو پر دې اساس باید له الله ﷻ څخه ورته د رحمت غوښتنه وکړي.

د والدينو د عاق له گناه څخه د توبې تشرېق

يا الله تعالى فرماني: **هُرُّبِكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِن تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ**

لِلْأُولَىٰ بَيِّنَاتٍ مِّمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٠﴾

الله تعالی د خپل مخلوقاتو په نفوسو کې د مور او پلار سره د نیکۍ او بدۍ په هکله وجود لري ښه باخبره دی، نو څوک چې د مور او پلار سره د نیکۍ او احسان اراده وکړي او له هغې کوتاهې او تفصیر چې مخکې یې د دوی په وړاندې یا د نورو خلکو په وړاندې کړی دی، توبه وباسي، نو الله تعالی توبه قبلونکی دی او الله ﷻ یې گناهونه په خپل فضل او مهرباني سره بخښي.

فهايت: زده کورنکي دې دوه ډلې شي د مور او پلار د حقوقو په هکله دې خبرې وکړي. بيا دې يو يو تن د خپل گروپ په استازۍ د ټولگي مخي ته راشي او د بحث غوره مطالب دې په دريو دقيقو کې شرح کړي.

د لوست گټې او لارښوونې

له پاسنيو آيتونو څخه لاندې گټې لاسته راځي:

- ❖ د مور او پلار سره د نیکۍ و اجبوالی او د دوی په وړاندې عاجزي او مهرباني، خصوصاً د هغو د بډاوتوب په حالت کې.
- ❖ دا چې مور او پلار لوی حقوق لري نو له دې امله الله ﷻ د خپل حق څخه وروسته د دوی حق ذکر کړی دی.

- ❖ د هغو الفاظو مراعاتول چې اولاد يې د والدينو په وړاندې وايي. بايد هيڅ داسې کلمه په ژبه استعمال نشي چې د دوى د رنج او تکليف باعث گرځي، که څه هم پرته له قصده وي.
- ❖ د مور او پلار لپاره دعا، د دوى په ژوند او پس له مرگه يې .
- ❖ د مور او پلار د حقوقو د تفسير په صورت کې د توبې ايستلو لپاره هلې ځلې او په خپل نفس کې څه نه پتول .

- ۱- دا چې د الله په عبادت، د مور او پلار سره د نیکې امر عطف شوی دی دا په څه دلالت کوي؟
- ۲- د مور او پلار یا له دوى څخه د يوه په وړاندې د (اف) کلمې د منع لامل او سبب څه شی دی؟
- ۳- هغه چارې چې اولاد يې د والدينو لپاره ترسره کوي، په مبارک آيت کې ورته اشاره شوې ده، هغه څه دي، واضح يې کړئ؟
- ۴- له والدينو سره په خيرو کولو کې اولاد بايد له کوم اسلوب څخه کار واخلي، دا حکم له ذکر شويو آيتونو څخه راوباسئ؟
- ۵- اولاد د مور او پلار په حق کې بايد څرنگه دعا وکړي؟

د قرآني آيتونو او نبوي احاديثو په رڼا کې د مور او پلار سره د نېکې په اړه يوه مقاله وليکئ چې له پنځلسو کرښو څخه کمه نه وي.

درویشتم لوست:

د خپلوانو، مسکینانو او مسافرانو حقوق

﴿وَعَاثَ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبْدِرْ تَبْدِيرًا
﴿۱۱۱﴾ إِنَّ الْمُبْدِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا
﴿۱۱۲﴾ وَأَمَّا تَعْرِضُ عَنْهُمْ أْبَتَعَاءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُل لَّهُمْ
قَوْلًا مَّيْسُورًا ﴿۱۱۳﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ
الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ﴿۱۱۴﴾ إِنْ رَّبِّكَ يُبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ
وَيَقْدِرُ لَهُ كَمَا يَبْغِيهِ﴾ [الإسراء: ۲۶-۳۰]

د کلماتو معنا

قَوْلًا مَّيْسُورًا:

نرمه، پسته او خوږه خبره.

مَغْلُولًا:

په ځنځيرونو تړلی، له بخل څخه کتایه ده.

تَبْسُطُهَا:

د لاس پراخول، پراييسل، له اسراف څخه کتایه ده.

مَحْسُورًا:

پنښمانه، بيو سى.

ژباړه

د خپلوانو، مسکینانو او مسافرو حق پوره ورکړه او بې ځایه لگښت مه کوه، بې ځایه لگښت کورنکي د شيطان وروڼه دي او شيطان د خپل رب ناشکوه دی. که ته له هغو اړو خپلوانو، مسکینانو او مسافرو څخه مخ اړوي، په دې اساس چې تر اوسه د الله د هغه رحمت (مال) په لټه کې بې چې ته بې هیله من بې، نو هغو ته ښه او نرم ځواب ورکوه، مه خپل لاس تر غاړې تړه او مه بې بیخي داسې غغړلی پرېږده چې په خپله بیوسى پاتې شي، ستا رب چې چاته غواړي روزي پر اخوي او چاته بې چې خوښه شي تنگوي بې، هغه د خپلو بندگانو له حاله باخبر دی او هغوی وښي.

تفسیر

له خپلوانو سره نیکي

په دې آیتونو کې الله تعالی خپلو بندګانو ته ډیرې لارښوونې کړې دي ترڅو د هغو په واسطه خپل نفسونه پاک کړي او خپله تیرلنه له هر ډول بدبویو او ناورو پاپلو څخه وژغوري.

الله تعالی فرمائي: ﴿وَعَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ

تَبَذِّرًا﴾ الله تعالی په دې آیت کې په نیکي، احسان، صله رحمې، او د خپلوانو محتاجانو او تش لاسو سره په مرسته امر کړی دی.

په دې آیت کې نورو مستحقینو باندې د خپلوانو مخکې کول د دې لپاره دي چې خپلوان پر نورو د لومړیتوب حق لري، ځکه له خپلوانو سره احسان او نیکي، پر هغو باندې صله رحمې او صلقه ده.

له اسراف څخه ډډه کول

الله تعالی له اسراف او زیات لګښت څخه منع کړېده، پرته له ضرورته او بیخایه د مال او پانګې مصرفولو ته اسراف یا تبذیر ویل کېږي په دې آیت کې له اسراف څخه د معني علت داسې بیان شوی دی: ﴿هُنَّ الْمُبَذِّرُونَ كَانُوا أَحْوَنَ الْمُسْخِطِينَ لِرَبِّهِمْ كَفُورًا﴾.

یعنې: مذبذبین او اسراف کوونکي یې د ناورو صفونو په لرلو سره له شیطانانو سره تشبیه کړي دي، ځکه شیطانان د الله د نعمتونو په وړاندې شکر نه باسي او یو شی بیخایه او په نامناسب ځای کې ږدي، په ځمکه کې فساد خپروي او خلک ګمراه کوي. په همدې ترتیب اسراف کوونکي په دې صفونو کې له شیطانانو سره شباهت او همغږي لري، البته په دې تشبیه کې اسراف او تبذیر بد او ناوره معرفي شوي او پریښودلو ته یې ترغیب او تشویق ورکړل شوی دی، ځکه عاقل انسان په هیڅ صورت نه غواړي چې د شیطان په شان وي.

له تنګلاسو او مسکینانو سره خوږې خبرې کول

په تیر شوي آیت کې الله ﷻ بډایان د خپلوانو او محتاجانو سره نیکي او احسان ته تشویق کړل په وروستیو آیتونو کې د هغو کسانو بیان دی چې سخاېي عادت وي، خو دا مهال د نفقه کولو او مال لګولو وس نه لري او له الله تعالی څخه دا هیله کوي که چېرې ده ته څه پانګه او پیسې لاس ته ورشي نو هغه به صدقه کوي. الله ﷻ ددوی په هکله داسې فرمائي: په داسې حالت کې له خپلوانو او محتاجانو څخه په لطف او نرمۍ، بښنه وغواړئ، ترڅو د هغوی زړونه دردمند نشي.

﴿وَأَمَّا تُعْرَضُونَ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّنَ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا﴾

یعنې که ته له دغو خپلوانو او مسکینانو او مسافرو څخه په دې اساس مخ اړوي چې تر اوسه د خپل

رب د هغه رحمت (مال) په لپه (انتظار) کې يې چې ته يې هيله من يې، نو هغوی ته نرم خواب ورکړه، له هغو څخه بښنه وغواړه او خوره خبره ورته وکړه، ترڅو له نا څخه خپه او خواشې نشي. په دې مبارک آيت کې د هغو مؤمنانو لپاره لارښوونه ده چې د اړو کسانو سره د مرستې کولې څخه عاجز دي نو دوی دې د الله ﷻ دربار ته دعا وکړي ترڅو الله ﷻ ورته دولت او پراخه روزي نصيب کړي چې بيا يې د الله ﷻ په لاره کې ولگوي او د خپلوانو او نيزولو له مرستې څخه مال ونه سپموي، خو په هغه صورت کې چې له دوی سره د مرستې لپاره څه نه وي، نو له دوی څخه دې په خوره او پسته ژبه معذرت وغواړي.

د مال په مصرفولو کې اعتدال او منخلاقونو پ:

الله تعالی بندګان له اسراف او بخل څخه منع کوي او په لګښت کې ورته د اقتصاد او ميانه روی لارښوونه کوي، الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ۝﴾

يعني مه خپل لاس د بخل او شومښا له وجې په خپلې غاړې پورې ټينګ تړه او مه يې ډير پراخه چې په دواړو صورتونو کې به له پښمانتيا او ملامتيا سره مخ شي.

مطلب دا دی چې مؤمن انسان بايد له اعتدال او ميانه روی څخه کار واخلي، بخیل ونه اوسي لکه د چاچې لاس په څنڅير د غاړې سره تړل شوی وي او ونه شي کولای چې اتفاق او صدقه ورکړي، همدارنګه مسرف او مېلر هم ونه اوسي لکه هغه څوک چې خپل لاس پرانيزي او هيڅ شی يې په لاس کې پاتې نشي.

نو د بخل او اسراف دا پايله ده چې خاوند يې هم د الله ﷻ له لوري، هم د خلکو له لوري او هم د خپل نفس له لوري د ملامتۍ وړ ګرځي، نو دا دواړه (بخل او اسراف) بد او ناوړه صفتونه دي چې د الله ﷻ رضا پرې نشي حاصلېدای.

په روزۍ کې پراخې او تنګې

بيا الله تعالی فرمايي: ﴿وَأَنَّ زَيْنًا يَبْسُطُ الرِّقَاقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُمْ كَانُوا بِعِبَادِهِ

حَنِيفًا بَصِيرَاتٍ ۝﴾

يعني: يوه شه، ستا پالونکي چې هر چا ته وغواړي هغه ته پريمانه روزي ورکوي او هر چا ته چې وغواړي د روزۍ دروازي يې تنګوي. هغه د خپلو بنده ګانو پر حال ښه خبر دی او هغوی ونښي.

بنده ګانو ته د روزۍ پريمانې او کموالی د الله ﷻ په ارادې او د هغه په حکمت او بشپړ علم پورې اړه لري. الله ﷻ د خپلو بنده ګانو په حالاتو ښه خبر او ليدونکی دی. الله تعالی ښه پرهېزي چې چا ته د روزۍ پراخې مناسبه ده او څوک دی چې فقر او تنګلاسي يې فاسدوي. همدارنګه الله ﷻ

پو هيري چي خينو بندگانو ته بي يوازي فقر او تنگلاسي، مناسبه ده. كله كله د روزۍ پريماني او تنگلاسي د بندگانو لپاره آزمونه وي نو الله ﷻ د خپلو بندگانو په ټولو حالتونو بڼه خیر او ليدونکی دی.

فهايت

زده کورنکي دي د ښوونکي په لارښورنه د مرستي او صدقې د ښيگڼو، او همدارنگه د بخل د ناورو پايلو په هکله د آيتونو او نبيو احاديثو په رڼا کې بحث وکړي.

د لوست گټي او لارښورني

- ❖ د خپلوانو د حقوقو د ادا کولو واجباتي، له هغوی سره صلته رحمي او د بېوزلو او مسافرانو مرسته.
- ❖ د اسراف او تبذير حراموالي، له اسراف څخه کرکه او د مسرف تشبیه کول له شيطان سره.
- ❖ هغه څوک چي د انفاق او صدقې ورکولو رس او توان نه لري هغه ته په کار ده چي په نرمو او خورږو خبرو سره معذرت وخواړي.
- ❖ له الله ﷻ څخه د مال غوښتنه، ترڅو بي د الله ﷻ په لاره کې ولگوي.
- ❖ په انفاق او صدقه کې ميانه روي او اعتدال، له بخل او اسراف څخه ډډه کول.

- ۱- هغه حقوق چي خپلوانو، تنگ لاسو، محتاجانو او مسافرانو ته بي ورکول واجب دي کوم دي؟
 - ۲- د تبذير مناسخه ده، د هغه د نهی علت څرگند کړی؟
 - ۳- څوک چي سو الگرت ته د ورکړې لپاره څه ونه لري، څه بايد وکړي؟
 - ۴- د لاندنيو چارو لپاره له قرآني آيتونو څخه دليل راوړی؟
- الف- اسراف د خپل خاوند لپاره د ملامتي او ښيمني، لامل گرځي.
- ب- د روزۍ کموالی او تنگ لاسي د الله ﷻ له پلوه پر خپل بنده، د قهر او غوسې په معنا نه دی.

- د خپلوانو، مسکينانو او مسافرانو حقوق په لنډه توگه په خپلو کتابچو کې وليکۍ.
- د بخل او شوميا ناورې بايلي په خپلو کتابچو کې وليکۍ.

په معاملاتو کي عدالت او مسؤليت

﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كُلْتُمْ وَرِزْقًا بِالْأَيْدِي الَّتِي بِيَدَيْكُمْ وَالسَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَاحْسِنُوا تَأْوِيلًا﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْفؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عِنْدَهُ مُسْتَوْلاً ﴿۳۵﴾ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَا تَتَّخِذَ مِنَ الْجِبَالِ كُتُبًا وَلَا تَمَسُّهُ إِذْ تَمُدُّ كَامِرَ لَحْيِكَ مِنَ الْمَكْرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْسِدُونَ ﴿۳۶﴾

د ڪلماتو معنوي

بِالْأَيْدِي الَّتِي بِيَدَيْكُمْ: په عدل او انصاف، په برابر ٿله.

تَأْوِيلًا: نتيجو او پايله.

لَا تَقْفُ: بيروي مه ڪوه.

مَرَحًا: په خيال او تڪبر.

مُدَّحُورًا: رڻل شوي، شرل شوي، او د الله له رحمته لري.

ڏيکارو

او ڀورو ڪري پيمانه ڪله چي پيمانه ڪوي، او تول په سمه ٿله و ڪوي، دا سمه ڪر نارو ده او بنه پاي لري، په هغه ڇه پسي مه ڇه چي تا ته د هغه په اڙه علم او پوره نه وي.

پيشكه غوړ او سترگه او زړه هر يو له دغو (دزيو واړو) دي له هغه څخه پوښتنه كړى شوى (په قيامت كې چې ولې دي په دنيا كې گناه كوله) او مه گرځه په ځمكه كې په خيال (او تكبر) پيشكه چې ته به ځمكه څېرې نه كړې او له سره به ونه رسېږي (د) غوړنو (سروټو) ته له جهنمه د اوږدوالي. ددې ټولو كارونو بد اړخ ستا د رب په وړاندي خورا ناكاره (ناخوښه) دى.

دا هغه د حكمت څېرې دي چې ستا رب تا ته وحې كړي دي او له الله ﷻ سره كوم معبود مه نيسه، كه نه نو په دروڅ كې به ملامت شوى او رټل شوى وخورځول شي.

تفسير

په پوره پيمانه وركولو امر

الله تعالى خپلو مؤمنو بندگانو ته امر كوي: ﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وِزْنًا يَا قَسَطَاسَ
الْمَسْتَقِيمِ ذَالِكْ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾.

هر كاله چې مو نورو ته څه شى پيمانه كول نو پوره يې پيمانه كړئ او كه څه مو وزن كول نو هغه هم پوره وزن كړئ، ځكه دا كار په دنيا او آخرت كې ستاسو په خير او نېښكته تمامېږي، خلك له تاسو سره معاملاتو ته تشويقېږي او اخروي ثواب هم پرې تولاسه كېږي.

په دې خاى كې نورو ته پوره وركول ځانگړې شوي دي، ځكه دلته د پلورلو خبره ده چې زياتره په هغه كې كسى واقع كېږي. خو د اخيستلو پر مهال انسان حريص وي او نه غواړي چې حق يې كم شي.

په مجبورو شيانو پسي نه تگ

بيا الله تعالى انسان ته امر كوي: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا آتَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ
وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عِنْدَ مَسْئُولٍ﴾ يعني د څه شي په هكله چې علم او اطمينان نه لرې هغه شى هيڅكله مه تعقيبوه، ځكه غوږونه، سترگې او زړه ټول مسؤل دي نو انسان بايد د خپل علم په حدودو كې واوسېږي او د هغه څه په هكله چې نه پوهېږي خبره ونه كړي، لكه څرنگه چې انسان د بې فايدي خبرې په اورېدو، دروغو او غيبت كولو د سوال او محاسبې لاندې راځي، همدارنگه به د منكرانو او عورتونو په كنلو ورسره محاسبه وشي. د انسان اعضا

او غوري لکه غور، سترگي، زړه او داسي نور له پوښتني لاندې راځي، دا ټول غوري به په قيامت کې په خيرو راشي او د انسان په گڼه يا تاوان به گواهي ورکوي.

نو پر انسان لازم دي چې هوښيار اوسي، له رانده تقليد څخه ځان وژغوري، کوم کار چې ترسره کوي په هغه کې د الله تعالی ويره په نظر کې ونيسي او پرته له بشپړ باور او يقين څخه دې حکم نه کوي او پر څه چې نه پوهيږي له هغه څخه دې ډډه وکړي.

له تکبير څخه ځان ژغورل

الله تعالی انسان ويروي، چې له ځان لوی گڼلو او تکبير څخه ډډه وکړي، نو فرمايي:

﴿وَلَا تَمَسُّ فِي الْأَرْضِ مَرَجًا إِنَّكَ لَن تَعْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا﴾

يعنې: ای انسانه! په نخرو، کبر او بې اندازي زياتي خوشالي په ځمکه کې حرکت مه کوه، په خپل قوت، مال، دډبهه او چوکۍ د وياړ او لوړوالي احساس مه کوه، اي انسانه څرنگه به ځمکه کې تکبير کوي په داسې حال کې چې نشي کولای په خپلو قدمونو ځمکه وشلوي، څرنگه د خلکو په وړاندې تکبير کوي په داسې حال کې چې په ځان لوی گڼلو او لوړ الوتلو سره نشي کولای د غرونو څوکو ته ورسېږي، ته له کمزوري او بېوسي مخلوق څخه پرته بل څه نه يي، نو له تا سره نه ښايي چې تکبير وکړي، ته په خپل تگ او خپله راشه درشه کې له نورو سره عاجزي او خاکساري غوره کوه، الله ﷻ فرمايي: ﴿كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُمْ جِندَ رَبِّكَ مَكْرُومًا﴾ يعنې له ټولو هغو کړو وړو څخه چې الله ﷻ منع فرمايي هغه ټول د الله ﷻ په وړاندې ناوره او ناکاره دي نو بايد له هغو څخه ځان وژغوري، ترڅو د الله ﷻ رضا حاصله کړي.

﴿ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمِ وَلَا تَجْعَلْ آلِهَةً مَّا خَرَفْتَهُ فِي

جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا﴾. يعنې دا ځينې حکمنه دي چې الله ﷻ درته د هغه وحي کړې ده

او هيڅکله د واحد الله ﷻ سره څوک شريک مه نيسه، کله نو ملامت به شي او دوزخ ته به واچول شي.

ددې آيت عامه معنا دا ده چې الله تعالی پيغمبر ﷺ ته خطاب کوي او فرمايي: هغه څه چې په هغه مې تا ته امر کړی او يا مې له هغه څخه منع کړی يې هغه د الله ﷻ محکم کلام دی نو هغو کسانو ته چې له تا څخه پيروي کوي لارښوونه وکړه چې په هغو شيانو چې پرې تشويق شوي عمل وکړي او له هغو شيانو چې ورڅخه منع شوي ځانونه وژغوري.

بیا الله تعالی له شرک څخه منع کوي او دا څرگندوي چې هر څوک له الله تعالی سره شریک نیسي، نو هغه به په داسې حالت کې دوزخ ته واچول شي چې هم به د خپل نفس له لوري او هم به د نورو خلکو له لوري په ده ملامتي ویل کېږي او د الله ﷻ له رحمت څخه به لرې وي.

د لوست گټې او لارښورنې

د دې لوست گټې دا ډول دي:

- ❖ د الله ﷻ په اوامرو عمل او التزام کول، ډیرې زیاتې دنيوي گټې او په آخرت کې د الله ﷻ په وړاندې انسان ته ستر اجر ورپه برخه کېږي.
- ❖ د پیماني پوره وړکول واجب دي باید په تللو او پیمانه کولو کې عدالت او انصاف مراعات شي او له کمولو څخه یې ډډه وشي.
- ❖ په یوه مسئله کې پرته له علم او پوهې خبرې او حکم کول، له منکرانو څخه دي، چې انسان باید له هغه څخه ځان وژغوري.
- ❖ په لاره تللو کې پر ځان ویاړل، نخري او تکبر کول حرام دي.

- ۱- په دنیا او آخرت کې د پیماني پوره کولو گټې څه دي؟
- ۲- د هغه څه چې انسان ته پرې پوره حاصله نه وي، د هغه له پیروي او عمل څخه د منع سبب څه دی؟
- ۳- د انسان غړي او اندامونه د قیامت په ورځ له څه شي څخه پوښتل کېږي او بیا څرنگه ځواب رابښي؟
- ۴- متکبر انسان ته د یادوني سبب، چې ځمکه شلولی نشي او د غرونو لوړوالي ته رسېدلی نشي څه دی؟

په مطلقین سورت کې د اندازې او تلې د کمولو کیفیت ذکر شوی، نوموړې آیتونه تلاوت او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و علی آله و أصحابه أجمعین، و آخر دعوانا أن الحمد لله

رب العالمین

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**